ئایا جەماوەر بیر دەکاتەوە؟.. وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

جەماوەر لەڕێی عەقڵەوە ناژێت، بەڵکو لە ڕێی ئەفسانەکانەوە دەژی و بە بەکارهێنانی بەڵگە هەڵناسووڕێت، بەڵکو بە هەست و سۆز دەجووڵێتەوە. بەم وشانە، گۆستاق لۆبۆن – Gustave Le Bon- مەشخەڵێکی لە ناو تاریکیدا هەڵکرد بۆ ئاشکراکردنی بوونەوەرێکی ترسناک کە ناوی جەماوەرە.
ئەوانە مرۆڤی سەربەخۆ نین، بەڵکو کۆمەڵێکی تووڕەن کە عەقڵیان لەژێر هەژمونی غەریزە سادەکاندایە و لەڕێی هەست و سۆزەوە حەماس دەیانگرێت. ئەوان گوێ بۆ بەڵگە نادەن، بەڵکو زۆر زوو بڕوا بە درۆکان دێنن. هەر ئەفسانەیەک دەکەوێتە سەر زمانیان، دەبێتە حەقیقەتێکی خوێناوی کە عەقڵ زەحمەتە سحری ئەو ئەفسانەیە لایان خاڵیبکاتەوە. ئەمە زامێکی کراوەی مرۆڤایەتییە. عەقڵ لە تاکەکەسدا سەرچاوە دەگرێت، بەڵام لە کۆمەڵدا دەمرێت. بۆیە ئەوە فەیلەسووف نییە، بەڵکو ساحیرە کە رابەرایەتی جەماوەرەکە دەکات. دەنگی عەقڵ نا، بەڵکو دەنگی دەهۆڵەکان دەبیستن.

بەم شێوەیە لۆبۆن تێگەیشت کە مێژوو بە بەڵگە نەنووسراوە، بەڵکو بە سروودەکان و ئاڵاکان نووسراوە. جەماوەرەکان بەرەو روناکی نا، بەڵکو بەرەو سووتاندن بەڕێدەکرێن، کەچی وا دەزانن ئەو هەراو هۆریاو شاتە ئەستێرەی رزگاریکەریانە.
کاتێک لە قوڵایی ئەوەی گۆستاق لۆبۆن ئاشکرای کردووە تێدەگەین، کە چۆن جەماوەرەکان گوێ بە عەقڵ نادەن، جگە لەوەی وەک کەسێکی برسی چۆن گوێ بە وانەیەک دەدات کە سەبارەت بە خواردنە، بە دیدێکی لێڵ و دڵێک کە بۆ شتێکی تر هاوار دەکات. ئەوانە پێویستیان بە سەرخۆشییە، نەک بە بەڵگە، بە نیشانەیەکی درەوشاوە، نەک بە حەقیقەتێکی کاڵ. بەم شێوەیە ئەفسانەکان دروست دەبن، وەک ئەفیونێکی کۆمەڵایەتی بۆ ژەمەکانی جۆش و خرۆشەوە دەدرێتە ئەوان و ئەوانیش وەک کەسێکی تینوو کە ئاوی پیس دەخواتەوە، بەبێ گوێدانە پیسییەکەی کە لە خوێنەکانیاندا دەگەڕێت، دەیخۆنەوە.

لۆژیک لە دەستی جەماوەردا وەک کاغەزێک وایە لە بەرامبەر ئاگرێک دەسووتێت و دەبێتە خۆڵەمێش. بۆیە جەماوەرەکان هەرگیز بە وتارێکی

عەقڵانی نەبراو□ن□تە مەیدانەکان، بەڵکو بە وتارێکی سەرگەردان کە سروشتی سادەکان دەهەژێنێت. حەقیقەت لە لای ئەوان بە پێوەری بەڵگە ناپێورێت، بەڵکو بە تواناییەتی ئەو کەسەی کە دەتوانێت ئەوان لە هەست و سۆزدا نقووم بکات.

جەماوەرەکان بەدوای بەڵگەوە نین، بەڵکو بەدوای ئەفسانەیەکەوەن کە مانایەکی کوێرانەیان پێد□ بەخشێت. هەرچی ئەوان دەیانەوێت، چیرۆکێکە کە خوێنیان دەهەژێنێت، دروشمێک کە وەک بتێکی نوێ بەرز دەکرێتەوە، درۆیەک کە دووبارە دەبێتەوە تا دەبێتە دینێک. عەقڵ لە لای ئەوان غەریبێکی دەرکراوەو بەردباران دەکرێت ئەگەر واز لە رووتکردنەوەیان نەهێنێت.

بۆیە گۆستاق ل□بۆن وتی: جەماوەرەکان هەر بۆخۆیان بتەکانیان دروست دەکەن و دەیپەرستن، بەڵام پەرستنێک تا مردن.

ئەوەی تراژیدیای مرۆڤە لە کۆمەڵدا. حەقیقەتە کەهیچ مانایەکی نییە ئەگەر بە خوێنی هەست و سۆز نەخوڵقێنرا بێت. فەیلەسووف بەڵگەکانی لە زەوی□ی□کی وشک و بێبەر دەچێنێت، بەڵام دەستەمۆکار ئەفسانەکەی بەرەو ئاسمان هەڵدەدات، کە دەبێتە ئاگرێک و لە سینەیاندا دەگەڕێت. بەم شێوەیە مرۆڤەکان بەرەو سەربڕین بەرێدەکرێن، لەوکاتەی پێیانوایە بەرەو بەهەشت دەڕۆن.

ئەوە ئارگیومەنتەکانین کە ئاراستەکان دەستنیشان دەکەن، بەڵکو ز□ب□ری ل□□دانی دەهۆڵەکانە، ئاڵاکانە کە بە خوێنی ئەوان دەشەکێتەوە. جەماوەرەکان وەک منداڵی توووڕەوان کە حەقیقەتیان ناوێت، بەڵکو چیرۆکێک کە سەرسامیان بکات، تەنانەت ئەگەر ژەهراویشبێت. ئەوان بەدوای جادووگەر دەکەون نەوەک فەیلەسووف، چونکە جادوگەر سەرخۆشیان پێد□ بەخشێت، بەڵام فەیلەسووف ئاوێنەیەکیان پێدەدات کە حەقیقەتی خۆیانی تێیدا دەبینن.

بۆیە لەبۆن جەختی لەسەر ئەوەکردەوە کە جەماوەرەکان بە لۆژیک رێکناخرێن، بەڵکو بە خەیاڵە رەنگاوەرەنگەکان سەرکردایەتی دەکرێن، چونکە عەقڵ لە لای ئەوان هیچ نییە لە بەرامبەر وێنەیەک کە دەگریێت یان دروشمێک کە هاوار دەکات.

ئەگەر ویستت ئەوان کۆنترۆڵ بکەیت، حەقیقەتیان پێشکەش مەکە، بەڵکو ئەفسانەیەک پێشکەش بکە کە خوێنیان دەجمێنێ، وا بکە باوەڕ بکەن کە رزگاری لە پشت ئاڵاکەیە و مردن رێگەیەکە بۆ نەمریی کۆمەڵایەتی. ئەوسا دەبینی چۆن لەدەورت دەئاڵێن و قوربانی دەدەن. ئەمە قەساوەتی حەقیقەتە، کە عەقڵ چەکی تاکەکانە، بەڵام هەست و سۆز سوپای جەماوەرەکانە و هیچ سوپایەک بە عەقڵ شکستی پێناهێنێت.

جەماوەرەکان، نایانەوێت کەسێک بەیان بیر بکاتەوە، بەڵکو کەسێکیان دەوێت خەون ببینێت بەیان. بۆیە کاتێک سوقرات لە مەیدانی ئەسینا وەستا و بەڵگەکانی وەک جوتیارێک چۆن تۆدەچێنێت ئاوای چاند کەچی جەماوەرەکان تەنها رقیان دورییەوە. بەڵگە لە لای ئەوان تاوە بوو وەک دەرمانێک کە منداڵەکان ڕەتیان کردووە بیخۆن، بۆیە ئەفسانەیان هەڵبژارد بەرامبەر عەقڵ، هەست و سۆزیان هەڵبژارد بەرامبەر گفتوگۆ. هەر بۆیە پاشیان پێوەنا بەرەو مەرگ وەک چۆن قوربانییەک بەرەو سەربڕین دەبرێت. کاتێک سوقرات ژەهرەکەی خواردەوە ئەوان چەپڵەیان لێدا. بەم شێوەیە عەقڵ هەمیشە قابیلی کوشتنە لەلایەن جەماوەرە خەیاڵپەرستەکانەوە. دیمەنی مەرگی سوقرات ڕووداوێکی جیا نەبوو لەو یاسایەی کە هەمیشە دووبارەدەبێتەوە، هەر کاتێک دەنگی عەقڵ دەردەکەوێت و بە پێچەوانەی عەقڵی باوی جەماوەر هەنگاو دەنێت هەر زوو بەردباران دەکرێت تا مردن.

جەماوەرەکان ناتوانن ئاوێنەیەک هەڵبگرن کە نەفامیان پێ نیشان بدات، بۆیە بە پێکەنینێکی شێتانەوە هاوارێکی کوێرانەوە ئەو ئاوێنەیە دەشکێنن. ئێمە ئەو دێڕە قیبیلییە کاتێک لە بەین دەیدرکێنێت: بەڵگە دەبرێتە پای سێدارە بەڵام ئەفسانە لەسەر تەختی شاهانە دادەنرێت. ئەنجامەکە ئەوەیە کە مێژوو بە پێنووسی فەیلەسووفەکان نانووسرێتەوە، بەڵکو بە خوێنی ئەوانەی بە ناوی حەقیقەتەوە لە خاچ دەدرێن دەنووسرێتەوە. لە هەر مەلحەمەیەکی گەورەدا، ڕووی جەماوەرەکان وەک بوونەوەرێکی تووڕە دەردەکەوێت کە قارەمانەکانی لە خوێن دروست دەکات، نەک لە بیرکردنەوە. کاتێک ئەسینا سوقراتی لەخاچدا، لە هەمان کاتدا ئەفسانەکانی سەبارەت بە شکۆ و خوداکان سەرسامی کردبوو. فەیلەسووفەکەیان نەکوشت چونکە کەسێکی لاوازە، بەڵکو بەهۆکاری ئەوەی بە حەقیقەتەوە ڕووبەڕووی نەفامیان بووەوە. حەقیقەت هەر لە سەرەتاوە دوژمنی جەماوەرەکان بووە، ئەوان ناتوانن ڕوناکی هەڵبگرن، بەڵکو بەدوای ئاگر دەکەون، تەنانەت ئەگەر بڵێسەی ئاگرەکە ئەوان بکاتە خۆڵەمێش. بەم شێوەیە سەرنوشتی مرۆڤایەتی هەمیشە بە سروودەکان ڕەنگیان پێدراوە، نە بە بەڵگەکان، بە دەهۆڵەکان، نەوەک بە عەقڵ.
هەموو داستانەکان شایەتن کە چۆن خەڵکەکە شکۆیان داوە بە قارەمانکانی، لە کاتێکدا هیچ بەڵگەیەکیشیان بەدەستەوە نەبووە. جەماوەرەکان پێویستیان بە وێنەیەکی حەماسییە، بە خوێنێک کە دەرژێت، بە نیشانەیەک کە وەک بتێک بەرز دەکرێتەوە بۆ پەرستن وەک ئەوەی مێژوو هەمووی لەلایەن عەقڵی بیرمەندانەوە نەبێت، بەڵکو لەلایەن زامەکانی جەماوەرەکانەوە کە بە ئەفسانەکان دەسووتێن،

بەڕێوە د□ برێت.

لە سەدەی بیستەمدا، جەماوەرەکان سەلماندیان کە ئەوەی لەبۆن وتی تەنها تیۆری□ک نەبوو، بەڵکو نەفرەتێکی مێژوویی بوو. ملیۆنان کەس نەکەوتنە دوای عەقڵ، بەڵکو دوای ئەفسان□ی□□ک کەوتن کە جلوبەرگی رزگاریان لەبەرکرابوو. لە چین، کتێبی سووری ماو تسێ تونگ بەڵگەیەکی عەقڵانی نەبوو، بەڵام کرابووە ئینجیلێکی کۆمەڵا یەتی نوێ بۆجەماوەرەکان. وەک ئیماندارێک چۆن دوعاکانیان دووبارەو دەبارەدەکەنەوە ئەوسەندەیان دووبارەکردەوە تا لە شۆڕشێکدا غەرق بوون کە منداڵەکانی خۆیانی خوارد.

لە کامبۆدیا، پۆڵ پۆت جەماوەرەکانی بەرەو دۆزەخێکی سەر زەمینی برد بە ناوی ئەفسانەی گەڕانەوە بۆ پاکیزەیی کە تێیدا رۆشنبیران و خوێندکارانی کوشت، چونکە جەماوەرەکان بەڵگەیەکیان بۆ داهاتوویان نەدەویست، بەڵکو هاوارێکیان ویست کە لە بیرکردنەوە ئازادیان بکات. ستەمکارەکان دەسەڵاتیان لەسەر بنەمای تاکڕەوی دروستکرد و جەماوەرەکانیان کردە کائینێک کە وێنەی سەرکردەکەی وەک خودایەکی نوێ بپەرستێت. بەم شێوەیە جەماوەرەکان کڕنۆش بۆ وەهمێک دەبات و لە پێناو ئەفسانەیەکدا بە کوشتدەدرێت، لە کاتێکدا عەقڵ لە ژێر پێیدا د□ پلیشێتەوە.

جەماوەرەکانی رۆژهەڵات کەمتر لە هاوتاکانیان لە رۆژئاوا دڕندەتر نەبوون. ئەوان ئاڵا دینی و سیاسی□کانیان وەک بتەکان پەرستووە و هۆشمەندیان وەلاناوە. کاتێک بانگەوازدەکرێن بۆ ناسینەوەی خۆیان و ژیان بە تۆمەتی کفر تەکفیر دەکرێی، بەڵام کاتێک دروشمێک کە سروشتی ساد□یان دەهەژێنێت، بەرزی دەکەنەوە بۆ پلەی خودایی.

بەم شێوەیە تراژیدیای سۆقرات بە جلوبەرگێکی نوێ و لەزەمەنێکی تردا دووبارە دەبێتەوە، ئەمجارە دادوەرەکان جیاواز لە دادوەرەکانی ئەسینا مێزەریان لەسەرناوە یان بەجل و بەرگی سەربازییەوە. جەماوەرەکانی رۆژهەڵات بە وتارە حەماسێکان و فەتوا رێکدەخرێن، نەوەک بە بەڵگە. بە هاواری اللە اکبر یان بژی سەرۆک بێسڵکردنەوە بەرەو مەرگ پێشبڕکێدەکەن، چونکە ئەفسانە یەقینێکیان پێدەبەخشێت کە لە بیرکردنەوە ئاسانترە. ئەوان عەقڵ بە دەستی خۆیان دەکوژن و چەپڵە بۆ مەرگی خۆیان لێدەدەن.

ئەمە ئەوەیە کە وشەکانی گۆستاق ل□بۆن دەکاتە نەفرەتێکی هەتاهەتایی: بەڵگەکان کۆمەڵگە دروووستناکەن، بەڵام هەست و سۆز نەتەوەیەکی تەواو لە کوێرەکان دروست دەکات.

دوای ئەوەی بینیمان چۆن تراژیدیای جەماوەرەکان لە رۆژهەڵات و

ڕۆژئاوا دووبارە دەبێتەوە، دەتوانین وشەکانی گۆستاف لۆبۆن لە ڕێگەی ئەوەی تیۆریەکانی زانستی کۆمەڵایەتی نیشانیاندا، تێبگەین. جەماوەرەکان کاتێک دروست دەبن، عەقڵی تاکەکەسی خۆیان لەدەست دەدەن و دەبنە بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی کە ئیتر بیرناکەنەوە و هەر مل دەنێن بەرەوپێش. ئێمیڵ دورکهایم – Émile Durkheim- ئەمەی ناو نا "ویژدانی بەکۆمەڵ"، بەڵام ویژدانێکە زیاتر لە تەنێکی نابینا دەچێت کە تاکەکەس لەژێر چەرخەکانی دەکاتە خۆڵەمێش. لێرەدا عەقڵ هەڵدەوەشێتەوە و ئەوەی دەمێنێتەوە ڕۆحێکی کۆمەڵایەتی سووتێنەرە کە بەڵگە ناناسێت، بەڵکو تەنها هەست و سۆز دەناسێت. ئەمە ئەوەیە کە جەماوەرەکان لە چاوی زانایانی کۆمەڵایەتیدا وەک کۆمەڵێک کە بە وزەیەکی سەرەتایی بارگاوی کراوە دەبینرێت. ئەوان شتەکان هەڵناسەنگێنن بەڵکو پەلاماری دەدەن، حەقیقەت دروست ناکەن، بەڵکو ئەفسانەکان دروست دەکەن کە کۆنترۆڵیان دەکات. فەیلەسووفەکان دەکوژرێن، پێغەمبەرەکان بەدرە دەخرێنەوە، کەچی ستەمکارێک دەکرێتە خودا، چونکە جەماوەرەکان هەمیشە ئەفسانە هەڵدەبژێرن و بەڵگە دەخەنە ژێر پێیانەوە.

ئەو ویژدانە کۆمەڵایەتییەی کە دورکهایم وەسفی کرد، هەرگیز ڕۆحێکی پاک نەبوو، بەڵکو جانەوەرێکی تووڕەیەو لە خوێنی قوربانییەکانی خۆی دەخواتەوە.

لە شۆڕشی فەرەنسیدا، مەقسەڵە ئەنجامی عەقڵ و خەونی فەلسەفە نەبوو کە خەونی بە ئازادیەوە دەبینی، بەڵکو ئەنجامی جەماوەرەکان بوو کە بوونە کۆمەڵێکی تووڕە کە بە ئازادی هاوار دەکەن و لە هەمان کاتدا مەیدانەکان لە خوێندا غەرق دەکەن. دروشمەکە لە کتێبەکاندا عەقڵانی بوو، بەڵام لە شەقامەکاندا بووە ڕێوڕەسمێکی خوێناوی، کە ئەفسانە بەهێزتر بوو لە بەڵگە وە هەست و سۆز دڕندەتر بوو لە هەر عەقڵێک. بەم شێوەیە دیمەنەکان بە درێژایی مێژوو دووبارە دەبنەوە: جەماوەرەکان شتەکان بە پێوەری عەقڵ ناپێون، بەڵکو بە پێوەری سروشتی سادە و خوێن.

پاشاکان نەبراونەتە پای مردن چونکە گەل گفتوگۆی بەڵگەکانیان دەکات، بەڵکو لەبەر ئەوەی جەماوەرەکان پێویستیان بە ئەفسانەیەکی نوێ بووە، قوربانییەکی کۆمەڵایەتی کە خۆیانی پێ پاک بکەنەوە. وەک گۆستاف لۆبۆن دەڵێ: (حەقیقەت دەسەڵاتی نییە، بەڵکو تەنها ئەفسانە دەسەڵاتی هەیە) بۆیە سەربڕینەکان دەبنە ڕێوڕەسم و خوێن دەبێتە تەنها وانەیەک کە جەماوەرەکان تێیدەگەن.

زانستی دەروونناسی ئاشکرای دەکات کە جەماوەرەکان بەشێکنین لە

هەشمەندەکان، بەڵکو بەشێکن لە فەناکردنی. کاتێک تاکەکەس لە ناویاندا دەتوێتەوە، ئیرادەی خۆی لەدەستدەدات، وەک ئەسیرێک وایە کە چەکەکەی دەداتە دەست نەیارەکانی.

فرۆید لە زانستی دەروونناسی جەماوەرەکاندا دەڵێ: (کاتێک تاکەکەس دەچێتە ناو کۆمەڵ، لە ئاستی هەشمەندی خۆی دادەبەزێنێت بۆ پلەیەکی سەرەتایی، کە زیاتر ئامادەیە بۆ گوێڕایەڵی و زیاتر خۆدەداتە دەست خەیاڵ.) بەم شێوەیە جەماوەرەکان دەبنە بوونەوەرێکی یەکگرتوو کە هیچ هەشمەندییەکی نییە جگە لە سروشتی سادە و هیچ ئاسۆیەکی نییە جگە لە بەیەکداهاتن. ئەوەی هاوکێشە دەروونییەکان بە خوێنێکی ساردەوە دەیخەنە روو، لە ڕاستیدا تراژیدیایەکی خوێناویە: جەماوەرەکان هەشمەندێکی چەند لایەنە نییە، بەڵکو عەقڵێکی یەک لایەنەیە، عەقڵێک کە لە بیرکردنەوەیەکی ئازاد بێبەش کراوە، بۆ ئەوەی ببێتە هاوار بۆ خوداکان.

لەم چوارچێوەیەدا، بەڵگە شوێنێک نادۆزێتەوە بۆ خۆی، چونکە پێویستی بە عەقڵە جیاوازەکانە، بەڵام جەماوەرەکان هەموو عەقڵە تاکەکەسییەکان لە مەنجەڵێکدا دەکوڵێنێت. ئەمە ئەوەیە کە گۆستاڤ لۆبۆن جەختی لەسەر کردەوە کە حەقیقەت لای جەماوەرەکان هیچ دەسەڵاتێکی نییە، بەڵکو تەنها ئەفسانە دەسەڵاتی هەیە، چونکە ئەوە غەریزە سروشتییە سادەکەیەتی.

ئەگەر بە چاوی زانستی دەروونناسی سەیر کەین، دەبینین کاتێک تاکەکەس لە ناو کۆمەڵدا ون دەبێت و ئاگادارە لە ونبوونەکەی خۆی، لە ناو جەماوەرەکەدا دەتوێتەوە، عەقڵی خۆی لەدەست دەدات، دەڵێی کەسایەتییەکەی خۆی کوشتووە تاکو داگیرکەرێکی تری سەیر و نامۆتر، سەرەتاییتر و توندوتیژتر لە ناخیدا لەدایک ببێت. بە ئەوەی بوونەوەرێکی تر لە ناویدا لەدایک ببێت، بوونەوەرێک کە سەیرترە، سەرەتاییترە و توندوتیژترە. مێگەل وەک نەخۆشێک دەبینێت، قسە دەکات و دەجوڵێت، بەڵام بەبێ هۆشی تاکەکەسی، بەبێ ویژدان، بەبێ بەرپرسیارێتی. لێرەدا مەیدانەکان دەبنە نەخۆشخانەیەکی کراوە بۆ شێتی، بەڵام بەبێ دکتۆر و بەبێ چارەسەر.

ژان جاک ڕۆسۆ لە کتێبی (گرێبەستی کۆمەڵایەتی)دا نووسیویەتی: “مرۆڤ بە ئازادی لەدایک دەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە هەموو شوێنێک بە زنجیر بەستراوەتەوە”. ئەو زنجیرانە تەنیا هی ستەمکاران نییە، بەڵکو هی جەماوەر خۆیەتی. کاتێک تاک تەسلیمی ئەوان دەبێت، خۆبەخشانە ئازادی خۆی لەدەست دەدات و دەبێتە کۆیلەی دەنگی قەرەباغی. ئازادی لە لای روسۆ لەژێرپێی هەڵچون و سۆزدا دەنێژرێت، چونکە جەماوەرەکە تاکەکەس دەکاتە سێبەرێکی بەبێ

روخسار.

سۆرن کیرکگارد -Søren Kierkegaard- لە کتێبەکەیدا “نەخۆشی تا مردن” بە پەداگرییەوە نووسیتی: “قەرەباڵغی فشەیە.” لێرەدا ئاشکرا دەبێت کە جەماوەرەکان تەنها مەترسییەکی سیاسی نین، بەڵکو کەمئەندامییەکی بوونییە. درۆ کاتێک لە هەزاران دەمەوە بەرز دەبێتەوە و دووبارە دەبێتەوە، کۆمەڵ کاتێک ئەفسانەکان دووبارەدەکاتەوە، بەم شێوەیە درۆ زیاتر لە خودی حەقیقەت دەبێتە واقیعی و عەقڵ دەبێتە دەنگێکی تەنیا لە ناو هاواری کۆمەڵێک کە تەنها خەیاڵ دەناسێت. ئەمە لۆژیکی لۆبۆنە: قەرەباڵغەکە خۆی بە هۆشمەندی راست ناکاتەوە، بەڵکو بە هەر هاوارێکی نوێ گیرۆدەی نەخۆشی زیاتر دەبێت.

ئەفڵاتون لە کتێبەکەیدا “کۆمار” یەکێک بوو لە یەکەم کەسەکان کە لە مەترسی جەماوەرەکان تێگەیشت، کاتێک وتی: “دیموکراسی بە ستەمی جەماوەرەکان کۆتایی دێت.” بە لای ئەوەوە، کاتێک دەسەڵات بدرێتە خەڵکی گشتی، کەشتییەکە نە بە دەستی عەقڵانییەکان، بەڵکو بە دەستی کەشتیوانە سەرخۆشەکان بەڕێوە دەبرێت کە بەرزتر لە دەنگی کاپتنەکە هاوار دەکەن. جەماوەرەکان لە چاوی ئەفڵاتوندا شەپۆلێکی شێواوە کە بە ئازادی خۆی داپۆشیوە و لە زگی ئەوەوە ستەمکار لەدایک دەبێت، چونکە ئاژاوەگێڕ تەنها ئەو کەسە دەناسێت کە وەڵام بە ئارەزووەکانی دەداتەوە.

ئەلێکسی دوتۆکفیل – Alexis de Tocqueville- لە کتێبەکەیدا “دیموکراسی لە ئەمریکا” ئاماژەی بە ستەمێکی نوێ کرد کە نە بە دار، بەڵکو لە ڕێی فشاری زۆرینەوە بەکار دەهێنرێت. نووسیتی: جەماوەرەکان بە دەنگی بێدەنگکردن و رایەکی یەکگرتوو دەسەپێنن کە لە هەر ستەمێکی تاکەکەسی دڕندانەترە. بەم شێوەیە تێدەگەین کە ئەوەی گۆستاق لۆبۆن نووسیتی دوای چەند سەدەیەک سەلمێنراوە: جەماوەرەکان عەقڵێک نین حەقیقەت دروست بکەن، بەڵکو زریانێکن حەقیقەت هەڵدەلووشن. عەقڵ لە لای ئەوان دەنگێکی تەنیایە کە زریانی هەست و سۆز غەرقی دەکات تا دەمرێت.

تاسیتوس – Tacitus- نووسیتی: “جەماوەرەکان بە خێرایی دەسەڵات دەدەن و بە خێراتر وەریدەگرنەوە، بەبێ هۆکار خۆشتیان دەوێت و رقیان لێتەدەبێتەوە.” ئەو دەیزانی کە جەماوەرەکان نە بە دادپەروەری و نە بە عەقڵ بەڕێوە دەبرێن، بەڵکو بە هەوەسە گۆڕاوەکان کە وەک بایەکی ژەهراویە. ئەمشەو سەرکردەیەک بەرز

دەکەنەوە بە پلەی خوداکان و سبەی دەیدەنە بەر شەلاق. ئەم گەڵانە نیشانەی ئازادی نییە، بەڵکو نیشانەی شێتییە. ئەوە بەڵگەیە کە کۆمەڵەکە پەندی لە ئەزموونەکانی تری وەرنەگرتووە و وەک زریانێکی کوێر هەر شتێک لە بەردەمیدا بێت هەڵیدەلوشێت.

حوکمیش لە ڕۆژهەڵاتدا جیاواز نەبوو. کینکو یوشیدا – Yoshida Kenkō- لە کتێبەکەیدا "تێڕامانەکان لە تەنیاییدا"، نووسیتی: "کەسێک کە لە بەهای ناجێگیری کات تێبگات، دەبێتە سەرۆکی کاتەکە." ئەگەر لەم حیکمەتەوە خوێندنەوە بۆ جەماوەرەکان بکەین، دەبینین کە ئەوان دوژمنی لە ناوچوونن، بەدوای بتەکاندا دەگەڕێن کە پێیان وایە هەتاهەتاییە، بەڵام کاتێک ئەفسانەیەک دەپەرستن، دەبێتە نەفرەت، کاتێک سوجدەی بۆ دەبەن، لێی بێزار دەبن و دەیشکێنن. ئەوان حیکمەتی کاتی ڕەت دەکەنەوە، بۆیە خۆیان بە خەیاڵەوە دەبەستن، پاشان بە دەستەکانی خۆیان دەیشکێنن وەک منداڵێک کە یارییەکەی دەشکێنێت. بەم شێوەیە پێشبینی گۆستاق لەبۆن دەردەکەوێت: جەماوەرەکان لەسەر بەڵگە بڕیار نادەن، بەڵکو لەسەر هەست و سۆز. مێژوو بە دەستی جەماوەرەکان دەنووسرێت کە زیاتر خەیاڵەکانیان دەپەرستن وەک ئەوەی بەدوای حەقیقەتەکانیاندا بگەڕێن. تەواوی مێژوو شانۆیەکە بە شێتی جەماوەرەکان، پەڕەکانی نەک بە حبر، بەڵکو بە خوێن نووسراون، نەخشەکانی نەک بە عەقڵ، بەڵکو بە هاوارەکان کێشراون.

سەیری سەدەکان بکە کە بە جەنگەکانی خاچپەرستی سووتان. ملیۆنان کەس نەک بە بوونی بەڵگە، بەڵکو بە هەڵگرتنی خەیاڵێکی پیرۆز دەرچوون. نە بە عەقڵەکانیان، بەڵکو بە هەست و سۆزێکی کوێرانە جوڵاون و لەدوای خۆیان شارە وێرانەکان و لاشە کوژراوەکانیان جێهێشتووە، لە کاتێکدا وایان دەزانی کە دەرگای بەهەشتیان بۆ دەکرێتەوە.
ئەوەی لە ئەزموونی دوێنێدا ژیا، پارێزراو نییە لە شێتی سبەینێ، بەڵکو دیسانەوە دەگەڕێتەوە بۆ هەمان بازنە. بۆیە توکفیل لە "دیموکراسی لە ئەمریکا"دا نووسیتی: "**ستەمی زۆرینە مەترسیدارترە لە ستەمی پاشاکان.**" پاشا لەش دەکوژێت، بەڵام جەماوەرەکان روح دەکوژن، چونکە تاکەکەس ناچار دەکەن کە لە ناویاندا بتوێتەوە و عەقڵ دەکەنە تاوانێک کە بە دەرکردن و مردنی سمبۆلی سزا دەدرێت. چونکە جەماوەرەکان بێ یادەوەرین، نا هۆشیارن، هەر وانەیەک کە بە خوێن نووسرابێت، بە هاواری دواتری سڕدەبێتەوە. ئەفسانەیەک کە ئەمشەو دەکوژرێت، سبەینێ بە جلوبەرگێکی نوێ دەگەڕێتەوە. مادام

تاکەکەس لە کەمەدا دەتوێتەوە، نەخشییەکە دووبارە دەبێتەوە و دەنگی لە زریانی هەست و سۆزەکاندا ون دەبێت. عەقڵ پێویستی بە بێدەنگی هەیە تا مرۆڤ گوێی لێ بگرێت، بەڵام جەماوەرەکان زریانێکن تەنها رێ بە هاوار دەدەن. بەم شێوەیە دەردەکەوێت کە مێژوو هێڵێکی راست نییە بەرەو پێشکەوتن، بەڵکو کەوانەیەکی شکاوەو هەمیشە بەرەو وێرانی دەچەمێتەوە. بەڵگەکان لە ژێر هەژمونی جەماوەردا دەڕووخێن و ئەفسانە لە هەموو گۆڕەپانێکدا وەک شاژنی تاجدار دەمێنێتەوە. ئەمە دڕندەیی ئەو شتەیە کە گوستاف لە بۆن بینیویەتی: جەماوەر بە عەقڵ داهاتوو نانووسێت، بەڵکو بە هەمان ئەو چەقۆیەی کە ئێستای خۆی دەبڕێت و ڕابردوو دادەتاشێتەوە.

وەرگێڕان و ئامادەکردنی لە عەرەبییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

———

سەرچاوە: چەناڵی یوتوبی تراجیدیا

تارمایی شۆڕشی کۆمەڵایەتی بەسەر ئەجینداکانی بۆرژوازیدا.. موئەیەد ئەحمەد

تێبینیی لەسەر کۆنگرەی سلێمانی (هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبی)دا!

لە شاری سلێمانی – هەرێمی کوردستان لە عێراق، لە نێوان ڕۆژانی (٢٧-٣٠)ی ئابی (٢٠٢٥)، کۆنگرەیەکی حیزب و ڕێکخراوەکانی [هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبی] (SDA-AW)دا بەڕێوەچوو. ئەم کۆنگرەیە ئەو سەرنجەی ڕانەکێشا کە شایەنی باس بێت، چونکە لە ڕووی شێوەوە جیاواز نەبوو لەو کۆنگرانەی کە یەکێتی نیشتمانی کوردستان (یەکێتی) لە دوو دەیەی ڕابردووەوە ڕێکیان دەخات بۆ دامەزراوە بۆرژوازییە جیهانییەکان و حزبەکانیان و

سەنتەرە فکرییە نیولیبرالییەکانیان لەم شارەدا. کۆنگرەکە بە سپۆنسەری (یەکێتی) ئاخرا، و (بافە جەلال تاڵەبانی)، سەرۆکی (یەکێتی)، بە سەرۆکی ئەم هاوپەیمانییە هەڵبژێردرا.

بەڕێوەچوونی ئەم کۆنگرەیە لە سلێمانی، لە کاتێکدایە کە چەپەکی فەرمانڕەوایەتی میلیشیاییانە و دیکتاتۆرییانەی هەر دوو حیزبی دەسەڵاتدار، پارتی دیموکراتی کوردستان (پارتی) و (یەکێتی)، بە خێراییەکی زیاتر و بەردەوام، توندتر دەبێتەوە بەسەر جەماوەردا لە هەرێمی کوردستان، و ئەم کۆنگرەیە لە کاتێکدایە کەشوهەوای میلیتاریزم و شوێنەوارەکانی یەکلاییکردنەوەی خوێناوی حساباتی نێوان هێزە چەکدارە میلیشیاییەکانی (یەکێتی) و نەیارە سیاسییەکانی، لەناو خودی سیستەمی حوکمڕانیدا، هێشتاش سێبەری خۆی بەسەر ئەم شارەدا کێشاوە، هەروەها لە کاتێکیشدایە کە کرێکاران و فەرمانبەران و مامۆستایان بەهۆی پێنەدانی مووچەکانیان لە سێ مانگی هاویندا، لە دۆخێکی ئابووری خراپدا دەژین، نەک هەر ئەمە بەڵکو لە کەشوهەوای سەرکوتکردنی زیاتری خۆپیشاندانی مووچەخۆران و ئەو خۆپیشاندانانەشدایە کە خەڵکی پێی هەڵدەستن بۆ مافە ڕەواکانیان. هەموو ئەمانە بە شێوەیەکی گشتی بەڵگەیەکی حاشاهەڵنەگرن لەسەر ئەوەی کە ئەم کۆنگرەیە چەندە چەواشەکارانەیە کاتێک بەشداربووانی باس لە ئازادییە سیاسییەکان و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و گوتاری لەم چەشنە دەکەن.

ئەو حزبانەی لەو کۆنگرەیەدا بەشدار بوون، خۆیان بە خاوەنی ڕێباز و کارنامەی “دیموکراتی کۆمەڵایەتی” دەزانن و بانگەشەی ئەوە دەکەن کە ئەمە وای لێکردوون هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبیدا (SDA-AW) پێکبهێنن و بەم شێوەیە ناوی لێبنێن. دیارە ئەم ناوە لە ناوی (سۆشیال دیموکراتی)یەوە وەرگیراوە دوای سڕینەوەی وشەی سۆشیال و گۆڕینی بە وشەی “کۆمەڵایەتی”، تا بگونجێ هەم لەگەڵ کارنامە سیاسییەکەیان، و هەم لەگەڵ ئەوەی کە لە کەشوهەوای ئێستای بۆرژوازی جیهانیدا باوە؛ واتە ئەو ڕێگا و ناوە نوێیانەی کە بەکاریان دەهێنێت لە هەوڵ و کۆششەکانیدا بۆ پێکخستنی (احتواء) بزووتنەوە سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕییەکان.

ئەم کۆنگرەیەی (SDA-AW) لە سلێمانی، شت گەلێکی زۆر لە خۆدەگرێت لە مێژوو و ئەوەی کە لە جیهانی سەرمایەداری دەوروبەرماندا ڕوویداوە و ڕوودەدات، هەر لە سەرکوتکردنی خەباتی کرێکاران و زەحمەتکێشان و جەماوەری ژنانی چەوساوە و لاوانی شۆڕشگێڕ بە دژی سەرمایەداری جیهانی بگرە، تا ڕۆڵی حیزبە سۆشیال دیموکراتە ڕیفۆرمخوازەکان لە مێژوودا، لە پێکخستنی خەباتی شۆڕشگێڕانەی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش، تا خیانەتکردن لە شۆڕشی سۆشیالیستی

جیهانی و هاوپەیمانی لەگەڵ بەرژوازی نەتەوەیی لە وڵاتەکانیاندا، لە دەیەی دووەمی سەدەی ڕابردوو، بەتایبەتی لە کاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا. هەروەها، تارمایی ڕاپەڕینە شۆڕشگێڕییەکانی ساڵی (٢٠١١) لە میسر و تونس و وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەسەر ئەم کۆنگرەیەوەیە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی ئەوەمان بیرمان دەهێنێتەوە کە بەسەر (جەمال عیرفان) و هاوڕێیانی هات کاتێک لە (١٢)ی کانوونی یەکەمی (١٩٢٢) لە شاری سلێمانی لەلایەن دەسەڵاتدارانی عەشایەری کوردییەوە تیرۆر کران بەهۆی بیرۆکە سۆشیالیستییەکانیانەوە و وەک هەندێک دەڵێن بەهۆی پەرەپێدانی بیرۆکەکانی بەلشەفیکەوە.

بە ڕوونکردنەوەی زیاتر لەم بارەیەوە، پێویستە ئاماژە بە هەندێک زانیاری مێژوویی بدەین سەبارەت بە ئەسڵی ئەم هاوپەیمانییە و پەیوەندییشی بە ئاسۆ و کارنامە و پراکتیکی حیزبە سۆشیال دیموکراتە جیهانییەکان و حیزبەکانی ترەوە.

(هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبیدا) (SDA-AW) بەشێکە لە (هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز) [Progressive Alliance PA))]، کە ئێستا زیاتر لە (١٥٠) حیزب و ڕێکخراوی تێدایە، لەوانەش حیزبە سۆشیال دیموکراتەکانی ئەوروپا و حیزب و ڕێکخراوە جۆراوجۆرەکانی تری وڵاتانی جیهان، کە (یەکێتی)ش ئەندامە تێیدا، وەک لەم لینکەی خوارەوەدا دیارە.(١)

(PA) لە شاری لایپزیگی ئەڵمانیا لە (٢٢)ی ئایاری (٢٠١٣) بە بەشداری (٧٠) حیزب و ڕێکخراو و بە دەستپێشخەری حیزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیا (SPD) دامەزرا، ئەمەش پاش کشانەوەی ئەم حیزبە لە سۆشیالیست ئینتەرناسیۆناڵ (SI)، دوای ڕووداوی ڕاپەڕینە شۆڕشگێڕییەکانی میسر و تونس لە ساڵی (٢٠١١) کە کۆتایی بە حوکمی دوو حیزبی دەسەڵاتدار لە تونس و میسر هێنا کە ئەندام بوون لە (SI)دا.(٢)

بەمجۆرە هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز (PA) وەک جێگرەوەیەک بە سۆشیالیست ئینتەرناسیۆناڵ (SI) دامەزرا کە لە ئەندامەتی خۆیدا حیزبی دەسەڵاتداری تونس؛ (کۆمەڵەی دەستووری دیموکراتی) بە سەرۆکایەتی زەین العابدین بن عەلی، و لە میسر؛ (حیزبی نیشتمانی دیموکراتی) بە سەرۆکایەتی (حوسنی موبارەک)ی لەخۆگرتبوو.

سۆشیالیست ئینتەرناسیۆناڵ (SI) تا ئێستاش بە هاوتەریب لەگەڵ هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز (PA) بوونی هەیە و بەپێی وێبسایتی فەرمی خۆی، ژمارەیەکی زۆر کە زیاتر لە (٨٠) حیزب دەبێت، لەوانەش (یەکێتی)، ئەندامی تەواون لەنێویدا.(٣)

هەرچی هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبی (SDA-AW)یشە، درێژکراوەی (فۆرەمی دیموکراتی کۆمەڵایەتی) یە کە لە

ساڵی (٢٠١٥) لە تونس دامەزرا و پاشان ناوی گۆڕدرا بۆ (SDA-AW) کاتێک لە ئەیلولی (٢٠٢٤) پەیوەست بوو بە هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز (PA)وە.

لەم ڕووەوە، پەیوەندییەکی پتەو هەیە لە نێوان ڕووداوەکانی شۆڕشەکانی میسر و تونس و ئەم فۆڕومە کە لە ساڵی (٢٠١٥) لە تونس بەم ناوەوە پێکهات. هەروەها، دەرکەوتنی (PA)، وەک لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بە شۆڕشەکانی میسر و تونسەوە هەیە، چونکە ئیتر ئەوە بابەتێکی ڕیسواکارانە و سەرچاوەی مەترسی دەبوو بۆ حیزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیا و حیزبە هاوشێوەکان و بۆ ئەرکەکانیان لە پێکخستنی بزووتنەوە شۆڕشگێڕییە سۆشیالیستییەکان لە ئەوروپا، ئەگەر بمانایەتەوە لە چوارچێوەی “ئینتەرناسیۆنال”ێکدا کە تا دوێنێ حیزبگەلێکی دەسەڵاتداری لەخۆگرتبوو کە لەلایەن شۆڕشەکانی میسر و تونسەوە لە سەرەتای ساڵی (٢٠١١)دا، ڕووخێنران.

کورتەیەک لەبارەی پێشهاتەکانی دوای هەرەسهێنانی “ئینتەرناسیۆنالی دووەم”

ڕەنگە ئەمە سەیر بێت، بەڵام ڕاستییەکە کە ئەم کۆنگرییە لە سلێمانی پەیوەندییەکی ناڕاستەوخۆی هەیە بە مێژوویەکەوە کە دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لە (١١٠) ساڵ لەمەوبەر، و بەتایبەتی بە هەرەسهێنانی “کۆنگرەی سۆشیالیستی ئینتەرناسیۆنال”، کە بە “ئینتەرناسیۆنالی دووەم” ناسراوە، وە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو دابەشبوونە گەورەیەی (الانشقاق الكبير) کە لەناو ڕیزەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی ئەوروپادا ڕوویدا لەسەر بنەمای هەڵوێست بەرامبەر بە جەنگی جیهانی یەکەم (١٩١٤-١٩١٨)، و بەم پێیەش پەیوەندی بەو دابەشبوونە و بەو هەوڵانەی ئەو حزبانەوە هەیە کە ناسراون بە سۆشیال دیموکراتی ڕیفۆرمخواز لەناو بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستیدا لەسەر ئاستی چالاکییە جیهانییەکەیان.
هەرەسهێنانی ئینتەرناسیۆنالی دووەم، یان وەک لینین دەڵێت “مایەپووچی ئینتەرناسیۆنالی دووەم” لە کاتی ئەو جەنگەدا، بەهۆی هەڵوێستی نەتەوەپەرستی شۆڤێنی زۆربەی حیزبە سەرەکییە ڕیفۆرمخوازەکانی پێکهێنەرییەوە بوو، بە پێچەوانەی هەڵوێستی ئینتەرناسیۆنالیانەی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕەوە، بەرامبەر بە جەنگ. واتە بەهۆی هاوڕیزیان بوو لەگەڵ بۆرژوازی دەسەڵاتدار لە وڵاتەکانیان و گرتنەبەری سیاسەتی بەردەوامیدان بوو بە جەنگ بە هەموو ئەو کارەساتانەی کە لێی کەوتەوە، بە بەردەوامبوونی تاوانەکانی کوشتار دژی کرێکاران و زەحمەتکێشان و جەماوەر بەگشتی

لە وڵاتانی شەڕکەردا. لە ئەنجامدا، گرتنەبەری سیاسەتی “بەرگری لە نیشتمان” لە جەنگێکی ئیمپریالیستی تاوانکارانەی سەرمایەدا کە هەڵگیرسا و بەردەوام بوو لە پێناو دابەشکردنەوەی تاڵانی سەرمایەداری ئیمپریالیستی لەسەر ئاستی جیهانیدا.
لە بەرامبەر ئەم گۆڕانکاریانە لەناو بزووتنەوەی سۆشیالیستی ئەوروپای ئەو کاتەدا، سۆشیالیزمی شۆڕشگێڕی ئینتەرناسیۆناڵ بێدەنگ نەبوو، بەڵکو ڕووبەڕووی سیاسەتی ئەم حیزبە ڕیفۆرمخوازانە و هەڵوێست و پراکتیکەکانیان بووەوە کە شۆڤێنیزم و هەلپەرستی و “خیانەت” زاڵ بوو بەسەریاندا لە دژی سۆشیالیزم و شۆڕشی سۆشیالیستی.
حیزبە سۆشیالیستە شۆڕشگێڕە ئینتەرناسیۆناڵییەکان و سەرکردەکانیان وەک لێنین و ڕۆزا لوکسەمبۆرگ و ترۆتسکی بەردەوام بوون لەسەر ڕێبازی سیاسی شۆڕشگێڕی مارکسی بەرامبەر بە جەنگ، و ئەو قەیرانە شۆڕشگێڕانەیەی کە لێکەوتبووەوە لە ئەوروپا، ڕێبازێک کە پێشتر هەر لەلایەن ئەم بالەکەی حیزبە سۆشیالیستە شۆڕشگێڕانەوە پەسەند کرابوو لە کۆنگرەکانی حیزبە سۆشیال دیموکراتەکانی ئەوروپادا؛ کە بریتی بوو لە دژایەتیکردنی جەنگ و خەبات بۆ ڕێگریکردن لە هەڵگیرسانی، و خەبات بۆ گۆڕینی بۆ جەنگێکی شۆڕشگێڕانە، واتە بۆ شۆڕشێکی پرۆلیتاری سۆشیالیستی دژی چینی بۆرژوازی دەسەڵاتدار لە حاڵەتی ڕوودان و بەردەوامبوونی جەنگدا و هەر حزبەش لە وڵاتی خۆیدا.
بەلشەڤیکەکان و پرۆلیتاریا لە ڕووسیا سەرکەوتوو بوون لە بەدیهێنانی ئەم شۆڕشە پرۆلیتارییە و دەسەڵاتی سیاسیان گرتە دەست، بەڵام بزووتنەوەی پرۆلیتاری سۆشیالیستی لە وڵاتانی تری ئەوروپا بە چەندین هۆکار نەیانتوانی ئەمە بەدیبهێنن.
ژمارەی حزبە سۆشیالیستە شۆڕشگێڕ و ئینتەرناسیۆناڵییەکان زۆر زیادی کرد، ئەویش بەهۆی ئەو گۆڕانکاریانە و ئەو دابەشبوونانەی کە لەناو ڕیزەکانی حیزبە سۆشیال دیموکراتییەکانی ئەوروپادا ڕوویدا، کە بووە هۆی دروستبوونی حیزبە سۆشیالیستە شۆڕشگێڕەکان کە ڕێبازێکی شۆڕشگێڕی ئینتەرناسیۆناڵیان گرتبووەبەر و ناوی خۆیان نا حزبی کۆمۆنیست، ئەمەش دوای ئەوەی حزبی کرێکارانی سۆشیال دیموکراتی ڕووسی (باڵی بەلشەڤیک) ناوی خۆی گۆڕی بۆ حیزبی کۆمۆنیستی ڕووسی لە ساڵی (١٩١٨)دا.
سەردەمی قەیرانێکی شۆڕشگێڕی گەورە لە ئەوروپا دوای ئەم گۆڕانکاریانە دەستی پێکردبوو، و ئەگەری هەڵگیرسانی شۆڕشێکی سۆشیالیستی جیهانی لە کارنامەی مێژوودا بوو و لە ئاسۆدا دیار بوو. لەناو ئەم بارودۆخانەدا، ئینتەرناسیۆناڵی سێیەم کە بە ئینتەرناسیۆناڵی کۆمۆنیستی ناسراوە، لە مۆسکۆ لە ساڵی (١٩١٩)

دامەزرا.

بە مەرگی لینین لە ساڵی (١٩٢٤) و هاتنە سەرکاری ستالینیزم و پاشەکشەی شەپۆلی شۆڕشگێڕی لە ئەوروپا، ئەم ئینتەرناسیۆناڵە ڕەنگ و ناوبانگی پێشووی لەدەستدا، و سەرەڕای ئەوەی کە گۆڕابوو بە ئامرازێک بە دەستی ستالین و تاقمە دەسەڵاتدارەکەی یەکێتی سۆڤیەت بۆ خزمەتکردنی بەرژەوەندییە سیاسییە نەتەوەییەکانیان، بەڵام هەر بەردەوام بوو تا ساڵی (١٩٤٣) کاتێک ستالین هەڵوەشاندنەوەکەی ڕاگەیاند لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکەیدا لەگەڵ هێزەکانی وڵاتانی ئیمپریالیستی ڕۆژئاوا لە کاتی جەنگی جیهانی دووەمدا.

هاوکات لەگەڵ دەرکەوتنی حیزبە کۆمۆنیستەکان و دامەزراندنی ئینتەرناسیۆناڵی سێیەم، حیزبە سۆشیال دیموکراتە ڕیفۆرمخوازەکانیش لەناو ئەم گۆڕانکارییانەدا دەستیاندایە هەوڵەکانیان بۆ زیاندنەوەی ئینتەرناسیۆناڵی دووەم بەپێی هەمان ڕێباز و هێڵی سیاسی کۆن کە بووە هۆی هەرەس هێنانی بە تەواوی لە ساڵی (١٩١٦)دا. بەمجۆرە بەشێک لە حیزبەکانیان لە شوباتی (١٩١٩) لە بەرنی سویسرا کۆبوونەوە بۆ پێکهێنانی ئینتەرناسیۆناڵی دووەمی دووبارە دامەزرێنراوە، یان ئەوەی کە بە “ئینتەرناسیۆناڵی سۆشیالیستی کرێکاری” ناسراوە.

دوای ماوەیەک، نوێنەرانی ئەوەی کە ناسراوە بە ڕەوتی میانڕەو لە بزووتنەوەی سۆشیال دیموکراتی ئەوروپا، لە شاری ڤییەنا لە نەمسا کۆبوونەوە بۆ پێکهێنانی (یەکێتی حزبە سۆشیالیستە کرێکارییە نێونەتەوەییەکان) واتا “ئینتەرناسیۆناڵی ڤییەنا” لە شوباتی (١٩٢١) کە حیزبە کۆمۆنیستەکان بە گاڵتەجاڕی ناویان لێنابوو “ئینتەرناسیۆناڵی دووەم و نیو”. دواتر و لە کۆتاییدا، ئینتەرناسیۆناڵی دووەمی دامەزرێنراوە و “ئینتەرناسیۆناڵی ڤییەنا” لە کۆبوونەوەی هامبۆرگ لە ئەڵمانیا لە ساڵی (١٩٢٣) یەکیان گرت بۆ پێکهێنانی ئەوەی کە دواتر بە سۆشیالیست ئینتەرناسیۆناڵ (Socialist International) ناسرا و تا ساڵی (١٩٤٧) بەردەوام بوو لە کارکردن و هەر لەو ساڵەشدا هەڵوەشاندنەوەی ڕاگەیەندرا.

دوای ئەوە ڕێکخراوێکی نوێ بە هەمان ناو، واتە سۆشیالیست ئینتەرناسیۆناڵ (SI)، لە کۆنگرەی لەندەن دامەزرا، وەک میراتگری ڕێکخراوەیی و فکری ئینتەرناسیۆناڵی سۆشیالیستی پێشوو. (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) لە ساڵی (٢٠٠٣)ەوە تا ئێستا ئەندامە لەم ڕێکخراوەدا هاوکات لەگەڵ ئەندامێتییەکەیدا لە هاوپەیمانی پێشکەوتنخوازدا (PA).(٤)

هەرچی ئینتەرناسیۆناڵی چوارەمە، بە دەستپێشخەری لیۆن ترۆتسکی، لە سێپتەمبەری (١٩٣٨) دامەزرا لەلایەن ڕێکخراوە چالاکەکانەوە لە

چەندین وڵات، داکە هێڵی تیۆری و سیاسی و ڕێکخراوەیی و تێزەکانی ترۆتسکیان گرتبووەبەر سەبارەت بە کۆمەڵێک پرسی سەرەکی لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا، لەوانە پێناسەیەکی تایبەت بۆ دەوڵەت لە یەکێتی س□قی□ت وەک "دەوڵەتێکی کرێکاری شێواو" لەژێر سەرکردایەتی ستالین، و چەندین تێز و بیرۆکەی بنەڕەتی تر.

ئینتەرناسیۆناڵی چوارەم لە دۆخێکی جیهانی نوێدا سەریهەڵدا کە ڕووبەڕووی چەندین ئاستەنگی ڕێکخراوەیی و سیاسی و فکری، و ڕاوەدونانی بەردەوام بووەوە لەلایەن دەزگا سەرکوتکەرەکانی ستالینەوە لە زۆرێک لە وڵاتان. دوای تیرۆرکردنی ترۆتسکیش لە مەکسیک لە (٢١)ی ئابی (١٩٤٠)، لەلایەن سیخورێکی ستالینەوە، یەکەم دابەشبوون لە ڕیزەکانیاندا لە هەمان ساڵدا ڕوویدا، بەڵام گەورەترین دابەشبوون لەناو ڕیزەکانی ئینتەرناسیۆناڵی چوارەم لە ساڵی (١٩٥٣) ڕوویدا سەبارەت بە هەڵسەنگاندنی ستالینیزم، و کارکردن لەناو حیزبە جەماوەرییەکان و چەند پرسێکی تر.(٥)

ئەمە، جگە لە دەرکەوتنی چەند ڕەوت و ڕێکخراوی لایەنگر لە هێڵی ترۆتسکی، بەڵام لە چوارچێوەی ئینتەرناسیۆناڵی چوارەمدا رێکنەخرابوون، و گەشەیان کرد بەتایبەت لە ساڵی (١٩٤٨) بەدواوە، وەک حیزبی کرێکارانی سۆشیالیست (SWP) بە سەرکردایەتی تۆنی کلیف، و ڕەوتی میلیتانت (Militant Tendency) بە سەرکردایەتی تێد گرانت.

لە ئێستادا هەوڵەکان لەئارادان بۆ بنیاتنانی ئینتەرناسیۆناڵێکی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕ لەسەر ئاستی جیهانی، و هەر ئیستا حیزبە کۆمۆنیستە شۆڕشگێڕەکان لە چەندین وڵاتی جیهان دامەزراون کە لە بنەڕەتدا لەو ڕێکخراوانە پێکهاتوون کە سەر بە (ڕەوتی مارکسی ئینتەرناسیۆناڵ) [(International Marxist Tendency (IMT)] بوون، و لەم ڕاستایەشدا کۆنگرەی دامەزراندنی (ئینتەرناسیۆناڵی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕ)یان لە حوزەیرانی (٢٠٢٤)دا بەست و یەکەمین کۆنگرەی جیهانی ئینتەرناسیۆناڵی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕیش لە ئابی (٢٠٢٥) بەڕێوەچوو.(٦)

پێویستی بنیاتنانی ئینتەرناسیۆناڵێکی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕ لەسەر ئاستی ناوچەیی و جیهانی، لە ئێستادا بە ی□ک□□ک لە ئەرکە لەپێشینەکانی کۆمۆنیستەکان دادەنرێت، سەرەڕای هەر ئاستەنگییەکی تیۆری و سیاسی و ڕێکخراوەیی جۆراوجۆر کە ڕووبەڕووی ئەنجامدانی ئەم ئەرکە دەبنەوە. بەمپێیەش لێکۆڵینەوە و گفت□وگۆکردن لەم بارەیەوە مەسەلەیەکی زۆر گرنگە بۆ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی.

(PA) و (SDA-AW) لە کوێی نەخشەی ململانی چینایەتی جیهانی و هەرێمیدا وەستاون؟

ئەو بابەتەی کە لێرەدا دەمەوێت باسی بکەم، هەڵسەنگاندنی بزووتنەوەی سۆشیالیستی جیهانی و وردەکاریی دابەشبوونەکانی ناو ڕیزەکانی نییە، یان وردەکارییەکانی چارەنووسی ئەو کۆبوونەوە جیهانییانەی بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی و ململانێی هەمە سیاسی و فکرییە جیاوازەکانیان نییە، هەروەها هەڵسەنگاندنی ئەزموونی ئینتەرناسیۆنالی سێیەمیش نییە دوای مەرگی لێنین و ئەو تاوانانەی کە حیزبی کۆمۆنیستی سۆڤیەت، لەسەر دەستی ستالین و شوێنکەوتووانی، ئەنجامیان دا، و ئەو گورزانەش کە سرەواندیانە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و ڕەوەندی شۆڕشی سۆشیالیستی جیهانی.

ئەوەی دەمەوێت لەم بەشەی وتارەکەمدا ڕوونی بکەمەوە، ئەوەیە کە چ شتێک کۆی ئەو حزبانەی (هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز) [Progressive Alliance (PA)] ، و دیارە کۆی ئەو حیزبانەش لە (هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبی SDA-AW)دا دەبەستنەوە بە نەخشەی ململانێی چینایەتی نێوان بۆرژوازی و پرۆلیتاریای هاوچەرخی جیهانی، لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقا و هەروەها لە هەرێمی کوردستانیش کە ئەم کۆنگرییە تێیدا بەڕێوەدەچوو.

هەروەک بینیمان، مێژووی هەریەک لە سۆشیالیست ئینتەرناسیۆنال (SI) و هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز (PA) دەگەڕێتەوە بۆ ڕەوتی هەلپەرست و نەتەوەپەرستی شۆڤێنی لەناو بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی جیهانی و هەڵوێستی دژ بە بەرژەوەندییەکانی کرێکاران و زەحمەتکێشان و دژ بە گەشەکردنی شۆڕشی سۆشیالیستی جیهانی لە کاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا. بەڵام، سەرەڕای ئەم پەیوەندییە مێژووییە هاوبەشە، هەردوو (PA) و (SDA-AW) پەیوەندییەکی تریان هەیە بە مێژوویەکی نزیکتر لە ململانێی چینایەتی، کە ململانێی چینایەتی هاوچەرخ و هەڵوێستەکانی سۆشیال دیموکراتی ئەوروپایە کە ئامانجی بەهێزکردن و پەکخستنی شۆڕشە هاوچەرخەکانە، ئەمەش دوای ئەزموون وەرگرتنیان لە ڕاپەڕینە شۆڕشگێڕییەکانی تونس و میسر و ڕووخاندنی دوو حیزبی دیکتاتۆر کە ئەندام بوون لە هەمان کۆمەڵەی (SI) کە ئەم حزبە سۆشیال دیموکراتانەی لەخۆگرتبوو.

بە بەدیهێنانی ئەو کارنامە هاوچەرخە، هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز (PA) پێکهێنرا، ئەمەش لە ڕێگەی ڕووخسارجوانکردن و دوورکەوتنەوە لە هەندێک دەسەڵاتداری دیکتاتۆری ئاشکرا و گۆڕینی ناوەکە بە شێوەیەک کە وشەی سۆشیالیزمی تێدا نەبێت بە مەبەستی بەدیهێنانی ئەو ئەرکە سەرکییەی خۆی کە بریتییە لەوەی شەپۆلی شۆڕشگێڕی بخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە و لەباری بەرێت. هەروەها حزب و ڕێکخراوەکانی (هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبی SDA-AW)دا بەپێی هەمان ئاراستە و کارنامەی سیاسی بۆرژوازی ڕیفۆرمخواز و لە

ڕێڕەوی گۆڕانکارییە شۆڕشگێڕییەکانی تونس و میسردا پێکهێنران و ناوی خۆیان نا "دیموکراتی کۆمەڵایەتی"، و بە شێوەیەکی سروشتی لەگەڵ توندبوونەوەی ململانێی چینایەتیدا، هەوڵی ئیفلیجکردن و پێکخستنی شۆڕشەکان دەدەن.
مێژووی سۆشیال ئینتەرناسیوناڵەکان (SI) پەیوەندە بە ئاڕاستەیەکی دژ بە ئاڕاستەی مێژووی گەشەکردنی شۆڕشی سۆشیالیستی جیهانی لە ئەوروپا و پەیوەندیشە بە ئاڕاستەیەکی دژ بە ئەگەری یەکگرتن و لێکهەڵپێکان بە کاروانی ئەم شۆڕشە جیهانییە و خەبات بۆ ڕزگاربوون لە چنگی دەوڵەتە ئیمپریالیستەکان لە لایەن خەباتی جەماوەرییەکانی وڵاتانێک کە ئەو کاتە بە وڵاتانی ڕۆژهەڵات ناسرابوون.
هەریەک لە (PA) و (SDA-AW) بەدەر لە تایبەتمەندیی هەر یەکێک لە حزبەکانیان، لە ڕاستیدا بە سنووردارکردنی کاریگەریی ڕاپەڕینە جەماوەرییە شۆڕشگێڕییەکان لە جیهانی عەرەبیدا سەریان هەڵداوە، وگوزارش لە هەوڵەکانی بۆرژوازی دەکەن بۆ ڕاگرتنی ناکۆکییەکانی کۆمەڵگەی سەرمایەداری هاوچەرخ لە چوارچێوەیەکدا کە بنەماکانی سیستەمەکە نەڕووخێنێت. واتە، هەریەک لە (SI)، و (PA) و ڕێکخراوە ناوچەییەکەشیان (SDA-AW)، جگە لە ناوەڕۆکی چینایەتی بۆرژوازی هاوبەشیان، سیمای سیاسی هاوبەشیشیان هەیە لە پەیوەند بە ئەرکەکانیانەوە کە پێکخستنی شۆڕشە؛ واتە شۆڕشی سۆشیالیستی لە ئەوروپا و ڕاپەڕینە شۆڕشگێڕییەکانی میسر و تونس. و بەم پێیەش، ئەوان ئامرازگەلێکی سیاسی و ڕێکخراوەیی بۆرژوازی ڕێفۆرمخوازن بۆ کەمکردنەوەی گورزەکانی شۆڕشەکان و بۆ پاراستنی سیستەمی بۆرژوازی.

ململانێی چینایەتی و شۆڕشی کۆمەڵایەتی لە جیهانی ئێستادا

ئەمڕۆ لە جیهانێکی سەرمایەداریدا دەژین کە بە ئەندازە لە ڕووی ئابوورییەوە بەیەکەوە بەستراوەتەوە، بە شێوەیەک نەک تەنها سەرمایە ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی لە هەموو شوینیکی زەویدا کۆنترۆڵ کردووە، بەڵکو ململانێی چینایەتی نێوان دوو جەمسەری ئەم پەیوەندییەش، واتە ململانێی نێوان کار و سەرمایە، نێوان بۆرژوازی و پرۆلیتاریا لە هەر وڵاتێکی جیهاندا، زیاتر لە جاران بووەتە جیهانی، و بەم پێیەش سیاسەت، کە شتێک نییە جگە لە پەیوەندی نێوان چینە کۆمەڵایەتییەکان، بە شێوەیەکی بەرچاو جیهانی بووەتەوە.
هەروەها، ململانێی چینایەتی وەک بزوێنەری مێژووی کۆمەڵگەکان، پێکهێنانی ئینتەرناسیۆناڵێکی پرۆلیتاری سۆشیالیستی شۆڕشگێڕی کردۆتە ئەرکێکی گرنگ کە ناکرێ دوابخرێ، ئەمەش سەرەڕای زاڵبوون و کاریگەری هێزە بۆرژوازییەکان لەسەر ڕەوەندی بارودۆخی سیاسی لە

وڵاتانی جۆراوجۆردا و لەسەر ئاستی جیهانی و ناوچەیی.
بە پێچەوانەی ئەوەی کە دیاردەکان پێمان دەڵێن، ململانێی نێوان ئەم دوو چینە بەردەوام کاریگەری خۆی جێدەهێڵێت بەسەر هەموو کردەیەکی سیاسی و پلانێکی سیاسی و ململانێ سیاسی و فکرییەکانی ڕەوتە بۆرژوازییەکاندا، وە سروشتی حزبەکان و بەرنامە و پراکتیکە سیاسییەکانیان و کۆبوونەوە و هاوپەیمانییە جیهانی و ناوچەییەکانیان و سروشتی چەندان شتگەلی تریش، دیاری دەکات بە شێوەیەک کە ناتوانرێت بە هیچ جۆرێک باس لە جیابوونەوەیان لەم ململانێ چینایەتییە بکرێت.
ئەمە و، جەنگەکان و ململانێیە جیۆسیاسی و ستراتیژی و جیۆئابوورییەکان لە نێوان دەوڵەتەکاندا، وەک قەوارەی سیاسی نەتەوەیی سەرمایە و لەناو سیستەمی سیاسی بۆرژوازی جیهانی هاوچەرخدا، و لە نێوان دەوڵەتە ئیمپریالیستەکان و جەمسەرە ناوچەییەکان و دەوڵەتەکانی تردا، جەنگ و ململانێی نوێنەرانی سەرمایە و دەوڵەتەکانیانن بۆ دابەشکردنی بازاڕی جیهانی لە نێوانیاندا. ئەو جەنگانە، جەنگی بۆرژوازی دەسەڵاتدارن لە هەر دەوڵەتێکدا کە سیاسەتە دەرەکییەکان و جەنگەکانیان ڕاستەوخۆ پەیوەندییان بە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی کۆنترۆڵ و سەروەری چینایەتییانەوە هەیە لەناو کۆمەڵگادا، و بەم پێیەش پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆیان بە ململانێی چینایەتی نێوان پڕۆلیتاریا و بۆرژوازییەوە هەیە لەناو وڵاتانیشیاندا.
لەم (٤٥) ساڵەی ڕابردوودا، جیهانی سەرمایەداری بە شێوەیەکی بەرچاو گۆڕاوە بەهۆی جیهانگیریی زیاتری جووڵە و کەڵەکەبوونی سەرمایە و کردنەوەی بازاڕە جیهانییەکان لەبەردەمیدا، تا کاتێک لە ساڵی (٢٠٠٨)دا تووشی قەیرانی سەرمایەداری بوو، هاوکاتیش، بەهۆی سیاسەتە ئابوورییە نیۆلیبراڵییەکانی سەرمایەوە بەدرێژایی ئەم چەند دەیەیە کە تا ئێستاش بەردەوامە. بەڵام ئەم جیهانگیرییە ئابوورییە و ئەم سیاسەتە نیۆلیبراڵییانە، بە گشتی لە پێکهاتەی خۆیاندا، هەڵگری شوێنپەنجەی ئەم شەڕە چینایەتییە بوون لە نێوان کار و سەرمایەدا، و سەرمایە جیهانێکی نەخوڵقاندووە جگە لەوەی کە خۆی تێدا بەدیبهێنێت، کە ئەمەش بە واتای توندوتیژکردنەوەی هەرچی زیاتری ئەو دژایەتییە چینایەتییە دێت کە سەرمایە لە دووتوێی خۆیدا و لە جووڵە و کەڵەکەی بەردەوامیدا فەراهەمی دەهێنێت.
وەڕێخستنی نیۆلیبرالیزمی ئابووری وەڵامێک بوو لەلایەن بۆرژوا ئیمپریالیستی ڕۆژئاواوە بە قەیرانی سەرمایەداری، بەڵام ئەم وەڵامە شتیک نەبوو جگە لە شەڕێکی چینایەتی و سیاسەتێکی ئابووری و هێرشێکی فکری و کلتووری بۆ کردنەوەی مەودا و لابردنی هەموو ئەو

بەربەستانەی کە ڕێگر بوون لە بەردەم جووڵە و کەڵەکەبوونی سەرمایە، و زاڵبوون بەسەر قەیرانی کەڵەکەبوونیدا. ئەمەش پەیوەستی بەلابردنی بەربەستاکان و زیادبوونی قازانجەکانی سەرمایە بوو بە شێوازی جۆراوجۆر و لە هەمووشی گرنگتر، پەیوەستی بە بەرپاکردنی شەڕێکی چینایەتی بوو دژ بە چینی کرێکاری جیهانی و دژ بە یەکێتییە کرێکارییەکان و سەندیکا و ئۆرگانەکانی خەباتکاری بەکۆمەڵی ئەم چینە جیهانییە، شەڕێک کە ئامانجی ئەوە بوو قورسایی قەیرانەکەی بخاتە سەر شانی ئەم چینە جیهانییە، بە ئاکامەکەشیەوە لە هەژارکردنی زیاتری و چەوسانەوەی چڕتری، هەروەها بە کەمکردنەوەی بەردەوامی ڕۆڵی دەوڵەت لە دابینکردنی خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتی و تەندروستی و پەروەردەییە گشتییەکان بەیان.
پلاتفۆرمی بۆرژوازی جیهانی، هێرشێکی چڕوپڕە بە سەر هەر قەڵایەکی بەرخۆدان و داسەپاندنی دەسەڵاتدارێتییەکەیەتی بەسەر گشت ئەوانەدا کە بە هێزی کاریان دەژین، لەگەڵ وەلانانی هەموو ئەو شتانەی کە پەیوەندیان بە خۆشگوزەرانییانەوە هەیە. کەڵەکەبوونی هەرچی زیاتری سەرمایە بە شێوەیەکی ئەفسانەیی لە دەستی کەمایەتییەکدا لە یەک جەمسەردا، و نەهامەتی هەرچی زیاتر لە جەمسەرەکەی تردا بە زۆربەی دانیشتوانی گۆی زەوی بووەتە فاکتی ئەمڕۆی جیهان و هەر لەم ڕاستایەشدا دەوڵەتە بۆرژوازییەکان لە هەموو جیهاندا بە شێوەیەکی ئاشکرا بوونەتە ئامرازی ستەمی سەرمایە بەرامبەر پرۆلیتاریا.
هیچ سیاسەت و کارێکی سیاسی گرنگی ئەوتۆ نییە کە بە شێوەیەک لە شێوەکان پەیوەندی بەم واقیعە ئابووری و کۆمەڵایەتییە جیهانییە و ناکۆکییەکانی و ململانێی چینایەتیی بەردەوام لە پێکهاتەکەیدا نەبێت، یان ڕەنگدانەوەی کاریگەریی یەکێک لەو دوو بژاردەیە نەبێت کە بە شێوەیەکی کردەیی هاتوونەتە بەردەم مرۆڤایەتی لە جەنگی جیهانی یەکەمی ئیمپریالیستیەوە، کە ئەوانیش بریتین لە: یان سەرکەوتنی شۆڕشی سۆشیالیستی جیهانی و ئینتەرناسیۆنالی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕ و ڕووخاندنی سەرمایە و بنیاتنانی کۆمەڵگا لەسەر بنەمای خۆشگوزەرانی مرۆڤ و ڕزگاربوونی لە ستەمی چینایەتی و سەرکوتی سیاسی و جەنگەکان و پاشەکشەی مەعنەوی، یان بەردەوامیدان بە باڵادەستی سەرمایە و تاوان و جەنگەکانی، و بە یەک وشە، وەک ڕۆزا لوکسەمبەرگ دەڵێت: (سۆشیالیزم یان بەربەریەت).
قوڵبوونەوەی ململانێی جیۆپۆلیتیکی و ئابووری و جیۆستراتیجی لە نێوان دەوڵەتە ئیمپریالیستەکان و دەوڵەتە بۆرژوازییە ناوچەییەکاندا لەسەر بنەمای قەیرانی سیستەمی سەرمایەداری هاوچەرخ و زیادبوونی میلیتاریزم و پێشبڕکێی چەکداربوون، و جەنگەکانی ئێستا، لە ئۆکرانیا و کۆمەڵکوژی لە غەززە و جەنگی ئیسرائیل و

ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جەنگ لە نێوان ئیسرائیل و ڕژێمی سیاسی ئیسلامی لە ئێران و بەرزبوونەوەی بەردەوامی نیۆفاشیزم لە وڵاتانی ئیمپریالیستی ڕۆژئاوا، هەموویان شایەتحاڵی بەرزبوونەوەی ئەم کۆنەپەرستییە سیاسییە و ئەم میلیتاریزمەی هێزە بۆرژوازییە جیهانییەکان و دەوڵەت و حزب و هێزە چەکدارەکانیانن.
قورسایی وێرانکەری هەموو ئەمانەش شکاوەتەوە بەسەر خەباتی پرۆلیتاریای جیهانی لە هەموو وڵاتێکدا و بەربەستی گەورەی لەبەردەم خەباتی ئینتەرناسیۆنالی شۆڕشگێڕی و کۆمۆنیستی دادەنێن و هێزی خەباتیان پەرش و بڵاو دەکەن، نەک تەنها لەسەر ئاستی ناوچەیی و جیهانی، بەڵکو لە ناوخۆی وڵاتەکانیشدا.
بەڵام ئەم ململانێی چینایەتییە لە نێوان جەماوەری زەحمەتکێش و سەرمایەدا یەک ساتیش لە هیچ شوێنێکی جیهاندا نەوەستاوە، و سەرکوتکردن و جەنگەکان و ململانێ جیۆپۆلیتیکییەکان بەربەستی گەورە لەبەردەمی دادەنێن، بەڵام ناتوانن کۆتایی پێبهێنن، چونکە ململانێی چینایەتی بە سادەیی بەشێکە لە ژیانی خودی سەرمایە و ناکۆکییە ناوخۆییەکانی و ململانێی جەمسەرە دژبەیەکەکانی.
هەوڵوتەقەلای هێزە کۆمەڵایەتی و سیاسییە جۆراوجۆرەکان بۆ بەدەستهێنانی چاکسازی لەم بوار یان ئەو بوارەی ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و کلتووریدا، لەوانەش خەباتی ڕەوتە چاکسازخوازەکان لەناو بزووتنەوەی کرێکاری و بزووتنەوەی ژنان و بزووتنەوەی لاواندا، بەشێکن لە داینامیکیی ململانێ لەناو سیستەمی سەرمایەداری هاوچەرخدا و جێگەوڕێگەی خۆیان هەیە، بەڵام خودی بەدەستهێنانی ئەو چاکسازییانە پەیوەندییەکی تووندوتۆڵی بە ململانێییەکی چینایەتییەوە هەیە کە لە ئارادایە لە نێوان پرۆلیتاریا و بۆرژوازیدا و دەتوانن، لە ڕووی ئاسۆ و ئاراستەی سیاسی و پراکتیکییەوە، ببنە بەشێک لە خەباتی پرۆلیتاریا بەرەو بەدەستهێنانی ئامانجی کۆتاییهێنان بە سیستەمی چینایەتی، واتە بەدیهاتنی شۆڕشی سۆشیالیستی ئینتەرناسیۆنالی، یان پشتگیری لە جەمسەرەکەی تر، واتا پشتگیری لە سەرمایە و لە مانەوەی دەسەڵاتی بکەن بەسەر مرۆڤایەتیدا، و لەم پێگەیەوە هەوڵبدەن بۆ بەدەستهێنانی هەندێک چاکسازی لە چوارچێوەی سیستەمی زاڵی سەرمایەدا، کە لەو حاڵەتەشدا وەک ئەزموونی ئینتەرناسیۆنالی دووەم نیشانیدا، دەگۆڕێن بە ئامرازێکی بۆرژوازی بۆ خنکاندنی شۆڕشی پرۆلیتاری.
هەردوو هاوپەیمانی پێشکەوتنخواز (PA) و هاوپەیمانی دیموکراتی کۆمەڵایەتی لە جیهانی عەرەبی (SDA-AW)دا، هەر وەک لە پێکهاتەی حزبەکان و بەرنامەکانیاندا دەردەکەوێت، کۆبەندێکی (مَجَمع)

بۆرژوازیی هێزە نەتەوەیی و نیمچە چاکسازخوازەکانن لە وڵاتە جیاوازەکاندا، کە دروستبوون بۆ ڕێکخستنی کاروباری سیستەمی سیاسی بۆرژوازی، و ڕێککەوتن لەسەر ئەوەی کە بەرژەوەندییە حزبی و نەتەوەییەکانی هەر لایەنێک دابین بکرێت، بەڵام بە دڵنیاییەوە، ئەرکێکی تری جددییان هەیە کە بریتییە لە هەوڵدان بۆ کۆنتڕۆڵکردنی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و شۆڕشەکانی پرۆلیتاریا لەسەر ئاستی جیهانی و هەرێمی، لەوانەش لە جیهانی عەرەبی و هەرێمی کوردستان، کە ئەمەش دەبێت ئەمە لە بزووتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا هەردەم پەردەی لەسەر هەڵبماڵین .

موئەیەد ئەحمەد
٢ی ئەیلول/سێپتەمبەری ٢٠٢٥

Parties & Organisations – Progressive Alliance (1)
(2) The Socialist International, 1951–, and the Progressive Alliance, 2013– (Chapter 15) – The Cambridge History of Socialism
(3) Progressive politics For a fairer world – Socialist International
4)) جدالات وكتابات الاشتراكيين الثوريين في فترة الحرب العالمية الأولى وما بعدها تتناول التطورات التي ذكرتها أعلاه.
(5) الأممية الرابعة – ويكيبيديا
انعقاد المؤتمر العالمي الأول للأممية الشيوعية الثورية في خضم اضطرابات عالمية – ماركسي(6)

فەلسەفەی مردن لە دەمی هاملێت دا.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

من نامەوێ باس لەگرنگی تراژیدیاکانی شکسپیر بکەم لەئەدەبی جیهانیدا، چونکە دیارە ئەو شانۆگەریانەی شکسپیر لە پێشەوەی ئەو نمایشە دیارانەی جیهانن، کە لەلایەن هەموو گەلانی جیهان بە بایەخەوە پێشوازی کراون، لەوانەش تراژیدیای (هاملێت) کە

ناوادارتریت نمایشی شانۆیی شکسپیرە لەمێژووی مرۆڤایەتی دا، بەتایبەت لە ڕێزی هەر چوار شانۆگەرییە تراژیدیاکانی تری شکسپیر (ئۆتێللۆ، لیر پاشا، ماکبێس)

هاملێت بوو بەگەورەترین و ناوادارترین کاراکتەر لەسەراپای جیهاندا، کاراکتەرێك بوو بە هێمایەکی جیهانی و کەسێکی پارچە پارچەکراو لەجیانەکی لەواو لەو لە گومان و دو دڵی،لەنێوان راستی و وەهم .

من مەبەستمە بپرژێمە سەر بەهێزترین دیمەنەکی ئەو شانۆگەرییە کە بە دیمەنی (گۆڕستان ـ یان دیمەنی کەللە سەر) ناسراوە لەدەقی شانۆگەرییەکەو کەوتۆتە بەشی پێنجەم ـ دیمەنی یەکەم لەکۆتاییەکانی ئەو شانۆگەرییە.

لەو دیمەنەدا شکسپیر لەسەر زمانی (هاملێت) و دایەلۆگەکانی، دەیەوێ فەلسەفەو ئایدیای ڕوونی خۆی دەربارەی مردن و ژیان و چارەنووسی کۆتایی بوونەوەرەکان دەر بڕێ و بەڕوونی پێمان بڵێ سەرجەم مرۆڤایەتی بەگشتی و بە جودایی تێکڕا لەئەنجامدا یەك چارەنووسیان هەیە، ئەویش ئەوەیە هەر هەموو دەبن بەهەسکو پریسکەکی ڕزیو لەژێر خاکدا.

لە دیمەنی (کەللە سەر) دا هاملێت کاتێ کەللە سەرێکە بەدەستەوە دەگرێ و مەنەلۆژێکی لە گەڵدا ساز دەکات :

ئەها ئەوە کەللەسەری (لیەرك)ی قەشمەبازە..کە لە گەڵ خۆیدا با یارییەکانی هەمووانی دەهێنایە پێکەنین ..

بە مناڵی ئاشنای یەکتر بووین و زۆر گەمەم لە گەڵدا دەکرد، چەندین جار منی دەخستە سەر شانی خۆی…

تۆی کەللە سەر (یوریك) ی ؟

ئەها بە بیرتە چۆن پێکەنینەکانت لە سەراپای کۆشکی پاشایەتی دەنگی دەدایەوە؟

چۆن پاشات دەخستە پێکەنین و خەمەکانیت ڕادەماڵی؟

پێم بڵێ ئێستا تۆ لەبە کوێ چوویت؟ چۆن ئاوا بوویت بە ئێسکو پروسکەکی ڕزیو؟

هاملێت گاڵتە بە خۆ بەزل زانینی مرۆڤەکان دەکات و پێیان دەڵێ:

ئەوە هەر هەمووتان لەمردندا یەکسانن، پاشا، وەزیر, قەشمەباز…هەتا ئەسکەندەرو یۆلیۆس قەیسەرو ئەوانی تر، هەر هەمووتان دەبنە تۆپەڵێ خۆڵێك و ڕەنگە کونێ دیوارێکتان پێ پڕ بکرێتەوە، یان بکرێنە تۆپی مناڵان و یاریتان پێ بکەن …

ئا ئاوا لەئەنجامدا نازناوو ناودارییەتی و جوانی و پێکەنین و هێزو دەسەڵاداریەتی، دەبێت تۆزو خۆڵ.

شکسپیر لەو دیمەنەدا فەلسەفەیەکی وجودی دەخاتەڕوو، هەمان فەلسەفەی کتێبە ئاسمانییەکان دەدرکێنێ دەربارەی بوون و کۆتاییەکانی بوون .
بە کورتی پێت دەڵێ : ژیان کۆتایی دێت، مردن چارەنوسێکی حەتمییە، ئەوەی دەمێنێتەوە تەنها و تەنها شوێنەوارە نەك جەستە.

حەیدەر عەبدولڕەحمان

ئیسرائیل و ئێران لە شەڕێکی بەردەوامدا!.. عوسمانی حاجی مارف

ئەو هێرشەی شاندی دانوستانکاری بزوتنەوەی حەماسی لە دەوحە کردە ئامانج، پێشینەیەکی مەترسیدار و سەرپێچییەکی مەترسیداری خستە بەرچاو، ناتانیاهو دەڵێت هیچ کەسێک ناتوانێت ڕێگربێت لەوەی ئیسرائیل لە دوژمنەکانی بدات. ئەمەش هەموو ئەو هەوڵانە دەبەزێنێت کە دراون بۆ ڕاگرتنی دەستدرێژی و هەڵگرتنی گەمارۆی سەر غەززە و ڕێگەدان بە چونەژورەوەی یارمەتییەکان بۆ ڕزگارکردنی منداڵان و ژنان لە شەڕی برسیکردن، کە دیمەنەکانی خەڵکی ئازادیخوازی جیهانی لە تەواوی کیشوەرەکاندا تووشی شۆک کردووە.
ئیسرائیل تائێستا نەیتوانیوە بارمتەکان لە ژێردەستی حەماس دەربهێنێت، بۆ ئەم مەبەستەش نەک نایەوێت و ناتوانێت وێنەی خۆی بگۆڕێت، بەڵکو تادێت نامرۆڤانەتر و ناشیرینتر و دوژمنکارانەتر مامەڵەی خەڵکی بێتاوان و منداڵانی غەززە دەکات، لە هەموو گۆشەیەکی جیهاندا وێنایەکی تەواو قێزەوەنی خۆی ناساندووە و نیشانداوە.
ئەوەی شایانی باسە و ئاشکرایە پێناچێت ئیسرائیل لە ئەنجامی شەڕی ئەم دواییەی بەرامبەر ئێران ڕازی بێت، تا ئێستا جەخت لەسەر ئەوە دەکات کە ئێران وەک هەڕەشە و مەترسییەک بەرامبەر بەخۆی پێناسە دەکاتەوە، بۆیە بە هەموو ئاراستەکان و لە هەموو ئاستەکاندا هەوڵئەدات و هەنگاو بنێت بۆ نەهێشتنی ئەم هەڕەشەیە و ڕێگریکردن لە پەیوەندیکردنی ئێران بە یانەی دەوڵەتە ئەتۆمییەکانەوە.

ئیسرائیل هەوڵئەدات شوێنی ئێران لە باڵادەستی بەسەر ناوچەکەدا بگرێتەوە و قسەی کۆتایی لە ناوچەکەدا تەنها قسەی خۆی بێت! کۆتایی بە هەر دەورێکی ئێران و هاوپەیمانەکانی لە ناوچەکەدا بهێنێت.
بەڵام ئایا ئیسرائیل توانای ئەوەی هەیە شەڕێکی نوێ لە دژی ئێران ئەنجام بدات؟ ئایا ئیدارەی ئەمریکا بە سەرۆکایەتی ترەمپ شوێن تەواوی ئامانجەکانی نەتانیاهۆ دەکەوێت؟ ئایا ڕۆژئاوا بە سەرۆکایەتی ئەمریکا ئاگاداری مەترسییەکانی گۆڕانکارییە بەردەوامەکانی هاوسەنگی هێزی جەمسەرە جیهانییەکان نییە؟ لەکاتێکدا دوای زیاتر لە دوو ساڵ لە وێرانکاری و تێکدان و شەڕی قڕکردن، نەتانیاهۆ نەیتوانیوە بگات بەو ئامانجەی ئەڵای سپی بە حەماس هەڵبکات.
ئێستا لەکاتێکدا کە ئیسرائیل لەنێو هێرشە پەرشوبڵاوەکانی بۆ سەر غەززەدا نوقم بووە، ئایا دەتوانێت هێرشەکانی بۆ سەر ئێران دەستپێبکاتەوە؟، سەرەڕای ئەوەی درێژترین شەڕی لە مێژووی خۆیدا دژی غەززە ئەنجامداوە و دەستە تاوانکارییەکەی بە سەر دانیشتوانی لوبنان، سوریا، ئێران و یەمەن درێژ بووەتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەیارمەتی و پشتیوانی ئەمریکاش نەیتوانیوە بەرهەمی شەڕەنگێزییەکەی بچنێتەوە و لە باری عەمەلییەوە کۆتاییەک بە ئەم هێرشانە دیاری بکات و ئارامی بۆ ئیسرائیل بەدەست بهێنێت، جگە لەوەی بە پێداگری لەسەر کۆتایی بە حەماس هەرچی لەدەست بێت دەیکات، گەر تەواوی دانیشتوانی فەلەستینیش ببنە قوربانی.
ئەمریکا و ئیسرائیل هەموو ڕێگایەکی مومکینیان گرتەبەر بۆ زیانگەیاندن بە ئێران و لاوازکردنی، لەم دواییانەدا تێبینیمان کرد کە چۆن باکۆی پایتەختی ئازەربایجان بووەتە شوێنی مەبەست و شوێنێکی پەسەندکراو بۆ دانوستانەکان کە هەموویان خزمەت بە ئیسرائیل دەکەن و دژایەتی ئێران و هاوپەیمانەکانین. ئازەربایجان بووەتە شوێنێکی پەسەندکراو بۆ ئەمریکا و ئیسرائیل لەسەر ئاستی ستراتیژی و هەواڵگری و دیپلۆماسی، پڕۆژە نوێیەکانی کۆریدۆر و ڕێگاوبان کە ئیدارەی ئەمریکا سەرپەرشتی دەکات، ئامانجی دوور مەودایان هەیە، نەک هەر هەوڵی لاوازکردنی ئێرانن بەڵکو کار دەکەن لەسەر پوچەڵکردنەوەی سەرهەڵدانی ئەو بلۆکانەی ئێرانیان خستۆتە ناو بازنەی خۆیانەوە، کە مەبەست لە روسیا و چینە.
کاری ئەمریکا لەسەر ڕێڕەوی زەنگەزور* لە خاکی ئەرمەنستان بەردەوامە، بە ئامانجی ڕێگریکردن لە پەیوەندیکردنی ئێرانە لەگەڵ ڕوسیادا لە ڕێگەی ئەرمینیاوە. کارێکی چڕوپڕ بۆ چالاککردنی ڕێڕەوی ٥٠ کیلۆمەتری لە پارێزگای سونیانی ئەرمەنستان بەردەوامە. ئەوەی جێگای سەرنجە، نێردەی ئەمریکا لە سوریا و باڵیۆزی ئەمریکا لە

ئەنقەرە، بــاس لە بەکرێــدانی کۆریــدۆرەکە دەکەن کە بۆ مــاوەی ٩٩ ســاڵە. ڕێڕەوی زەنگێــزور بەدیلێکە بۆ ڕێڕەوی ئــاراس کە پێشــبینی دەکرێــت خــاکی ئازەربایجــان لەڕێگەی خــاکی ئێــرانەوە بە نــاوچەی نەخچیڤانەوە ببەستێتەوە، ترەمپ سەرکەوتوو بوو لە پەکخستنی ڕێڕەوی ئــاراس بە ســەرپەرشتیکردنی ڕێکەوتنێکــی نێــوان ئازەربایجــان و ئەرمینیا، ئەمریکا بەم کارە هەوڵدەدات خۆی لە باشووری قەفقازدا جێگیر بکاتەوە. هەروەها ڕێڕەوەکە کۆنترۆڵی هەمەلایەنەی ئەمریکا ب□سەر ناوچەکە و دەستڕاگەیشتنی بە ئاسیای ناوەند دەستەبەر دەکات، لەلایەکیترەوە هێز و تواناکانی روسیا لەو ناوچەیە سنووردار و لاواز دەکات.

هەموو ئەم هەنگاوانە ئامانجیان گەمارۆدانی ئێران و قووڵکردنەوەی ئــازارە جیۆپۆلەتیکیەکەیە، ئەمریکــا بە دووبــارە کێشــانەوە و داڕشتنەوەی نەخشەکان بەپێی دیدگای ئەمریکا و ئیسرائیل هەوڵی هەڵوەشانــدنەوەی دەســەڵات و نفــوزی ئێــران دەدەن بە تەواوی لە ناوچەکەدا. بەڵام ئەو مان□□□□ی نمایشکرا لە لوتکەی ئەم دواییەی شەنگەهایدا، کرانەوە و دەرکەوتنێک بوو، سەرەتای لەدایکبوونی جەمســەرێکی نــوێ لە دووبــارە داڕشتنەوەی ئەو هاوســەنگیە جیهانیە ڕادەگەیەنێ، کە لەدوای هەڵوەشانــدنەوەی یەکێتــی ســۆڤیەت و بلۆکــی ڕۆژهەڵــات داڕمــا، کە وەهــا نیشــان ئەدەن بەشێــوەیەکی بەردەوام بەرەو پێش دەچێت و کایەیەکی نوێ و بەدیل بۆ بازرگانی و چالاکی دراوی دادەمەزرێنــن، دوور لە کۆنترۆڵــی ڕۆژئــاوا بە ســەرۆکایەتی ئەمریکــا، کە جیهــانی پڕکــردووە لە ســزا و گــومرگ، تەنــانەت هاوپەیمانەکانیشی لە کاریگەریەکانیان ڕزگاریان نەبووە.

لوتکەی شەنگەهای کە هەوڵی ڕکابەری گروپی هەشت* دەدات، هاوسۆزی خۆی لەگەڵ ئێــران ڕاگەیانــد و بــووەتە بــازاڕێکی گەشەســەندوو بۆ بەرهەمە نەوتیەکــانی ئێــران، کە بەهۆی ســزا تونــدەکانی ئیدارەی ئەمریکاوە بارگرانیان لەسەر بووە. ترۆیکای ئەوروپی خۆی ئامادە دەکات بۆ چالاککردنەوەی سزاکانی “سناپباک”. □□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□ □ □□□□□□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□ ب□ هەڕەشەی چالاککردنی میکانیزمی سناپباک لەسەر ئێران، نەوتی بەسەر ئاگرەکەدا ڕشتووە.

جگە لەو هەلــومەرجە مەترســیدارەی کە هەرســێ وڵــاتی ئەورووپــایی فەرەنسا، بەریتانیا و ئەڵمانیا، پەنایان بۆ پەرەسەندنی دۆخەکە بــردووە، بەتــایبەتی دوای هێرشــی ئەمریکــا ب□ ســەر دامەزراوە ئەتۆمیەکانی ئێران، ئێران ڕێبازی وڵاتانی ئەوروپایی بە شیاوی یاسایی و ئەخلاقی نازانێت بۆ پەنابردنەبەر بڕیاری گەڕانەوە بۆ سەر

گەمارۆکان.

ئێران وهاوپەیمانەکانی، کە لە شەڕی پاڵپشتیکردنی غەززە دەرگیربوون، درک بەوە دەکەن کە لە بارودۆخی ئێستادا زیاتر پێویستیان بە دیپلۆماسی هەیە، بۆ دووبارە بنیاتنانەوەی ئەو توانایانەی کە لەناوچوون. لەڕاستیدا وڵاتانی ئەوروپا بە هەڕەشەکردن لە ئێران بە سەپاندنەوەی سزاکان، لایەنگری ئیدارەی ئەمریکا و ئیسرائیلیان هەڵبژاردووە و بونەتە بەشێک لە کێشەکە. بەو مانایەی دوای شەڕی داونزە ڕۆژەی ئیسرائیل و ئێران، بە هەر ئاڵوگۆڕێک لە ناوچەکە پێشهاتبێت و کاریگەری دانابێت، دوای وەستانی شەڕەکە ململانێکان و کێشەکان بە زیادەوە وەک خۆی ماون و مەترسی دوبارە بونەوەی شەڕ ئەگەرێکە گەر ئیسرائیل لە هێرشەکانی بۆ سەر غەززە نەتوانێ بە قازانجی ئیسرائیل کۆتایی پێ بهێنێت!.

ئێران و هەروەها ئەمەریکا و ئیسرائیل، درک بەوە دەکەن کە شەڕەکە بە هەموو فۆرم و شێوازەکانی خۆی بەکراوەیی ماوەتەوە، بەڵام ئەوە ئایندەی شەڕی غەززەیە ڕۆشنایی دەخاتە سەر چارەنوسی هەڵگیرسانەوەی شەڕ بەدژی ئێران. سەرکەوتن لە پاکتاوکردنی غەززە دەیانگەڕێنێتەوە بۆ کاری دیبلۆماسی، شکست لە هێرش بۆ سەرغەززە، ئیسرائیل کێش دەکاتەوە بۆ لێدان لە ئێران.

لە هەمانکاتدا ئەمریکا و ئیسرائیل دەرگیرن لە بەرامبەر کۆبونەوەی نەتەوە یەکگرتوەکاندا، کە لەم مانگەدا زۆربەی رەهای ووڵاتەکانی ئەندام دەنگیان دا بە بڕیارنامەیەك بۆ جێبەجێکردنی بەکردەوەی چارەسەری دوو دەوڵەت. بەوجۆرە دەردەکەوێ کە ئاراستەیەکی بەهێزی جیهانی هەیە بۆ بەرگیرکردن لە پێکهێنانی دەوڵەتی فەلەستین. بەمانایەک هەنگاوەکانی پاکتاوکردنی غەززەو وەستانەوەی ڕاستوخۆی ئەمریکاو ئیسرائیل بەرامبەر بە دەوڵەتی فەلەستین، ناجێگیری سیاسی و گرژیەکان لە ناوچەکە ئاڵۆزتر دەکات، ئاستی ململانێکان مەترسیدارتر دەبێت، بۆیە ئاراستەی هێرشکردنە سەر ئێران بە ئاسانی پێک نایەت و بە ئاسانیش کۆتایی نایەت.

نیگەرانی هەرە جددی ناتانیاهۆ و هاوپەیمانەکانی ئەوەیە کە ئەم هەموو کوشتار و تاوانکاریەی ئەنجام دراوە، ئاراستەکەی چۆتە سەر گۆشەگیری و ئیدانەکردنی بەربڵاوی دەسەڵاتەکەی لە ناو ئیسرائیل و لە ئاستی جیهاندا. لەوەش مەترسیدارتر بۆ ئیسرائیل ئەوەیە کە وڵاتانی ئەوروپا دەستیان کردووە بە گۆڕینی هەڵوێستی خۆیان و ئێستا دژایەتی بەها و پرەنسیپەکانیان دەکەن لە بەرگریکردن لە یاسا نێودەوڵەتیەکان و مافەکانی مرۆڤ. ئیسپانیا لە پەیوەند بەم شەڕانەوە، هەموو جۆرە پەیوەندیەکی بازرگانی ڕاگرتووە، دیارترینیان تێپەڕ بوونی کەشتیە پڕ لە چەک و تەقەمەنیەکانە لە

ڕێگەی بەندەرەکانیەوە.
ئیسرائیل لە دۆخێکی تەواو ناتەباو ئاڵۆزدایە و ناتوانێت دیاری بکات ئایندەی ناوچەکە چۆن یەکلایی دەکاتەوە و چۆن دەتوانێت ببێتە باڵادەستی یەکەم لە ناوچەکەدا و کۆتایی بەدەوری ئێران بهێنێت!.
-________

*زەنگەزور- کۆریدۆری زەنگەزور ڕێگایەکی گواستنەوەی بەپڕۆژەکراوی ناوچەی سیونیکی ئەرمینیایە، کە زەوی وڵاتی ئازەربایجان بەشێکی سەرەکیی ڕێڕەوەکەی پێدا تێپەڕ دەبێت و بە ناوچەی نەخچیڤانەوەی دەبەستێتەوە کە بەشێکی ڕێڕەوەکە بە خاکی ئەرمینیادا تێپەڕ دەبێت.
*گروپی هەشت (G8)، کۆڕێکی سیاسی نێوان حکومەتەکان بوو کە لە ساڵی 1997 تا 2014 بوونی هەبوو، کە لە وڵاتانی پیشەسازی جیهانی گەورە پێکهاتبوو: ئەمریکا، ژاپۆن، ئەڵمانیا، ئیتاڵیا، بەریتانیا، فەرەنسا، کەنەدا، ڕووسیا کە (هەڵپەسێردرا).
*سناپباک – میکانیزمی سناپباک شەش بڕیارە لە ئەنجومەنی ئاسایشەوە دژی تاران لە نێوان ساڵانی ٢٠٠٦ بۆ ٢٠١٠، بەڵام دوای ڕێککەوتنی ئەتۆمی و بەپێی بڕیاری ٢٢٣١ هەڵپەسێردرا. ئیدارەی ترەمپ پەنای بۆ ئەم میکانیزمە بردوە، ئەمەش بە گەڕانەوەی سەرجەم سزاکان بۆ سەر تاران، لە نێویشیدا سەپاندنی کۆت و بەند لەسەر بەرنامەی موشەکی بالستی ئێران، کڕین و فرۆشتنی چەک و هەڵپەساردنی پیتاندنی یۆرانیۆم.
*واتە ئەگەر ئێران ئامادە نەبێت بۆ گەیشتن بە چارەسەرێکی دیپلۆماسی لە بەرامبەریدا، گوایە میکانیزمی سناپباک دەستپێدەکاتەوە.

لە مانیفێستی کۆمۆنیستەوە بۆ چینی “کۆمۆنیستی”.(١).. حەمید تەقوایی

لە ڕەخنە لە مارکسیزمی مەکتەبیدا

وەرگێڕانی: کاوە عومەر

ئەم بابەتە لەسەر بنەمای باسەکە لە سیمینارێکی ناوخۆیی حزبدا ئامادەکراوە

لەم سیمینارەدا دەمانەوێت بەکورتی لەوە بکۆڵینەوە کە بۆچی ئەو حزبانەی بانگەشەی کۆمۆنیزم و سۆسیالیزمیان دەکرد دوای هاتنە سەر دەسەڵات بەرەو دیکتاتۆرییەت چوون. بۆچی لە هەموو ئەم وڵاتانەدا لە ڕووسیای سۆڤیەت تا چین و کوبا و کۆریای باکور و ڤێتنام و هتد ڕووبەڕووی دیکتاتۆرییەکی تاک حزبی دەبینەوە؟ وە لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە پێویستە چی بکرێت بۆ ڕێگری لە دووبارە نەبوونەوەی لەم دۆخە: چ وەک حزبێکی ئۆپۆزسیۆن و چ لە دەسەڵات. زۆر گرنگە بۆ مارکسیستەکان کە لە هەردوو ڕوانگەیەکەوە توێژینەوە لەبارەی ئەم پرسە بکەن.
ئەم باسە باس لە بزووتنەوە و بناغە کۆمەڵایەتییەکان و بنەمای چینایەتی حیزبەکان ناکات. لە کتێبی ڕەخنە لە ئەزموونی سۆڤیەتدا کە لە بولتینەکانی مارکسیزم و پرسی سۆڤیەتدا لە ساڵی ١٣٦٤-٦٥، نزیکەی شەش ساڵ پێش ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات بڵاوکرایەوە، ئارگومێنتەکەمان ئەوە بوو کە هۆکاری بنەڕەتیی باڵادەستی سەرمایەداریی دەوڵەتی و دیکتاتۆرییەتی تاک حزبی هاوتا لە یەکێتی سۆڤیەتدا ئەوە بوو کە بزووتنەوە چینایەتییە جیاوازەکان لە شۆڕشەکانی شوبات و ئۆکتۆبەردا ئامادەییان هەبوو و چالاک بوون. بە تایبەتی بزووتنەوەیەک کە ئامانجی زاڵبوون بوو بەسەر دواکەوتوویی کۆمەڵگەی ڕووسیا و بەپیشەسازیکردنی ڕووسیا بوو، کە کادێت و مەنشەفیکەکان (لە بەرگی چەپدا) نوێنەرایەتی ئەویان دەکرد، بزووتنەوەکەی دیکەش ئامانجی سۆسیالیزمی بەدوای خۆیدا هێنا، کە بەلشەفیکەکان نوێنەرایەتیان دەکرد. هەردوو ئەم بزووتنەوەیە، بزووتنەوەی سۆسیالیستی و بزووتنەوەی گەورەی ڕووسیا و ئەو حزبانەی لێیانەوە سەریان هەڵدا، دژی تزاریزم شەڕیان کرد و لە شۆڕشی شوبات و ئۆکتۆبەردا ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوەیان بینی. لە شۆڕشی ئۆکتۆبەردا هەژموون لای بەلشەفییەکان بوو، بەڵام لە دوای لینین، هێڵی پیشەسازیکردنی ڕووسیا بەسەر حزبی بەلشەفیک و حکومەتی سۆڤیەتدا زاڵ بوو و ئەو سیاسەتەی پەیڕەو کرد کە گەشەی پیشەسازی ڕووسیای کردە ئامانج لە ڕێگەی پلانی سەرمایەداری دەوڵەتییەوە، ئەمەش دەرئەنجامەکانیمان بینی.
لەم سیمینارەدا نامەوێت ئەم لایەنە بزوتنەوەیی-چینایەتییە بخەمە ڕوو. لە بولیتینەکانی مارکسیزم و پرسی سۆڤیەتدا، ئەم بابەتە ڕەخنەی زۆری لێ گیراوە و بە وردی لێکۆڵینەوەی لەسەر کراوە، بە تایبەتی لەلایەن مەنسوور حیکمەتەوە و ئەوانەی ئارەزوومەندن

دەتوانن بگەڕێنەوە بۆیان.

باسی ئەم سیمینارە لەسەر لایەنی تیۆری-سیاسی ئەزموونی دیکتاتۆریەتی تاک حزبیە لە یەکێتی سۆڤیەت و لەو وڵاتانەی کە بە گشتی بانگەشەی سۆسیالیزم دەکەن. ئەو حیزبانە، کە سەرەڕای بانگەشەکانیان، هیچ پەیوەندییەکیان بە بزووتنەوەی کرێکاری و بزووتنەوەی سۆسیالیستییەوە نەبوو، لە بارەی مارکسیزمەوە بیریان لە چی دەکردەوە و دەیانخوێندەوە؟ چۆن مارکسیزمیان لێک داوەتەوە و ڕوونیان کردەوە؟ چۆن بە پەنابردن بە مارکسیزم پاساویان بە سیستەمی دیکتاتۆری خۆیان دەهێنایەوە؟

بە بڕوای من لەو ئەزموونی "سۆسیالیزمە" هەبووەکاندا، لە یەکێتی سۆڤیەتی ڕووخاوەوە تا چین، ڤێتنام، کەمبۆدیا، کۆریای باکوور وهتد، ڕووبەڕووی جۆرێک لە مارکسیزم دەبینەوە کە دەبێ پێی بڵێین مارکسیزمی ئایدیۆلۆژی یان مەکتەبێک. "مارکسیزم"ێک کە هیچ پەیوەندییەکی بە مارکسەوە نییە! باسی من لەم ئاستەدایە و ناچمە ناو بزووتنەوەکان و بناغە کۆمەڵایەتی و بنچینەییەکانی ڕیوایەتکردنێکی لەو شێوە لە مارکسیزم. بنەمای چینایەتی کۆمەڵایەتی ئەو حیزبانەی حوکمڕان لەو وڵاتانەی بانگەشەی سۆسیالیزم دەکەن، هەرچییەک بێت، هەموو ئەم هێزانە خۆیان بە مارکسی دەزانن و هەوڵ دەدەن لەسەر ئەو بنەمایە سیاسەتەکانیان ڕوون بکەنەوە. هەوڵی من لەم باسەدا ڕەخنەگرتن و لێکۆڵینەوەیە لەم جۆرە "مارکسیزمە".

هیوادارم ئەم سیمینارە وەڵامی ئەو پرسیارە بنەڕەتییە بداتەوە: چ لێکدانەوەیەک بۆ مارکسیزم بووەتە هۆی سەرهەڵدانی دیکتاتۆریەتێک کە لە زۆربەی دیکتاتۆرییە بۆرژوازییەکان خراپترن؟ بە واتایەکی تر ئەم ئەزموونە نەرێنییە، کە بەداخەوە لەسەر حسابی هەموو کۆمۆنیستەکان نووسراوە، لەسەر چ خوێندنەوە و شرۆڤەکردنەوەیەک بۆ مارکسیزم دامەزراوە؟

ئایا مارکسیزم ئایدیۆلۆژیایە؟

خاڵی یەکەم ئەوەیە کە هێزە چەپە غەیرە کرێکاریەکان مەکتەبێکی ئایدیۆلۆژیان لە مارکسیزم دروست کردووە ئەمەش زۆرێک لە ڕەخنەگرانی مارکسیزم و بە گشتی هەڵسوڕاوانی سیاسی و ڕای گشتی مارکسیزم وەک ئایدیۆلۆژیایەک دەبینن؛ ئەوان حکومەت و سیستەمی سۆسیالیستی بە ئایدیۆلۆژی ناودەبەن و پێیان وایە هۆکار یان یەکێک لە هۆکارەکانی دیکتاتۆریەتی ئەو سیستەمانەی کە بانگەشەی سۆسیالیزم دەکەن سروشتی ئایدیۆلۆژی حکومەتە. گومانی تێدا نییە کە سیستەم و حزبە حکومییەکان لەو وڵاتانەی کە بانگەشەی سۆسیالیزم دەکەن،

ئایدیۆلۆژی بوون؛ بەڵام ئەمە پەیوەندی بە مارکسیزمەوە نییە.
مارکس ئایدیۆلۆژیا بە دژە زانست و جۆرێک لە هۆشیاری درۆ دەزانێت. ئەو پێی وایە ئایدیۆلۆژیا ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی چینایەتی دەشێوێنێت. لە ڕوانگەی ئەوەوە ئایدیۆلۆژیا کۆمەڵێک بیروباوەڕ و بەهایە کە لەبری ئەوەی ڕەنگدانەوەی واقیع بێت، کار بۆ خزمەتکردن وپاساودان و پاراستنی نەزمی هەبوو دەکات. واتە ڕێک هەمان ئەو کارەی کە حزبە دەسەڵاتدارەکان لەو سیستەمانەی کە ئیدیعای سۆسیالیزمیان دەکرد بە “مارکسیزمیان” کردووە. ئەو حیزبانەی کە مارکسیزمیان وەک کەتەبیکی هزری کە حەقیقەت تەنها لای ئەوە. سەپاندیان بەسەر حکومەت و هونەر و ئەدەب و سیستەمی پەروەردەیی و هەموو کۆمەڵگەدا. تایبەتمەندییەکی ئایدیۆلۆژی کە لە خاڵی دژ بە مارکسیزمدا وەستاوە، نەگۆڕی و دوگماتیک. هەموو ئایدیۆلۆژیایەک وەک ئایین سیستەمەکی بیرکردنەوەی بنیات نراو و وردە کە بەرگەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی ناگرێت. لە کاتێکدا کە جەوهەری مارکسیزم ڕەخنە و گۆڕانکاری و زرت وزیندویی و سەروژێرکردنە؛ لەڕیشەدان و هەڵوەشاندنەوە و تێکشکاندنی هەموو دۆگما و بیروباوەڕە چەقبەستوو نەگۆڕەکانە.
مارکسیزم تیۆرێکی زانستییە و وەک هەر تیۆرێک دینامیکییە و لەسەر بنەمای گۆڕانکاری و پێشکەوتن لە هەلومەرجی بابەتیی و کۆمەڵایەتیدا پەرەدەسەنێت. ئەنگڵس باس لە سۆسیالیزمی زانستی دەکات، سۆسیالیزم وەک تیۆرێکی زانستی. ئەمە بە مارکسیزمیش ڕاستە. مارکسیزم بریتییە لە زانستی خەباتی چینایەتی یان زانستێک کە پێشهاتە مێژووییەکان لەسەر بنەمای بوونی چینەکان و ململانەی بەرژەوەندییە چینایەتییەکان ڕوون دەکاتەوە. ئەو پەرەسەندنە مێژووییەی کە مارکسیزم لێی دەکۆڵێتەوە، لە ڕاستیدا تیۆر و تیۆرێکی زانستییە؛ وەک داروینیزم. ئەوەی داروینیزم لە بواری بایۆلۆجیدا پێشنیاری دەکات، گەشەکردنی فیزیکی ژیان، لە ڕووەک و گیاندارەوە بۆ مرۆڤ، کە ئێستا تیۆرێکی زانستی سەلمێنراوە، مارکسیزم تیۆرێکی لەو جۆرەیە لە بواری کۆمەڵایەتی و پێشکەوتنی مێژوویی و کۆمەڵایەتییەکان. جیاوازی ئەوەیە کە مارکسیزم تیۆرێکە بە پراکتیک، تیۆرێکە بۆ گۆڕینی جیهان و تەنها ڕوونکردنەوە و شرۆڤەکردنی جیهان نییە؛ تیۆرێک بۆ گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانە.

پایەداری مارکسیزم

دونیای ، سیاسەت و زانست و کولتوور و هونەر و بابەتەکانی ململانەی چینایەتی بەردەوام لە گۆڕان و پەرەسەندندان و هەروەها مارکسیزمیش دەبێت پەلبهاوێژێت و هاوتەریب لەگەڵ واقیعدا گەشە بکات. سروشتییە

لە کلاسیکی مارکسیزمدا هیچ باسێک لەو پرس و پێشهاتانەی لە دوای مارکسەوە ڕوویانداوە، وەک شۆڕشی پیشەسازی چوارەم و بە کۆمپیوتەرکردنی زۆر بوارەکانی بەرهەمهێنان و خزمەتگوزاری، زیرەکی دەستکرد، یان پۆستمۆدێرنیزم، فرە کولتوری، گەرمبوونی جیهان و هاوشێوەکانی، نابینیتەوە؛ بەڵام ئەمانە پرسە بنەڕەتییەکانی خەباتی چینایەتین لە سەردەمی ئەمڕۆدا کە دەبێت بخرێنە ژێر ڕەخنە و شیکاری مارکسیستەکانەوە. لە ئاستێکی دیاریکراوتردا، لە ئێراندا پرسی حوکمڕانی ئایینی، پرسی ژن و باڵاپۆشی، هەڵاواردنی ڕەگەزی، تەقەسەندنەوە و سزاکانی سەدەی ناوەڕاست بوونەتە پرسێکی گرنگی خەباتی چینایەتی. مارکسیستی سەردەمی ئەمڕۆ ناتوانێت تەنیا بە ئاماژەدان بە کلاسیکەکانی مارکسیستی و تیۆرییەکانی ڕابردوو چارەسەری ئەم پرسانە بکات.

ئەم نموونانە نیشانی ئەدەن کە مارکسیزم وەک هەر دیاردەیەکی تر دەبێت لەگەڵ پێشکەوتنە کۆمەڵایەتییەکان بگۆڕێت و پەرە بسێنێت. هەروەک چۆن هیچ تیۆرێکی زانستی تربێ جوڵە و بەستوو نییە. ئەگەر بۆچوونەکانی گالیلە و نیوتن وەک سکۆلاستیکی مامەڵەیان لەگەڵ بکرایە، ئەوا تیۆری ڕێژەیی و میکانیکی کوانتەمی ئەینیشتاین لەمەڕدا بوونی نەدەبوو. دەبوو میکانیکی نیوتنی دوا وشە بووایە. دەمەوێت بڵێم زانست هەرگیز دۆگما نەبووە. پایەداری و گەشەکردن بەشێکە لە دیدگای زانستی. بە مارکسیزمیش بەتەواوی هەمان شتە.

لە چەپی ئایدیۆلۆژییەوە، مارکسیزم سیستەمێکی تیۆری ئامادەکراو و نەگۆڕە، کۆمەڵێک هەڵوێستی پێشوەختە دیاریکراو و بەستوو کە بە ئەوەی هەڵوێستگیری و هەڵسەنگاندنی هەر بارودۆخێک ئەبێت بگەڕێیتەوە بۆیان. لەم ڕوونکردنەوە نیمچە ئایینییەی مارکسیزمدا، هەر داهێنانێک بە ڕیفیزیۆنیزم(پێداچوونەوە) دادەنرێت و هەر بۆیە ڕێگەپێدراو نییە. بەم شێوەیە مارکسیزمی ئایدیۆلۆژی لە ڕاستیدا بەم شێوەیە خۆی دەپارێزێت. بەڵام داهێنان لە وەڵامی بارودۆخی ڕۆژدا پێویستییەکی مارکسیزم و هەر تیۆرێکی زیندوو و زانستییە. هەر پێداچوونەوەیەک خۆی لە خۆیدا هەڵە و لادان نییە؛ بەڵکو دەبێت ڕاستی و نادروستییەکەی نەک لەسەر بنەمای بۆچوونەکانی ڕابردوو بەڵکو لە پەیوەندی لەگەڵ ڕاستییەکانی خەباتی چینایەتی لە هەر قۆناغێکدا هەڵسەنگێندرێت. کەس ئەینیشتاین تاوانبار ناکات بەوەی کە “پێداچوونەوەی” لەکێشکردنی نیوتندا کردووە. گۆڕینی مارکسیزم بە پرەنسیپی نەگۆڕ کە دەبێت حەقیقەتی پێ بپێورێت، پێش هەموو شتێک پێشێلکردنی خودی مارکسیزمە. تیۆرێک کە باوەڕی بە گۆڕانی هەموو دیاردەکان هەبێت چۆن دەبێت خۆی جێگیر و نەگۆڕ بێت؟!

بە گشتی ڕوانگەیەکی دۆگماتیکی بۆ مارکسیزم دوو دەرئەنجامی جیاوازی لێکەوتووەتەوە.

هەندێک لە مارکسیستە مەکتەبیەکان چارەسەر لە نادیدەگرتنی پرسە نوێیەکان یان لە ناپەیوەندیيان بە خەباتی چینایەتی و بزووتنەوەی کرێکاریدا دەبینن. گروپێکی تر بە بینینی بابەتگەلێکی نوێ کە لە کلاسیکەکانی مارکسیزمدا قسەیان لەسەر نەکراوە، بە تەواوی دەستبەرداری مارکسیزم دەبن. وەک ئەوە وایە پێشهاتە نوێیەکان پەیوەندیيان بە خەباتی چینایەتییەوە نییە و دەبێت وەڵامەکەی بگەڕێن، بۆ نموونە لە مەکتەبی شیکاگۆ، پۆستمۆدێرنیزم، لیبرا□□ دیموکراسی و هتد، هەردوو ئەم بۆچوونانە لێکدانەوەیەکی دۆگماتیک و مەکتەبییان هەیە بۆ مارکسیزم؛ یەکێکیان بۆ پاراستنی قوتابخانەکەی، بابەتی نوێ پشتگوێ دەخات، ئەوی دیکەیان لە پێناو بابەتی نوێدا قوتابخانەکەی جێدەهێڵێت! وەڵامەکە لە گونجاندنی مارکسیزمدایە لەگەڵ پێشهاتە نوێیەکان. وەک چۆن داروینیزم و میکانیکی نیوتنی و ئەندازی□ی ئەقلیدەسی بە هۆی هاتنی زانستی جینات و فیزیا و بیرکاری بۆ ناو گۆڕەپانی نوێ ڕەت نەکراونەتەوە یان نکۆڵی نەکراون، مارکسیزمیش بەهۆی پێشکەوتنە نوێیەکانی ململانێی چینایەتییەوە ڕەت نەکراوەتەوە یان نکۆڵی لێناکرێت؛ بەڵکو فراوان دەبێت و پەرەدەستێنێت. مارکسیزم وەک تیۆرە زانستییەکانی دیکە زیندووە و گەشە دەکات و بەرەو پێشەوە دەڕوات.

ژێرپێنانی لۆژیکی دیالکتیکی

لە ڕوانگەی فەلسەفیەوە لۆژیکی مارکسیزمی مەکتەبی و دیالێکتیکی نییە، بەڵکو ئەرستۆیی و دوو بەهاییە و ڕەش و سپی و بێ جوڵەیە مەنتیقی دوو بەها بە پلەی یەکەم لە بیرکاری، زانستی کۆمپیوتەر و فیزیا و میکانیکدا (بە کەمکردنەوەی میکانیکی کوانتەم)دا بەکارد□هن□ر□ت؛ بەڵام لە لێکۆڵینەوە لە مێژوو، لەزانستە کۆمەڵایەتییەکان، دەروونناسی، پەرەسەندنی سروشت و کۆمەڵگە و بە گشتی دیاردە وئاڵوگۆڕە سەقامگیر و لەحاڵی گۆڕاندا، بەتایبەتی کاروباری کۆمەڵایەتی-ئینسانیدا بێ توانایە. ئەمانە هەندێک لە بوارەکانی لۆژیکی دیالێکتیکین. مارکسیزمی مەکتەبی بە لۆژیکێکی دووانەییەوە دەچێتە ناو ئەم کایە و بە تەواوی هەڵەیە. بە پێی مارکسیزمی مەکتەبی، هەموو دیاردەیەک یان بە تەواوی ئەرێنییە یان نەرێنی؛ یان چاکەی ڕەها یان خراپەی ڕەها. کاتێک ئەم تێڕوانینە ڕەش و سپییە دەچێتە ناو دونیای سیاسەتەوە، دەبێتە حوکم و بۆچوونی جێگیر و نەگۆڕ، سەبارەت بە دیاردە کۆمەڵایەتی-سیاسیەکان کە لە بنەڕەتدا گۆڕاو و پەرەسەندون! لەم ڕوانگەیەوە،.یان دیاردە و

گۆڕان، حیزب و حکومەت و سیاسەت و هەڵوێست بۆرژوازین، کە ڕەتدکر□ن□و□ و □□تدکرێنەوە، یان پرۆلیتاریین، کە دەتوانرێت پشتیوانی لێبکرێت. هەموو شتێک یان باشە یان خراپە. نە حاڵەتی مامناوەندھەیە، نە ڕێژەیی، نە گۆڕانکاری و بزاقی.

ئەم تێڕوانینە ڕەش و سپییە لە کوێوە پەیدا بووە؟ سەرچاوەی ئەم تێڕوانینە بەستوو و بێ جوڵەیە هەرچییەک بێت، مارکسیزم نییە.

مارکسیزم باوەڕی بە دیالێکتیک هەیە. بە پێچەوانەی لۆژیکی ئەرستۆ، ئەو پشت بەستووە بە لۆژیکی دیالێکتیکی لەسەر کۆی دژبەرەکان، لەسەر تێز و دژە تێز لە هەموو دیاردەیەکدا. مارکسیزم بە پشت بەستن بەم لۆژیکە لایەنی ئەرێنی و نەرێنی، گەشەکردن و دابەزین، لە هەموو دیاردە و گەشەکردنێکدا دەبینێت و گۆڕانی دیاردەکان لەسەر بنەمای دژایەتی نێوان ئەم دوو لایەنە ڕوون دەکاتەوە. مارکسیزم نیشانی دەدات کە چۆن گەشەی هێزە بەرھەمھێنەرەکان پەیوەندییە کۆنەکانی بەرھەمھێنان تێکدەشکێنێت؛ بەڵام پەیوەندییە نوێیەکان لەناو خۆیاندا فاکتەری نکۆڵیکردنی خۆیان پەرەپێدەدەن. ئەوەی پەیوەندییە کۆنەکانی بەرھەمھێنانی لەناوبردبوو، خۆی دەبێتە بەربەستێکی نوێ لەبەردەم گەشەی هێزە بەرھەمھێنەرەکاندا. سەرمایەداری لە بەرامبەر فیۆدالیزمدا پێشکەوتنخوازە؛ بەڵام هەر لە سەرەتاوە پەرە بە گ□□ه□ک□نی خۆی و پرۆلیتاریا و هتد و هتد دەدات، لەم تیۆرییە بنەڕەتیانەی مارکسیزمدا هیچ لۆژیکێکی ڕەش و سپی یان حەتمی نییە.

ڕەنگدانەوەی ئەم تێڕوانینە دیالکتیکییە تەنانەت لە هەڵوێستە سیاسی و تاکتیکییەکانی مارکسیشدا دەبینیت.

بۆ نموونە مارکس پێی وایە زاڵبوونی ئیمپریالیزمی بەریتانیا بەسەر هیندستاندا هەم لایەنی ئەرێنی و هەم لایەنی نەرێنی هەیە. مارکس دەنووسێت:

“ئینگلیزەکان دوو ئەرکیان لە هیندستان هەیە: یەکێکیان وێرانکەر، ئەوی دیکەیان بنیاتنەر. وێرانکەر چونکە کۆمەڵگەی ئاسیا دەشکێنن، و بنیاتنەر چونکە بنەمای ماددی کۆمەڵگەیەکی نوێ دروست دەکەن”.

کاولکاری و وێرانکردنی هیندستان لەلایەن کۆلۆنیالیستە ئینگلیزەکانەوە و تاوانەکانی کۆلۆنیالیستەکان بەرامبەر بە خەڵکی ڕەسەنی هیندستان بۆ هەمووان ئاشکرایە و مارکس بەو تێڕوانینە قوڵ و هەمەلایەنەی کە تایبەتمەندی خۆیەتی، ئەم نەهامەتیانە ڕوون دەکاتەوە. به ڵام له هه مان کاتدا داڕمانی سیسته می کاستی و بنیاتنانی هێڵی ئاسن و ته لگراف و چاپخانه یه کی ئازاد و زمانی باوی ئینگلیزی به ئاکامی پێشکه وتوو باشی دەسەڵاتی ئینگیز دەزانێت

نموونەیەکی دیکە مامەڵەی هیندییەکانە لە ئەمریکا. مارکسیزمی مەکتەبی لە سەداسەد ئیدانەی هەژموونی ئەوروپی لە ئەمریکا دەکات بەهۆی ئەو تاوانانەی کە بەرامبەر بە خەڵکی ڕەسەنی ئەم کیشوەرە ئەنجام دەدرێن و ئەگەر باوەڕی بە ڕێژەگەرایی کولتووری هەبێت (ئەمەش ئەوەی ئەمڕۆ زۆربەی چەپەکان دەیکەن)، دەڵێت شارستانییەتی هیندییەکان لە شارستانییەتی ڕۆژئاوا باشتر بووە، هەروەها "شارستانییەتی خۆیان" بە گشتی بە هەموو وڵات و کۆمەڵگایەک باشترە. هەمان ئەو بۆچوونەی کە پێی وایە "شارستانییەتی ئیسلامی" شایستەی وڵاتانی وەک ئێران و هتد.. ئەمە کاردانەوەی کۆتاییە؛ بەڵام تەنانەت چەپەکانیش کە باوەڕیان بە فرە کولتووری نییە و پۆستمۆدێرنیزم قبوڵ ناکات، لایەنی مۆدێرن و پێشکەوتنخوازانەی گۆڕینی ژیانی ڕەسەنەکانی ئەمریکا نابینن.
ئەندامێکی پارتەکەمان کە لە کەنەدا دەژی، وتی لە گردبوونەوەیەکی ناڕەزایەتیدا بۆ بەرگریکردن لە مافی خەڵکی ڕەسەن (کە لە کەنەدا پێیان دەوترێت نەتەوەی یەکەم)، لەگەڵ یەکێک لە سەرکردە ڕەسەنەکان چووەتە ناو کۆبوونەوەکە و ئەو دڕندەیانەی کە لەلایەن هێزەکانی بەریتانیا و ئیسپانیا و فەڕەنساوە ئەنجامدراون، خستۆتە لیست و شەرمەزارییەوە. ئەو کەسەی قسەی لەگەڵ دەکرد وتی کە ئەوان ئەو تاوانانەیان ئەنجامداوە؛ بەڵام لە هەمان کاتدا، ژیانمانیان هەنگاوێک بەرەو پێشەوە برد. ئەوان لە ژیانێکی سەرەتایی لە قووڵایی مێژوودا هێنایان بۆ جیهانی هاوچەرخ. ئەمە لە زانست و پیشەسازی و کولتوور و شارستانییەتی مرۆڤایەتی مۆدێرن بێبەش بووین و هاتنی ئەوروپییەکان بۆ کیشوەرەکەمان ئەم جادووەی شکاند.
هاوڕێکەمان ئەم یادەوەرییەی بە من بە شتێکی نامۆ و چاوەڕوان نەکراو وەسف کرد. بەڵام لە ڕاستیدا ئەم هەڵوێستەی سەرکردەی ڕەسەنی ئەمریکی لە هەڵوێستی زۆرێک لە چەپەکانی ئەمڕۆدا واقیعبینانەتر و مارکسیستەترە. ئەمە هەمان میتۆد و ڕێبازە کە مارکس لە شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی پێشهاتەکاندا بەکاری دەهێنێت.
دیاردە و پێشهاتەکان یان لە سەدا سەد ئەرێنی نین یان سەد لە سەد نەرێنی. پڕۆسەی گۆڕانکاری ڕاستیقینە لە هەر کۆمەڵگەیەکدا ئەم وێنەیە ڕەش و سپییە دەشکێنێت و ڕێگە بە مارکسیزمێکی دەستێوەردانخواز و چالاک دەکاتەوە کە بە شێوەیەکی دیالکتیکی لە دیاردە گۆڕاوەکان نزیک بێتەوە و کاریگەری لەسەر ئەم پرۆسەیە هەبێت. نەبینینی دیالێکتیکی گۆڕان و بزووتنەوە، لە بنەڕەتترین ئاستدا، جۆرێک لە نا بەرپرسیارێتی و چاودێری لەبری دەستێوەردان لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت کە تایبەتمەندی چەپی مەکتەبییە.
مارکسیستەکان و حزبە کرێکارییەکانی تر

دەبێت هەڵوێستمان چی بێت بەرامبەر بە حزبەکانی تر، بەرامبەر بەو هێزانەی کە خۆیان بە مارکسیست نازانن؛ بەڵام ڕۆڵ دەگێڕن لە گۆڕەپانی سیاسیدا؟

لە بەشی دووەمی مانیفێستی کۆمۆنیستدا باس لە پەیوەندی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ حزبە پرۆلیتاریەکانی تر کراوە و لە بەشی چوارەمیشدا پەیوەندی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ هەموو حزبەکانی تردا باس کراوە.

لە بەشی دووەمی مانیفێستدا بەناونیشانی پرۆلیتاریا و کۆمۆنیستەکان بەم ڕستانە دەست پێدەکات: "کۆمۆنیستەکان و پرۆلیتاریا بەگشتی چ پەیوەندییەکیان لەگەڵ یەکتردا هەیە؟ کۆمۆنیستەکان حزبێکی تایبەت نین کەدژ بە حزبە کرێکارییەکانی دیکە وەستابن".

هەر لەم ڕستەیەی یەکەمەوە ئەوە ڕوون دەبێتەوە، یەکەم: کە جگە لە کۆمۆنیستەکان، حیزبی تری کرێکاری هەن یان دەتوانن هەبن، دووەمیش کە کۆمۆنیستەکان خۆیان بە دژی حیزبە کرێکارییە غەیرە کۆمۆنیستەکان نازانن. ئەم ڕستانە لە ڕێساکانی مارکسیستە مەکتەبییەکاندا کوفرن. زۆرینەی ڕەهای مارکسیستە هاوچەرخەکان پێیان وایە حزبە غەیرە کۆمۆنیستەکان ناتوانن هی کرێکار بن و لەم ڕوانگەیەوە ڕەخنەگرن و دژایەتی هەر حیزبێکی ناکۆمۆنیستی دەکەن کە خۆی بە کرێکاری ناو ببات. ئەوانەی لە مارکسیزمەوە مەکتەبێکیان دروست کردووە بەتەنها حزبی خۆیان بە کرێکاری دەزانن و ئەوانی تریش بە بۆرژوازی و وردە بۆرژوازی! ئەمەش دەرکەوتێکی دیکەی ئەو لۆژیکی ڕەش و سپی و میتافیزیکییە کە لە سەرەوە ڕوونم کردەوە.

مانیفێست لە درێژەی قسەکانیدا دەڵێت "ئەوان [کۆمۆنیستەکان] هیچ بەرژەوەندییەکیان نییە کە جیاواز بێت لە بەرژەوەندییە گشتییەکانی پرۆلیتاریاکان. ئەوان پرەنسیپی تایبەت ناخەنە ڕوو بۆ ئەوەی بزووتنەوەی پرۆلیتاری لە چوارچێوەی ئەو پرەنسیپە تایبەتانەدا بگونجێنن". دیسانەوە، بەتەواوی پێچەوانەی بیرۆکەکانی مارکسیزمی مەکتەبیدا کە نەک هەر بنەمای تیۆری تایبەتی هەیە، بەڵکو هەرکەسێک باوەڕی بەوە نەبێت، نە کۆمۆنیست و نە کرێکارە!

مانیفێست لە درێژەی جیاوازی نێوان کۆمۆنیستەکان وحزبە پرۆلیتاریاکانی دیکە بەم شێوەیە ڕوون دەکاتەوە: "جیاوازی نێوان کۆمۆنیستەکان و حزبە پرۆلیتاریەکانی دیکە تەنیا ئەمەیە: کۆمۆنیستەکان لە لایەکەوە، لە خەباتی پرۆلیتاریاکانی نەتەوە جیاوازەکاندا، بەرژەوەندی هاوبەشی هەموو پرۆلیتاریاکان لەبەرچاو دەگرن و بەرگری لێ دەکەن، بەبێ گوێدانە بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانیان، لە لایەکی تریشەوە، لە قۆناغە جۆراوجۆرەکاندا کە خەباتی ". پرۆلیتاریا و بۆرژوازی پێیدا تێدەپەڕێت، هەمیشە

"نوێنەرانی بەرژەوەندی و قازانجی تەواوی بزووتنەوەکەن". بە واتایەکی تر ئەم جیاوازییانە تیۆری نین، بەڵکو لە دەوری ئامانج و پراکتیکی سیاسی پێناسە دەکرێن. لە دەوری نوێنەرایەتیکردن و بەرگریکردن لە بەرژەوەندییە سەرو میللی و سەروبەشییەکانی چینی کرێکار لە هەموو قۆناغەکاندا. ئایا مارکسیستە مەکتەبییەکان بە هەمان شێوە حیزبەکان لە مەحەک دەدەن؟ نەخێر بە هیچ شێوەیەک! ئەوان ڕێک پێچەوانەکەی ڕەفتار دەکەن. بە بۆچوونی ئەوان، یان لەگەڵ ئەو لێکدانەوە و گەڕانەوە تایبەتەی کە حزبەکەیان هەیەتی بە مارکسیزم، یان لە ئەردوگای بەرژوازی و بورژوازی بچووکدا کۆتایی دێت!

لەدیدی زۆرینەی حزبە کۆمۆنیستەکانی سەردەمی ئەمەوە، سیاسەت و پراکتیکی کردەیی حیزبەکان نییە، بەڵکو ئەو بیرەکانەن کە بە پێی گەڕانەوەی ئەوان دژ بە مارکسیزمن، کە بنەمای هەڵسەنگاندن و مامەڵەکردن لەگەڵ لایەنەکانی دیکە. لە ڕوانگەی ئەوانەوە سۆسیال دیموکراسی و ئێرۆکۆمۆنیزم و پارتە سۆسیالیستییەکانی ئەوروپا ڕەت دەکرێنەوە؛ چونکە پێداچوونەوەیان بە مارکسیزمدا کردووە. لە نێو کۆمۆنیستەکاندا، ئەگەر تۆ ماویست بیت، کۆمۆنیستەکانی بلۆکی ڕووسیا بە مارکسیست نازانیت و بە پێچەوانەشەوە؛ و لە ڕوانگەی هەردووکیانەوە ترۆتسکیستەکان بە خیانەتکار لە چینی کرێکار و هتد و هتد دادەنرێت.

مەکتەبی جۆراوجۆر لە ژێر ناوی کۆمۆنیزم و مارکسیزمدا پێکهێنراون و تایبەتمەندی هاوبەشیان ئەوەیە کە ئەم لێدوانە سادەیەی مانیفێست سەبارەت بە جیاوازی نێوان کۆمۆنیستەکان و حزبە کرێکارییەکانی دیکە و پەیوەندییان لەگەڵیاندا پێشێل دەکەن. ئەم قوتابخانە جیاوازانە ئەمڕۆ نەک هەر هەریەکەیان بنەمای تایبەتی خۆیان هەیە؛ بەڵکو باوەڕبوون بەم بنەمایانە بووەتە پێوەری کرێکاربوون و جیاکردنەوەی شۆڕشگێڕی لە کۆنەپەرستی.

ئەمەش ١٨٠ پلە پێچەوانەیە لەگەڵ پێناسەی مانیفێست بۆ حزبە کۆمۆنیست و پرۆلیتارییەکان و پەیوەندییان بە یەکەوە.

کۆمۆنیستەکان و حزبە ئۆپۆزسیۆنەکان

دەروازەی چوارەمی مانیفێست دەچێتە ناو باسی پەیوەندی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ حزبە ئۆپۆزسیۆنەکان

لەسەربنەمای ئەوەی کە لە بەشی دووهەم: گوترا پەیوەندی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ ئەو پارتە کرێکارییانەی کە ئێستا هەن؛ واتە چارتیستەکان لە ئینگلتەرا و لایەنگرانی چاکسازی زەوی لە ئەمریکای باکوور، ڕوون.

هیچ یەکێک لەو حیزبانە کۆمۆنیست نین و تەنانەت خۆیان بە دژە سەرمایەداریش نازانن. چارتیستەکان لە بنەڕەتدا مافی دەنگدان بە

کرێکارانیان دەوڵەت و لایەنگرانی چاکسازی زەوی بە تایبەتی دژی خاوەن زەوی و بە تایبەتی خاوەن کۆیلەکان لە ئەمریکای باکوور دەجەنگن. مارکس وردە وردە لەبەر بەرگریکردنیان لە مافی کرێکاران لە کۆمەڵگا سەرمایەدارییەکانی ئەو سەردەمەدا بە کرێکاری دەزانێت و دەڵێت پەیوەندیمان لەگەڵ ئەواندا ڕوونە؛ واتە ئێمە لایەنێک نین دژی ئەوان و جیاوازیمان تەنها لە بەرگریکردنە لە بەرژەوەندی هەموو کرێکاران لە هەموو قۆناغێکدا. پاشان درێژە بە پەیوەندییەکەی لەگەڵ لایەنەکانی دیکەی ئەوروپا دەدات:

“کۆمۆنیستەکان بۆ گەیشتن بە ئامانج و بەرژەوەندییە دەستبەجێیەکانی چینی کرێکار دەجەنگن؛ بەڵام لە هەمان کاتدا، لە ڕەوتی بزووتنەوەی ئێستاشدا، بەرگری لە داهاتووی بزووتنەوەکەش دەکەن. لە فەڕەنسا، کۆمۆنیستەکان، لە خەباتیاندا دژی کۆنەپەرستان و بۆرژوازی ڕادیکاڵ، ڕوویان لە حزبی سۆسیال دیموکرات کردووە، بەبێ ئەوەی دەستبەرداری مافی ڕەخنەگرتن لەو دەستەواژانە و وەهمانە بن کە لە دوای شۆڕشەوە بوونەتە تەقلیدی”.

لە سویسرا کۆمۆنیستەکان پشتگیری لە ڕادیکاڵەکان دەکەن؛ بەڵام ئەو ڕاستییە لەبەرچاو ناگرن کە ئەم حیزبە لە توخمە دژبەیەکەکان پێکهاتووە، بەشێکی لە سۆسیالیستە دیموکراتییەکانی شێوازی فەڕەنسی و بەشێکی لە بۆرژوازییە ڕادیکاڵەکان.

لە نێو پۆڵەندییەکاندا کۆمۆنیستەکان پاڵپشتی ئەو حیزبە دەکەن کە شۆڕشی کشتوکاڵی بە مەرجی ڕزگاری میللەت دەزانێت، هەمان ئەو حزبەی لە ساڵی ١٨٤٦ ڕاپەڕینی کراکۆفی ڕێکخستووە.

لە ئەڵمانیا حیزبی کۆمۆنیست، هەتا بۆرژوازی میتۆدێکی شۆڕشگێڕانەی هەبێت، لەگەڵ بۆرژوازی لە دژی دەسەڵاتی پاشایەتی سەرکوتگەر و خاوەن زەوییە فیۆداڵییەکان و وردەبۆرژوازی کۆنەپەرست هەنگاو هەڵدەگرێت.

بەڵام حیزبی کۆمۆنیست بۆ ساتێکیش کەمتەرخەمی ناکات، تا ئەو جێگایەی کە بتوانێ، ئاگایی و هۆشیارییەکی ڕوونتر لە نێو کرێکاراندا لە دژایەتیی دوژمنکارانەی نێوان بۆرژوازی و پرۆلیتاریا دروست بکات، بۆ ئەوەی کرێکارانی ئاڵمان یەکسەر لەو هەلومەرجە کۆمەڵایەتی و سیاسییە تێبگەن کە دەسەڵاتی بۆرژوازی دەبێ بیهێنێتە ئاراوە؛ “. بۆ ئەوەی وەک چەکێک لە دژی خۆی بەکاری بهێنێت و ڕاستوخۆ دوای ڕووخانی چینە کۆنەپەرستەکان لە ئەڵمانیا، بە دەستپێکردنی خەبات دژی خودی بۆرژوازی.” بە واتایەکی تر کۆمۆنیستەکان لە هەموو قۆناغێکدا و تا ئەو جێگایەی کە پێگە و چالاکییەکی پێشکەوتنخوازانەیان هەیە، پشتیوانی لە دیموکراتەکان، سۆسیال دیموکراتەکان، حزبە بۆرژوازییەکان و هتد دەکەن. لەگەڵ ئەم

هەزانەدا لەدژی خاوەن زەوییە فیۆداڵیەکان و کۆنەپەرستان و هێزە کۆنەپەرستەکان هەنگاو هەڵدەگرن و لە هەمان کاتدا سیاسەتی سەربەخۆی خۆیان لە دژی تەواوی سیستەمی سەرمایەداری پەیڕەو دەکەن.
خەباتی چینایەتی، وەک هەر دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی-سیاسی دیکە، کارێکی ڕەش و سپی، هەموو یان هیچ نییە؛ پرۆسەیەکی وردە وردە و هەنگاو بە هەنگاوە. هەر بەم هەڵوێستە مارکس لە نامەیەکدا بە ئەبراهام لینکۆڵن پیرۆزبایی هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی لە ئەمریکا دەکات و بە “هەنگاوێکی مەزن لەسەر ڕێگای ئازادی کار” ناوی دەبات.
ئایا ئەمە هەتا یەک حزبی کۆمۆنیستی دەناسیت کە میتۆدێکی لەو شێوەیە هەبێت؟ چ لە ئێران یان لە هەر وڵاتێکی تر؟ ئەگەر حیزبێک هەڵوێستی لەو جۆرەی هەبێت، مارکسیستە مەکتەبییەکان تۆمەتی پێداچوونەوە و لادان لە مارکسیزم و هتد دەدەنە پاڵی.لەوانە بڵێن لە سەردەمی مارکسدا ئەحزابی ناکرێکاری پێشکەوتوو خواز بوونیان نەبوو بێت. بەڵام ئەمڕۆ وا نەماوە. بەڕای من پێچەوانەکەیەتی. ئه مڕۆ ژماره و پانتایی چالاکییه کانی بزوتنه وه و حیزب و ڕێکخراوه پێشکه وتوو و پێشڕەوەکان زۆر به رفراوانتره له سه رده می مارکس و ئه مه بە خۆی ده رئەنجامی ئه و کولتووره چه پی ئیلهام وەرگرتووە لە مارکسیزم .
ئەمڕۆ بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان لە مەیدانەکان و بزووتنەوە جۆراوجۆرەکاندا مەیل و ئەحزابێکیان دروست کردووە کە زۆرجار خۆیان بە مارکسیست و کۆمۆنیست نازانن؛ بەڵام هەڵوێستی چەپ و پێشکەوتنخوازانەیان هەیە. وەک بزووتنەوە دژی گەرمبوونی جیهان و لەناوبردنی گۆی زەووی، کە هۆکارەکەی قازانجی بە سنووری سەرمایەیە؛ وەک بزووتنەوەی دژی کەلێنی قووڵ و بەروو قووڵتربوونەوەی نێوان هەژاری و سامان، کە ساڵانە چ لە کۆنفرانسە ساڵانەیەکانی داڤۆس و چ لە ڕاپۆرتەکانی ئەکسفامدا ناڕەزایەتی لەدژیان ئەنجام ئەدرێت. وە بزووتنەوەی ۹۹٪یش لە بنەڕەتدا لە دژی ئەم جیاوازییە چینایەتییە ئاشکرایە پێکهات؛ وەک بزووتنەوەی مافی پەلکەزێڕینەکان؛ وەک بزووتنەوەی من چارلیم؛ وەک بزووتنەوەی منیش(می توو) و بزووتنەوەی ناڕەزایەتی خۆڕوتکردنەووە؛ وەک بزووتنەوەی من ناتوانم هەناسە بدەم؛ وەک بزووتنەوەی دژی ترەمپیزم و دژی ئەلیگارشی دارایی و زۆر بوارەکانی تر. لەم بزووتنەوەیانەدا هێز و ڕێکخراو و مەیلی پێشکەوتنخوازانە چالاک و دەخالەتگەر کە دەبوو کۆمۆنیستەکان پاڵپشتییان بکردایە. بەڵام ئەمە شاهیدی دیاردەیەکی وا نین. کۆمۆنیزمێک کە مەکتەبێکی لە مارکسیزم دروستکردووە، ئەم بزووتنەوانە بە ناکرێکار، ڕیفۆرمخواز، وردە بۆرژوازی، ناپەیوەندیدار بە چینی کرێکار و هتد هەڵدەسەنگێنێت

و هەر بۆیە نە بەشداریان تێدا دەکات و نە هێزە بەشدارەکان بە شایستەی پشتیوانی دەزانێت.
ئەمڕۆ لە ئەمریکا بێرنی ساندەرز ئا□□ای بەرەنگاربوونەوەی ئۆلیگارشی دارایی بەرزکردۆتەوە. ئەگەر مارکس ئەمڕۆ لە ژیاندا بوایە، ئایا پشتگیری لەو بزووتنەوەیە نەدەکرد کە دژی ئۆلیگارشی دارایی وەستاوە؟ ئایا پشتگیری ل□ بزووتنەوەی من چارلیمی نەدەکرد؟ ئایا نەی دەگووت پشتگیری لە چالاکوانی ژینگە گریتا تونبێرگ دەکەم؟ ئایا نابێت کۆمۆنیزمی دەخالەتگەر، کۆمۆنیزمێک کە دەیەوێت جیهان بگۆڕێت ونەک پارێزگاری بەتەنها مەکتەبە عەقیدەتیەکەی خۆی، نەدەبوو چالاکانە لەو بزووتنەوەیانە بەشداری بکات و ببێتە هێز و ڕابەرو پێشەنگیان؟ وەڵامی مارکس ڕوونە؛ بەڵام شوێنکەوتوانی مەکتەبیی مارکس وەڵامێکی جیاوازیان هەیە. نەک هەر زۆرینەی ڕەهای حزبە چەپەکان پشتیوانی ئەو بزووتنەوانە ناکەن؛ لەقاودانی ئەم بزووتنەوە و ئەو هێزە چالاکانەیان کردووە بە کاری خۆیان.
ماوەیەک لەمەوبەر نامەیەکی کراوەم بۆ بێرنی ساندەرز نووسی سەبارەت بە گرنگی ڕووبەڕووبوونەوەی ئۆلیگارشی دارایی، و لەلایەن مارکسییە مەکتەبیەکانەوە هێرش کرایە سەرم کە نامەیەکم بۆ سیناتۆرێک لە حکومەتی ئیمپریالیستی ئەمریکاوە نووسیوە!
تۆمەتباریان کردم بەوەی کە وەهمێکم لەبارەی بێرنی ساندەرزەوە هەیە! ئه گەر له سه رده می مارکسدا چالاک بوونایه ، تۆمه تباریان ده کرد بهوەی کە خۆشباوەڕی هەیە بەو حزبە بەرگریکارەکان لەڕیفۆرمی زەووی و دیموکراته کانی ئه ڵمانیا. ئیدانەی پیرۆزبایی نامەی مارکسیان بۆ ئەبراهام لینکۆڵن دەکرد کە کۆیلایەتی هەڵوەشاندەوە! ئەم جۆرە مامەڵەیەی مارکس و مانیفێستی کۆمۆنیست بەرامبەر بە کەسایەتی و حیزبە غەیرە کۆمۆنیستەکان بە تەواوی لەقامووسی زۆرێک لە هێزە چەپەکاندا نییە.
تا ئەو جێگەی کە پەیوەندی بە حیزبی ئێمەوە هەیە، لە پێوەندی لەگەڵ حیزبەکاندا، ئێمە میتۆدی مارکس پەیڕەو دەکەین. لێرەدا مشتومڕەکە ڕوونە: کام لایەن، لە مامەڵەکردن لەگەڵ کام پرس، لەگەڵ کام هەڵوێست و سیاسەتدا، لە کام دیوی مێژوودا وەستاوە؟ لە دیوی پێشکەوتنخوازانە، واتە لە پرۆسەی گۆڕانکارییەکان بەرەو هەلومەرجی باشتر و لەبارتر بۆ ژیان و خەباتی کرێکاران و جەماوەر، یان بە پێچەوانەوە بەرەو خراپترکردنی ئەو بارودۆخانە؟ لە حاڵەتی یەکەمدا پێگە و ئەدای لایەنی پەیوەندیدار بە پێشکەوتنخوازانە و پێشڕەوانە دەزانین و لە حاڵەتی دووەمیشدا بە کۆنەپەرستانە و بەرەودواگەڕانەوە دەزانین و بەو پێیە مامەڵەی لەگەڵ دەکەین. لە هەمان کاتدا ڕەخنەگرتن لە ستراتیژی و هێڵ و ئامانجی حزبە

ڕاستڕەوەکان چالاکیەکی ڕۆتینی ئەمەیە. تاکتیکەکانمان لە مامەڵەکردن لەگەڵ لایەنەکانی تردا لەسەر بنەمای ئەو هەلومەرجە تایبەتانە دیاری دەکرێت کە باسم کرد؛ بەڵام لە ڕووی ستراتیژییەوە، وەک مارکسوتی، ئێمە هەمیشە و لە هەر بارودۆخێکدا بەرژەوەندی و ئامانجە درێژخایەنەکانی چینی کرێکار لەبەرچاو دەگرین و نوێنەرایەتی دەکەین.

پەیوەندی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ دەوڵەتەکان و حزبە حکومییەکان

بە کرداری و پاکی چەپی زانستی بە تایبەتی لە مامەڵەکردن لەگەڵ حیزب و حکومەتە حکومییەکاندا دیارە. لە ڕوانگەی ئەوانەوە کۆمۆنیستەکان ڕێگەیان پێنادرێت بچنە گفتوگۆ لەگەڵ هیچ حکومەت و لایەنێکی حکومی. تەنانەت ناتوانن داواکاری چینی کرێکار بخەنە سەر مێز و کاری لەبیکردن بکەن. ئەگەر وابکەن، هاواری مارکسیزم و کۆمۆنیزم لە دەستانە سکۆلاستیەکانمانەوە دەگاتە ئاسمان! لە ڕوانگەی چەپی زانستییەوە، گرنگ نییە بۆ چ مەبەستێک یان لەسەر چ بابەتێک دەچیتە ناو پەیوەندییەکان و دانوستان لەگەڵ حکومەتەکان. ئەم کارە خۆی ئیدانە دەکرێت؛ چونکە پێشێلی بنەما ئایدۆلۆژییەکانی خۆی دەکات، بنەماگەلێک کە تەنانەت دژایەتی مانیفێستی کۆمۆنیستەکانیش دەکەن!

لە سەردەمی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادیدا، کە بێگومان بەشێک لە مارکسیستە مەکتەبییەکان بە شێوەیەک یان تەنانەت پەیوەندیدار بە چینی کرێکارەوە نازانن، ئێمە شاهیدی چەندین حاڵەتی " ئاشکراکردنی" ئەو سکۆلاستیکانە بووین کە حکومەت و لایەنە ئورووپاییەکان کە بە جۆرێک لە جۆرەکان پشتیوانیان لە شۆڕشی ژنان لە ئێران و خەباتی ژنان و خەڵکی ئێران کرد. بۆ نموونە هەندێک لەم جۆرە چەپانە جوڵانەوەی سیمبولیکی ژنە نوێنەرێک، کە لە دانیشتنێکی گشتیی و ئاشکرای پەرلەمانی ئەورووپادا بە شێوەیەکی سمبولیی بەمەقەست قژی خۆی بڕی، لە چوارچێوەی پیلانی ئیمپریالیستەکان بۆ شێواندنی خەباتی خەڵک لە ئێران لەقاویاندا و مەحکومیان دەکرد؛ لە بەرامبەر پاڵپشتی جەستن ترودۆ، سەرۆکوەزیرانی ئەوکاتی کەنەدا بۆ شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی و دادخوازی ئەنجومەنی خێزانی قوربانیانی فڕۆکەی(PS 752)، بێنیازی هاوکاری نێوان حکومەتی کەنەدا و ئیمپریالیزمی ئەمریکایان لەبەردەم خەڵکدا دادەنا؛ هەروەها خستنەڕووی بڕیاری حکومەتی کەنەدایان بە خستنی سوپای پاسدارن(IRGC) بە ناو لیستی تیرۆریان بە هەوڵێک بۆ دروستکردنی بەدیل و گۆڕینی ڕژێم زانی؛ دژی ئەو خەڵاتە بوون کە بە شەرڤین حاجیپوور، گۆرانیبێژی گۆرانی "بەرای" بەخشرا لەلایەن هاوسەرەکەی جۆ بایدنەوە ؛ دژی دەرکردنی کۆماری

ئیسلامی لە کۆمیتەی ژنانی نەتەوە یەکگرتووەکان کە لەلایەن هیلاری کلینتۆنەوە دەستپێشخەری بوو، هەڵوێستیان گرت و هتد.
لێرەدا ئەمە شاهیدی هەمان شێوازی مامەڵەی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئەمریکا و دەوڵەتانی ڕۆژئاوا دەبینین: مەحکوومکردنی ڕەهای شەیتانی گەورە و هەموو هەنگاو و کارێکیان. ئیمپریالیزم لە شوێنی شەیتانی گەورە دابنێ و لە کۆتاییدا لە کۆماری ئیسلامییەوە دەگەیت بە هێزی چەپی مەکتەبییەکان. جیاوازییەکە ئەوەیە کە لە کاتێکدا بۆ ڕژێم دوژمنایەتی شەیتانی گەورە بابەتێکی سیاسییە و خزمەت بە پاراستنی کاریگەری و هەژموونی خۆی و سەرکوتکردنی خەڵک دەکات، بۆ بزووتنەوەی چەپ مەسەلەیەکی تەواو ئایدیۆلۆژییە. هەرئەوەندە بەسە کە لە پرسێک یان پێشهاتێکدا تەنانەت پرسێکی وەک ئیدانەکردنی کۆماری ئیسلامی و پشتیوانیکردن لە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی و پێی شەیتانی گەورە لەمەیدانەکەدا بێت بۆ ئەوەی تەواوی ڕوداوەکە مەحکوم بکرێت.
لە ڕوانگەی چەپی ئایدیۆلۆژییەوە، ئەم هەڵوێست و کردەوانەی حکومەت و لایەنە ڕۆژئاواییەکان ڕەنگدانەوەی شۆڕش ژن ئازادی نین، بەڵکو پیلانگێڕییەی ئەوانن لە دژی شۆڕش. لە ڕوانگەی ئەم خ[illegible] ناپلیەنیانەوە، ئەوە جەماوەری خەڵک و بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکان نین کە ڕوداوەکان لە شکڵ پێدەدەن؛ بەڵکو ئەوە حکومەتەکانن کە سەرچاوەی ڕوداوە کۆمەڵایەتییەکانن.
مامەڵەی مارکسیزمی سیاسی لە حکومەتەکان، پێش هەموو شتێک لەسەر بنەمای پەیوەندییەکانیان لەگەڵ حکومەتی وڵاتەکەی خۆیان بنیاتنراوە، واتە ئەو حکومەتەی کە دەیەوێت بیڕووخێنێت، هەر بۆیە پێشوازی لە بچووکترین پشتیوانی حکومەت و حیزب و خەڵکی جیهان بۆ خەڵکی ئێران و لە مەحکوومکردنی کۆماری ئیسلامی دەکات و هەوڵدەدات ئەم بابەتە تا ئەو جێگایەی کە بتوانێت فراوان بکاتەوە. ئەمە نەک هەر دژایەتی نییە لەگەڵ ڕەخنەگرتن ولەقاودانی هەڵوێست و سیاسەتی کۆنەپەرستانەی حکومەتەکان؛ بەڵکو بەشێکە لێی. تا ئەو جێگایەی پەیوەندی بە کۆماری ئیسلامییەوە هەیە، سازانی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و پشتیوانی و نزیکایەتی حکومەتەکانی وەک ڕوسیا و چین لەم ڕژیمە بەشێکی گرینگە لە سیاسەتی کۆنەپەرستانەیان و دەبێ بەردەوام ڕەخنەیان لێ بگیرێت و ڕسواو شەرمەزار بکرێن.
گۆشەگیری جیهانیی کۆماری ئیسلامی پایەیەکی خەباتی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامییە و مارکسیستەکان و هەموو هێزە شۆڕشگێڕەکان ئەرکی سەرشانیانە کە چالاکانە ئەو سیاسەتە پەیڕەو بکەن.
بەڵام مارکسیزمی مەکتەبی، بە پێچەوانەوە، لەقاودانی هەڵوێستی حکومەتەکان لەدژی نیزامی "دژە ئیمپریالیست"ەوە، ڕووبەڕووبوونەوەی

حکومەتەکەی خۆی کارکردی سنووردارکردنی ئەو حکومەتەیە لەگەڵ ئیمپریالیزمی جیهانی. سیاسەتەکی لەم چەشنە بە تەواوی لەگەڵ ستراتیجی دژە ڕۆژئاوایی کۆماری ئیسلامیدا دەگونجێت و لە ڕاستیدا ڕوونە کە لە ڕووی سیاسییەوە بە قازانجی کۆماری ئیسلامی کۆتایی دێت.

ئەو حوکمەی مانیفێست کە دەڵێت "خەباتی پرۆلیتاریا دژ بە بۆرژوازی، لە سەرەتاوە، میللییە، ئەگەر لە مانا و ناوەڕۆکدا نەبێت، ئەوا لە فۆرم و ڕواڵەتدا میللییە. پرۆلیتاریای هەر وڵاتێک بە شێوەیەکی سروشتی دەبێت، لە سەرەتاوە، کاری خۆی لەگەڵ بۆرژوازی وڵاتەکەی خۆیدا یەکلای بکاتەوە"، هەروە وەک زۆرێکی دی لە حوکمەکانی مانیفێست لەم بارەیەوە لە سنووربەندی "لەگەڵ ئیمپریالیزمی جیهان".یدا دەستی لێشۆراوە.

مارکسیزمی مەکتەبی و دەسەڵاتی سیاسی

ئەوەی کە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکان لە دڵی چ ئاڵوگۆڕو ڕەوەندێکدا ڕوودەدەن و کۆمۆنیستەکان دەبێ چی بکەن بۆ لەم ڕەوەندەدا پرۆلیتاریا لە دەسەڵاتی سیاسی نزیکتر ببێتەوە، بابەتی مارکسیزمی ئایدیۆلۆژی نییە. ئەمەش پێویستی بە دەورگێڕان هەیە، نەک تەنها هەڵوێست وەرگرتن، لە بەرامبەر پێشهاتەکان و ململانێی چینایەتیدا،کە مارکسیزمی مەکتەبیش ئەهلی ئەو کارە نییە.

لە ڕوانگەی چەپی مەکتەبییەوە ململانێی چینایەتی ململانێی نێوان کۆمۆنیست و غەیرە کۆمۆنیستەکانە و ڕێگاکەشی بریتییە لە هەڵوێست وەرگرتن و سنور کێشان لەگەڵ هەموو هێزە غەیرە مارکسییەکان؛ و ئەوەش بە پێی گێڕانەوەی ئەو حیزب و ڕێکخستنەی کە خۆیان پەیڕەوی لێدەکەن "نامارکسیستی"! ئەم بۆچوونە بە کردەوە هەر جۆرە بەشدارییەک لە گۆڕەپانە جۆراوجۆرەکانی خەباتی چینایەتیدا، بەکردەوە لە بەرنامەی کاری خۆیدا دەخاتەلاوە،خۆ دورخستنەوە لە هەر جۆرە بەشدار بوونێکی کردەیی و ڕازی بوون بە هەڵوێستگیری و سنوردانان،ئاکامی لۆژیکی دیدگایەکی لەم شێوەیە.

ئەم هەڵوێستە پاسیڤیستییە بە تایبەتی لە مامەڵەکردن لەگەڵ پرسی دەسەڵاتی سیاسیدا زیاتر لە هەر بوارێکی دیکەدا دیارە. لە ڕوانگەی مارکسیستییەوە، وەک لە مانیفێستی کۆمۆنیستیدا بە ڕوونی ئاماژەی پێکراوە، ئامانجی ستراتیژی هەموو حزبێکی کۆمۆنیستی، لێسەندنی دەسەڵاتی سیاسی و ئابوورییە لە بۆرژوازی لەو وڵاتەی کە تێیدا کاردەکات و وردە وردە ئەم پرس و ئەرکە ستراتیژییە بە کردەوە لە ئەجێندای چەپی مەکتەبیدا خراونەتە لاوە.

لە ڕوانگەی چەپی مەکتەبییەوە خەبات بۆ وەرگرتنی دەسەڵات لە

بۆرژوازی لە هەموو وڵاتێکدا کورت دەبێتەوە لە گرتنەبەری هەڵوێستی گشتی و سنووردارکردنی هەموو دەوڵەتەکان و دژی "ئیمپریالیزمی جیهانی". دوایین نموونەی ڕوونی ئەم ئاراستەیە، نزیکبوونەوەی چەپی مەکتەبی لە گرژییە شەڕانگێزییەکانی نێوان کۆماری ئیسلامی و ئیسرائیل لە دوای ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠٣ و بە تایبەتی شەڕی ١٢ ڕۆژە.
لەو هەلومەرجەدا زۆرینەی هێزە چەپەکان خەباتی دژ بە کۆماری ئیسلامی و ڕووخاندنی حکوومەتیان خستە ژێر ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ حکوومەتی ئیسرائیل و ئیمپریالیزمی ئەمریکا و بە شێوەیەکی کاریگەر بوونە باڵی چەپیبەرەت بەرگری "میحوەری مقاومە"ی خامنەیی. ڕوونە کە ئەم لاکردنەوەیە، یەکەم، نەک هەر هیچ جۆرە بزووتنەوەیەکی ناڕەزایەتی لە ئێراندا بەدوادا نایەت، بەڵکو تەنانەت لە ڕێگای ناڕەزایەتی شەقامەکانی خەڵکی ئێران لە دژی ڕێژیم و شەڕخوازییەکانی (بەتایبەت بە دروشمەکانی وەک "واز لە شەڕخوازین، بیر لە ئێمە بکەرەوە" و "دوژمنمان لێرەیە، درۆ دەکەن، کە ئەمریکایە") و دووهەم، لە ئاستی جیهانیدا، لە گرتنەبەری هەڵوێست و لەقاودان دژ بەئەمریکا و ئیسرائیل تێناپەڕێت. ململانەی ڕاستەقینە دژ بە حکومەتی نەتانیاهۆ و حکومەتی ترامپ لە ئیسرائیل و ئەمریکا بەردەوامە نەک لە ئێران! ئەمە دەبێ پشتیوانی لە خەباتی خەڵکی ئەو وڵاتانە بکەین، بەڵام ئەرکی کۆمۆنیستەکانی ئێران ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامییە، هەروەک چۆن خۆ یەکلاییکردنەوە لەگەڵ حکومەتەکانی ئیسرائیل و ئەمریکا ئەرکی خەڵکی ئەو وڵاتانە خۆیانە.
مارکسیزمێک کە ئەرکی خەباتی کردەیی دژ بە سەرمایەدارییە، بەیاری مانیفێست ، بە یەکلاییکردنەوەی چارەنوسیانە لەگەڵ دەسەڵاتی وڵاتەکەیاندا. هەڵوێستی بەلشەفیکەکا نلولەی هەموو تفەنگەکان بەرەو دەوڵەتی خۆیی لە کاتی شەڕی جیهانی یەکەمدا. دەکاتە بنەما. ناتوانیت نەتەوەیەکگرتووەکان بڕوخێنیت! خەباتی چینایەتی بابەتێکی وڵاتییە و تەنانەت خەبات دژی ئیمپریالیزمی جیهانیش بەبێ خەباتێکی دیاریکراو لە هەر وڵاتێکدا دژ بە حکومەتە سەرمایەدارییەکان مومکین نییە و وەک سنووردارکردن و هەڵوێست وەرگرتنێکی بێ ناوەرۆک دەمێنێتەوە. ئەمە شتێکە کە چەپی مەکتەبی وەستای ئەمەیە.
لە ئاستێکی بنەڕەتیتردا پێویستە جەخت لەوە بکرێتەوە کە جەوهەری مارکسیزم خەباتی کردەیی بە گۆڕینی جیهان و ئەم پرەنسیپە بە هیچ جگە لە لەپێشتردانان و بەسەرەکی کردنی ڕووخاندنی دەوڵەتی سەرمایەداری لە هەر وڵاتێکدا مانایەکی نیە. مارکسیستێک کە بە سادەیی خەریکی چاودێریکردنی جیهان و ڕوونکردنەوە و شیکردنەوە و هەڵوێست وەرگرتن و سنووردانان بێت، ڕەنگە ئەکادیمیستێکی باش بێت، بەڵام بەکەڵکی گۆڕینی جیهاندا نایەت.

تا ئ□و ج□نگا□ی کە پەیوەندی بە حزب و حزبا□تی کۆمۆنیستیەوە هەیە، لە ڕوانگەی حزبی ئێمەوە، خەبات بۆ ڕزگاری سیاسی و ئابووری لە بۆرژوازی، بنەما و جەوهەری حزبا□تییە، هەروەها بنەمای خەباتی چینا□تی و سیاسەتی کۆمۆنیستیە لەم خەباتەدا. بزووتنەوەیە کە خۆی بە مارکسیست بزانێت، بەڵام مەیدانی سەرەکی خەباتەکەی ڕزگارکردنی دەوڵەتی وڵاتەکەی خۆی نەبێت، دەتوانێت هەر ناوێکی هەبێت جگە لە حزبی کۆمۆنیست.

خاڵێکی گرنگ تر ئەوەیە کە پرسی وەرگرتنی دەسەڵاتی سیاسی لە دەوڵەتی بۆرژوازی، بابەتێکی ڕەش و سپی، هەموو یان هیچ نییە. بۆ نموونه له هه لومەرجی ئەمڕۆی ئێراندا هەرچه ند به ده ستهـێنانی ده سه ڵاتی سیاسی ئامانجی ستراتژیکی حیزبی ئێمەیە و به هه موو توانامانه وه هه وڵ ده ده ین بۆ گه یشتن به و ئامانجه ؛ بەڵام دوور نییە کە سەرەڕای ئەم ه□و□□ان□، ه□ز□ک□ی دیک□ ج□گ□ی ک□□ماری ئیسلامی بگرێتەوە. پێوەری ڕاستەقینە لەم خەباتەدا تەنیا ئەوە نییە کە ئایا دەگاتە دەسەڵات یان نا؛ بەڵکو بوونی چینی کرێکار و بەدەستهـێنانی زۆرترین ئامادەیی و هێزە لەلایەن ئەم چینە و تەواوی خەڵکی ئازادیخواز لەم خەباتەدا. پێوەرمان ئەوەیە کە پرۆسەی گۆڕانکارییەکان و خەبات دژی دەوڵەت تا چ ڕادەیەک چینی کرێکار لە ک□م□گادا ڕێکخراوتر و بەهێزتر دەکات و تا چ ڕادەیەک بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و کۆمۆنیستەکان بەهێزتر دەکات و تا چەند هاوسەنگی هێز لە بەرژەوەندی چەپی حزبی و چەپی کۆمەڵایەتی دەگۆڕێت. لەوانەیە حیزب لەو حکومەتەی کە لەئەنجامی شۆڕش دێتەدەرەوە ئامادە بێت یان نەبێت. بەڵام ئەمە تاکە پێوەر نییە. ئەم لۆژیکە دوو بەهایە دەبێت وازی لێبهـێنرێت. بە ئەگەرێکی زۆرەوە دەوڵەتە لەحاڵەتە مامناوەندەکاندا لە نێوان دوو ئەڵتەرناتیڤی دەسەڵاتی تەواو لە دەستی حیزبدا (لە دەستی ئەو شورایانەی خەڵک کە سیاسەتەکانی حیزب پەیڕەو دەکەن) یان نەبوونی تەواوەتی حیزب لە دەسەڵاتی سیاسیدا ڕوودەدەن. لەم حاڵەت مامناوەندانەدا چی بک□ی□ن؟ □وونا کی ڕێنماییکـەرمان چییە؟ بەڕای من پرەنسیپی ڕێنمایی ئێمە ئەوەیە کە چینی کرێکار و جەماوەری خەڵکی هاوچارەنووس لەگەڵ چینی کرێکاردا، تا دەتوانرێت هەچی زیاتر لە گۆڕەپانی خەبات بۆ دەسەڵاتی سیاسیدا نوێنەرا□تی و ئامادەبوونیان هەبێت، و ڕێگە نەدەن چین و توێژەکانی تر و لایەنە بۆرژوازییەکان پرسی دەسەڵاتی سیاسی لە سەرووی خەڵکەوە یەکلایی بکەنەوە.

شۆڕش گۆڕانێکە کە لەدەرەوەی ئیرادەی هەموو کەسێک و هەموو هێزێکی سیاسی ڕوودەدات. ئێستا لە هەلومەرجی شۆڕشگێڕانەدا، یان حیزبی کۆمۆنیستی دەرفەتی هاتنە سەر دەسەڵاتی هەیە (کە بێگومان دەبێ زۆر

پێش ئەوەی شۆڕش ڕوو بدات، بە ئەم کارە هەڵسوڕان وچالاکیان کرد بێت)
یان پێگەیەکی لەو شێوەیەی نییە و ئەرکی ئەویش بەهێزکردنی پێگەی چینی کرێکار و تەواوی جەماوەری شۆڕشگێڕەی هاوچارەنووسی چینی کرێکارە لەدەی ئاڵوگۆڕە شۆڕشگێڕانەکاندا. لەم بارودۆخەدا کۆمۆنیستەکان دەبێ هەڵسەنگاندنێکی دروست بە سیناریۆ ئەگەرییەکان بکەن و سیاسەتێک بگرنە بەر کە زۆرترین کاریگەری لەسەر چینی کرێکار و حیزبەکەی لە نزیکبوونەوەی بەدەسەڵاتی سیاسیدا هەبێت. ڕووخانی بۆرژوازی پرۆسەیەکە. شەپۆلێک(تەیفێک)ە لە گۆڕانکارییەکانە. پەیڕەوی لە لۆژیکێکی دیالکتیکی دەکات و نەک ئەم دۆگما دوو بەهایە کە یان من دەگرمە دەسەڵات، کە گۆڕانکارییەکی ئەرێنییە، یان هێزێکی تر، کە گۆڕانکارییەکی نەرێنییە. ئەم جۆرە ڕێبازە بە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان میتافیزیکییە.

گرنگی ئازادییە بێ کۆت ومەرجەکان

ئەو حکومەتانەی کە هەتا ئێستا لەژێر ناوی کۆمۆنیزم و مارکسیزمدا هاتوونەتە سەر دەسەڵات، نەیارانی حکومەتیان سەرکوت کردووە، تەنانەت نەیارانی خەتی ڕەسمی لە حزبەکەی خۆیاندا سەرکوت کردووە. ڕیشەی ئەم کارەش لە لایەنی تیۆرییەوە ڕازی بوونە بە دوو جەمسەری ڕەوایی بوونی خۆیان لە بەرامبەر ناڕەوایی ئەوانی تردایە. ڕوانگەیەک کە هەموو شتێک بە چاکەی ڕەها یان خراپی ڕەها دەبینێت، کاتێک باس لە حزب و حکومەتی خۆی، دەبێتە ڕەوایی ڕەهای خۆیان لەبەرامبەر بە باقی جیهان. ئەبێتە، تەنانەت ڕەوایەتی هەموو مارکسیستەکان، بەڵکو دەبێتە ڕەوایی لێکدانەوەی حزبەکەی خۆیان بە مارکسیزم! دەرئەنجامی ئەم هەڵوێستە لە ئۆپۆزسیۆندا ئەوەیە کە هەموو کەسێک، تەنانەت حزبە مارکسیستەکانیش، جگە لە حزبەکەی خۆی، بە بۆرژوازی دادەنێت و لە حکومەتدا هەموو نەیارانی حکومەت و حزب و هێڵی فەرمی حزبی دەسەڵاتدار بە بۆرژوازی دادەنرێت. کاتێک ئەم بۆچوونە هاتە سەر دەسەڵات، هیچ ئەنجامێکی تری نابێت جگە لەوەی لە یەکێتی سۆڤیەت بینیمان و ئەوەی ئەمڕۆ لە چین و کۆریای باکوور شایەتحاڵین.
لە دژایەتی ڕاستەوخۆی چەپی مەکتەبیدا، مارکسیستەکان کە پەیڕەوی لە مانیفێستی کۆمۆنیستی دەکەن، چ لە ئۆپۆزسیۆن و چ لە دەسەڵاتدا، بەرگریکاری ئازادییە بێ کۆت و مەرجەکانن، واتە ئازادی بێ مەرجی حزبایەتی، ڕێکخستن،دەربڕینی بیروباوەڕ، ڕاگەیاندن، ناڕەزایەتی و مانگرتن و هتد، و خۆیان بە پابەندی ئەوان دەزانن.
یەکێک لە دەرئەنجام و مانا کردەییەکانی ئەم بەفەرمیکردنی ئازادیانە ئەوەیە کە لە سیستەمی سۆسیالیستیدا نەیارانی حکومەتیش

دەتوانن چالاکی بکەن. هەروەها نەیارانی سۆسیالیزم مافی ئەوەیان هەیە کە حزبیان هەبێت، لە شوراکاندا ئامادەبن، کتێب و فیلم و مۆسیقا و چالاکیی ئەدەبی و هونەرییان هەبێت بۆ بەرگریکردن لە سەرمایەداری و هتد.
لە دیموکراسی لیبراڵەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوادا، ڕەخنە لە سیستەمی سەرمایەداری، بەرهەمەکانی مارکس و لینین و هتد، ئازادانە بڵاودەکرێنەوە، و دەتوانیت لە دژی سیستەم و حکومەتی هەبوو، خەریکی چالاکیی سیاسی و ئەدەبی و هونەری بیت. ئەگەر لە کۆمارێکی سۆسیالیستیدا ئەم جۆرە هەلومەرجە نەبن، وەک ئەوەی لە ئەزموونی بلۆکی ڕۆژهەڵاتدا بینیمان، حکومەت شەرعیەت و ڕەوایەتی خۆی لەناو جەماوەردا لەدەست دەدات.
لە کۆماری سۆسیالیستیدا، دەبێت هەموو تاک و حزب و میدیاکان نەک هەر بتوانن بە ئازادی قسە بکەن، بەڵکو بتوانن ئازادییەکانیان مومارەسە بکەن. سیستەمی سۆسیالیستی لە گەرەنتیکردنی ئازادییەکاندا لە پێشکەوتووترین لیبراڵ دیموکراسیەکان تێدەپەڕێت. ئەمە هەم ئازادییە بۆ کەت و مەرجەکان و هەم ئەگەری مومارەسەکردنی ئەو ئازادییانە گەرەنتی دەکەین. ئەم تواناسازییە دوو ڕەهەندی هەیە، کە هەردووکیان لە سیستەمی سەرمایەداریدا غایبن.
لایەنی یەکەم ئەوەیە کە دەوڵەت ئەبێت ئەو توانایە فەراهەم بکات کە هەموو لقەکانی هونەر و ئەدەب و ڕاگەیاندن دابین بکات و هەموو حیزب و ڕێکخراوەکان پلاتفۆرمەکیان هەبێت. دەبێت هەموو لایەنەکان بتوانن دیبەیتی تەلەفزیۆنییان هەبێت، هەموو هونەرمەندان و نووسەران بتوانن کار بکەن. دەبێت ئاستەنگە ئابوورییەکانی بەردەم ئەم چالاکییانە لاببرێن.
بۆرژوازی لە کۆمەڵگاکانی وەک ئێران و دیکتاتۆرییە ڕووتەکانی ئاسیا و ئەفریقا و ئەمریکای لاتین هەموو جۆرە ئازادییەک سەرکوت دەکات، بەڵام لە دیموکراسییە لیبراڵەکانی ڕۆژئاوادا بە شێوەیەکی گشتی هێڵی ئابووریش بەکاردەهێنێت بۆ ڕێگریکردن لە چالاکییەکانی دژایەتی حکومەت. ترەمپ نموونەیەکی ڕوونی ئەمەیە. لە بانگەشەی هەڵبژاردن و بە تایبەتی لە هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەی ئەمریکادا بینیمان تەنانەت حزبە دەسەڵاتدارەکانیش ئەگەر ملیارەها دۆلار خەرج نەکەن، دەدۆڕاون. ترەمپ لە هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییە بە پارە سەرکەوتنی بەدەستهێنا. دوای هاتنە سەر دەسەڵات هەوڵی بێدەنگکردنی میدیای ئۆپۆزسیۆنیش دەدات بۆ دەستپێکردنی داوای یاسایی و دەمیان داخات.
لە سۆسیالیزمدا دەبێت ئەو ئاستەنگانە لاببەیت، نەک ئازادییەکانی حزب و میدیا. حیزب دەبێ بتوانێت دژایەتی سۆسیالیزم بکات، جا

نەتەوەپەرست بێت، مەسیحی دیموکرات بێت، تەنانەت ئیسلامی بێت، یان هەر تیۆر و سیاسەتێکی تر. پێویستە هەموو کەسێک ئازاد بێت و ئەگەری قسەکردنی بیروڕای خۆی هەبێت. دەبێت ئازاد بن کە میدیا و سۆشیال میدیای تایبەت بە خۆیان هەبێت. لێرەشدا ململانێی چینایەتی ئەرکەکە ڕوون دەکاتەوە. تا نەگەینە قۆناغی دووەمی کۆمۆنیزم و نەهێشتنی چینەکان، ئەم شەڕە چینایەتییە بەردەوام دەبێت. ڕوونە کە چینی کرێکار کە لە دەسەڵاتدایە، یاساکان بۆ خزمەتی ئامانجە سۆسیالیستییەکانی بەکاردەهێنێت و لە پێگەیەکی زۆر بەهێزتر لەوەی کە ئۆپۆزسیۆن بووە، ڕووبەڕووی سیستەم و سیاسەتی بۆرژوازی و ئایینی- نەتەوەیی- ناسیۆنالیستی دەبێتەوە. بەڵام ناتوانین و نابێ بە شمشێری سەرکوت و زیندانەوە بچینە ناو ئەم خەباتە؛ چونکە بە خۆی هەم نامرۆڤانە و هەم کۆنەپەرستانە و ئەنجامە پێچەوانەکەی بەدوای خۆیدا دەهێنێت و هیچ قبوڵکردن و ڕەوایەتییەک بە ئەو حکومەتە بەجێناهێڵێت کە بانگەشەی سۆسیالیزم دەکات. ئەمەش وەک ڕۆژ ڕوونە. مێژوو ئەمەی بەخۆیەوە بینیوە و نابێت ڕێگەی پێبدرێت خۆی دووبارە بکاتەوە.

(بەشی دووەم)

لایەنی دووەم ئەوەیە کە لە کۆماری سۆسیالیستیدا هاووڵاتیان دەبێ بتوانن و لەتوانایاندا بێت کە بەکردەوە سود لە ئازادییەکان وەربگرن.

لە سیستمە کاپیتالیستییەکاندا، تەنانەت لە لیبەڕاڵترینەکانیشدا، بارودۆخی ئابووری کۆمەڵایەتی زۆرینەی خەڵک لە کۆمەڵگادا ڕێگەیان پێنادات کە ئازادییەکان بەکاربهێنن. تۆ ئازادیت هەر خانوویەک بکڕیت، گەشت بۆ هەر شوێنێک بکەیت، هەر کتێبێک بڵاوبکەیتەوە، لە هەر هەڵبژاردنێکدا خۆت بەربژێر بکەیت و هتد. کرێکارێک کە ڕۆژانە هەشت سەعات کار بکات نە کاتی سوود وەرگرتنی هەیە لەو ئازادیانە و نە پارەی هەیە بۆ ئەوە. ئەوەی ڕێگری لەو ئازادییانە دەکات کە لەسەر کاغەز دانیانپێدانراوە، ئابووری زۆرەملی لە ژیانی ڕاستقینەدا. زۆرەملێی فرۆشتنی هێزی کار بۆ دابینکردنی بژێوی ژیان. بەبێ شکاندنی ئەم زۆرەملییە، ئازادییە مەدەنی و سیاسییەکان مانای پراکتیکی ئەوتۆیان نابێت سیستەمێک کە لە یاساکانیدا دان بەو ئازادیانەدا بنێت، بە دڵنیاییەوە لە سیستەمی دیکتاتۆری باشترە؛ بەڵام لێرەدا باس لە بەراوردکردنی خراپ و خراپتر نییە، بەڵکو لەسەر جیاوازیی نێوان دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا و دیکتاتۆری بۆرژوازییە. باسەکە لەسەر لەناوبردنی جەبری ئابوورییە و هەر ئەم

بازنەیە کە پەیوەندی نێوان لەناوبردنی چەوسانەوە و کۆیلایەتی کرێ و لەگەڵ ئیمکانی ڕاستەقینەی چێژوەرگرتن لە بەهرەمەند بوونی ئازادییەکان بەڕوونی نیشان دەدات.
بۆیە دەبێ بگوترێ کە بە پێچەوانەی ئەزموونی ئەو سیستەمانەی کە بانگەشەی کۆمۆنیزمیان دەکرد، کۆمۆنیستەکان تەنیا پابەند نین بە ئازادییە بێ مەرجەکانەوە؛ بەڵکو دەیانەوێت هەر جۆرە سنووردارکردنێکی کۆمەڵایەتی-ئابووری کە سیستەمی سەرمایەداری لە ڕێگای ئازادییەکاندا دروستی دەکات، لاب□ن.

دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا و ئازادییە سیاسییەکان

دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا بەجۆرێک زانراوە کە هەرکەسێک دژایەتی سیاسەتی فەرمی حکومەتی سۆسیالیستی بکات، دەبێت دەمی دابخرێت؛ چونکە بەپێی پێناسە کۆنەپەرستانەیە. تەنانەت دەبێت هونەر، مۆسیقا، فیلم، ئەدەب و هتد لە فلتەری تەبایی یان ناتەبایی لەگەڵ سیاسەتە سۆسیالیستییەکانی حکومەت ڕەت بکرێتەوە.
لە ئەزموونی سۆڤیەت لە سەردەمی ستالیندا و بەبڕیاری ئەو بوخارین، کەیەکێک لە ڕابەرە دیارەکانی حزبی بەلشەفی بوو، وەک خائین و سیخوڕ لە سێدارە دراوە. تەنها لەبەر ئەوەی لەگەڵ ستالین ناکۆک بوو سەبارەت بە پرۆسەی پیشەسازیکردنی ڕووسیا. بوخارین پرۆسەیەکی وردە وردەی پیشەسازیکردنی ڕووسیای دەویست و ستالینیش دەیویست کێشەکە چارەسەر بکات بە ناردنی کۆلاکەکان، وردەبۆرژوازی بۆ سیبیریا و ئەویش هەمان سیاسەتی پەیڕەو کرد. لە ساڵانی ۱۹۳۰-۳۱ نزیکەی دوو ملیۆن کولاک (بورژوازی بچووکی گوندەکان) وەک دوژمنی چینایەتی یەکێتی سۆڤیەت دەربەدەر کران و زیاتر لە نیو ملیۆن کەس بەهۆی نەخۆشی و برسێتی و لەسێدارەدانی بەکۆمەڵ گیانیان لەدەستدا. هەروەها زینۆڤیف و کامێنێڤ بە هۆکاری هاوشێوە لە سێدارە دران. بەشێکی زۆری کۆمیتەی ناوەندی حیزبی بەلشەفیک لە سەردەمی لینین لە لایەن ستالینەوە لە سێدارەدران و دەربەدەر کران تەنیا لەبەر ئەوەی بۆچوونە جیاوازەکانیا پێچەوانەی هێڵی فەرمی بوو سەبارەت بە جێبەجێکردنی سۆسیالیزم. دیکتاتۆری پرۆلیتاریا بڕیار بوو پشت بە شوراکان ببەستێت و شوراکان بەرپرسەکانی لاببات و دایانبنێت؛ بەڵام لە پراکتیکدا دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا لە دیکتاتۆریەتی حزبێک و تەنانەت تاکێکیشدا کورتکرایەوە. ئەمەش نەک تەنها لە ڕووسیا بەڵکو لە چین و کوبا و ڤێتنام و و□لاتانی دیکەش کە ئیدیعای سۆسیالیزم دەکەن هەمان شت ڕویدا. کاتێک مارکسیزم بوو بە مەکتەب، دەوڵەتی مارکسیستیش دەبێتە دیکتاتۆرییەکی ئایدیۆلۆژی وەک ئاما□ژ□ و سەرچاوەو بنەمای هەموو ڕاستییەکان.

نازانین سیاسەتەکانی بوخارین یان زینۆڤیف دەیتوانی چ ئەنجامێکی هەبێت؛ بەڵام لە کۆمەڵگایەکی بۆرژوازی-لیبراڵدا دەیانتوانی کوتلە یان حزبی خۆیان هەبێت. دیکتاتۆری بۆرژوازی دەتوانێت ئەم نەرمی و سازانەی هەبێت؛ بەڵام دیارە لە ڕوانگەی چەپی مەکتەبییەوە، دیکتاتۆری پرۆلیتاریا تەنانەت لە نێوان ڕابەرەکانی کۆمیتەی ناوەندی حزبی دەسەڵاتداریشدا ناتوانێت بەرگەی ئەو جۆرە جیاوازییانە بگرێت.

هیچ کەس کلیلیداری بەتایبەتی دانراوی مارکسیزم و سۆسیالیزمی نییە. دەیان جۆری جیاواز لە مارکسیزم و سۆسیالیزمدا هەیە، بەتایبەتی سەبارەت گرتنە بەری ڕێوشوێنی پێویست بۆ جێبەجێکردنی سۆسیالیزم، کە بەرهەمەکانی مارکس و ئەدەبیاتی مارکسی کلاسیک زۆریان باس نەکردووە. ئەوانە ئەبێت ئازاد بن و لە کۆمارێکی سۆسیالیستیدا کار بکەن. با بوخارینەکان و زینۆڤیفەکان چارەسەری خۆیان پێشنیار بکەن. ئەگەر لە شوراکاندا دەنگ بەدەست هێنا، ئەوا سیاسەتەکانیان جێبەجێ دەکرێت. ئەگەر میکانیزمێکی لەو شێوەیە نەبێت، سۆسیالیزم شکست دەهێنێت. دەکرێت وڵاتێک بە پیشەسازی بکرێت؛ بەڵام لە کۆتاییدا تووشی چارەنووسی یەکێتی سۆڤیەت دەبێت و لە باشترین حاڵەتدا ئەزموونی چین دووبارە دەبێتەوە، کە لە ڕووی ئابوورییەوە سیاسەتی فریدمانیستی “کرێکاری هەرزان، کرێکاری بێدەنگ”ی جێبەجێ کرد و لە ڕووی سیاسییەوە کۆمەڵگای زیاترکپ و سەرکوت کرد. ڤێتنامیش بەم شێوەیە دەستی پێکردووە؛ هەمان خەت کە ڕەفسەنجانی ویستی لە ئێرانیش جێبەجێی بکات. هەموو شتێک لەم سیاسەتە دەردەچێت جگە لە بەرهەمهێنان لە خزمەت خۆشگوزەرانی گشتی و جگە لە ئازادی و ئینسانیەت و گەڕاندنەوەی ئیرادە بە ئینسان.

لایەنێکی تر ئەگەری دروستبوون و چالاکی چەند حزبی کۆمۆنیستییە. ئەو پرسیارەی ئەمڕۆ دەبێت وەڵام بدرێتەوە ئەوەیە: ئایا دەکرێت لە کۆمارێکی سۆسیالیستیدا چەند لایەنێک بانگەشەی کۆمۆنیزم بکەن؟ لە سیستەمی سەرمایەداریدا چەند حزبێکی بۆرژوازی هەن. چینی کرێکار دەتوانێت یان دەبێت تەنها یەک حزبی هەبێت؟ ئایا ناکرێ لێکدانەوەی جیاواز بۆ سۆسیالیزم و ئەو سیاسەت و ڕێکارانەی کە پێویستن بۆ جێبەجێکردنی، و ئەحزابی جیاواز لە دەوری هەر بۆچوونێک پێک بێت؟

بەڕای من ئەمە تەنیا لەتوانادایە؛ بەڵکو بەئەگەری زۆرەوە بەو شێوەیە دەبێت. لە ئەزمونی تا ئێستا، لە “سۆسیالیزمە” هەبووەکاندا، تەنیا حزبی دەسەڵاتدار خۆی بە بەرگریکاری سۆسیالیزم زانیوە و حزبەکانی دیکەی سەرکوت کردووە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە بە گوێرەی مارکسیزمی مەکتەبی هیچ لێکدانەوەیەکی تری سۆسیالیزم و میتۆدی بەدیهێنانی ناتوانێت هیچ ڕەوایی و شەرعیەتێکی هەبێت و هەر

بۆیە لێکدانەوە و بۆچوونە جیاوازەکان لە هێڵی فۆرمی حزبی دەسەڵاتدار بۆرژوازی و دژە سۆسیالیستین و نابێ قبوڵ بکرێن.
ئەم لێکدانەوەیە بە حکوومەتی کرێکاری، شێواندن و هەڵگەڕانەوەی ڕوونی ناوەڕۆک و مانای ڕاستەقینەی دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریایە و تەنیا دەتوانێت ببێتە هۆی شکستی سۆسیالیزم.

دەربارەی ئازادی هونەر و ئەدەب

هونەر و ئەدەب بابەتی حزبی نین و دەبێ لە دەوڵەت جیا بن. نەک هەر هونەری، وەک مۆسیقا، نیگارکێشی، ئەدەب، فیلم، شانۆ و هاوشێوەکانی، بەڵکو هەموو چالاکییە دەروونییەکانی مرۆڤ بە زانست و فەلسەفەشەوە، نابێت بخرێنە ژێرهیچ جۆرە سنووردارکردنێکی حزبی و دەوڵەتی هەبێت. ئەم چالاکییە فیکرییانە ناتوانن و نابێت ملکەچی دەسەڵاتی سیاسی بن. ئەمانە ئۆتۆریتەی ئەدەبی و هونەری و زانستی تایبەت بە خۆیان هەیە و دەبێت بە تەواوی ئازاد بن لە بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانیان. ڕەخنە و تەنز و دژایەتیکردنی دەسەڵاتە سیاسییەکان مافێکی بێ چەندو چونی خۆیانە. لەوانە مافی ئەوەیان هەیە کە ڕەخنە لە حکومەت و سیاسەتەکانی بگرن و لە کارە هونەری و فیکرییەکانیاندا ئەمە دەرببڕن. نابێت هیچ سنوورێک و مەرجێک بۆ چالاکییە فیکرییەکانی هاووڵاتیان هەبێت. بەڵام بەداخەوە حکومەتە تاک حزبییەکان کە بانگەشەی سۆسیالیزم دەکەن، تەواو بە پێچەوانەوە کاریان کردووە. لە ڕوانگەی ئەوانەوە، هونەر و ئەدەب دەبێ خزمەت بە حیزبی دەسەڵاتدار و حکوومەتی سۆسیالیستی بکات.
مامەڵەی سیاسی- ئایدیۆلۆژی بە هونەر و بەرهەمی ئەدەبی و هونەری، تایبەتمەندییەکی چەپی مەکتەبییە جا چ لە دەسەڵاتدابن یا لە ئۆپۆزسیۆندا. لە ڕوانگەی ئەوانەوە هونەرێک کە لەگەڵ سیستەم و بەها ئایدیۆلۆژییەکانیاندا نەگونجێت، بۆرژوازییانە و کۆنەپەرستانە و ڕەتکراوەیە و پێوەرەکانیان بە هەڵسەنگاندنی هونەر و هونەرمەندان بەزۆری کەڵکێشەی و ڕووکێشن.
ڕەخنەی هونەری و ئەدەبی ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە بەرەوپێشبردنی بەرهەمە هونەرییەکان لە هەر کۆمەڵگایەکی دیموکراسیدا؛ به ڵام یه که م، ئه مه پرسێکی سیاسی و حکومی نییه و دووهه م، ئازادی هونەر وەک ئازادییه سیاسی و مەدەنییه کانی تر، بابەت به ناوه رۆکیان و پێشکه وتوویی یان دواکەوتووییە وه ، مەرجدار و سنووردار بکرێت.
مارکسیزمی مەکتەبی باوەڕی بە ئازادی هونەر و دەربڕینی هونەری و ئەدەبی نییە، هەروەها لە ڕەخنەی هونەریشدا پێوەرێکی پێشکەوتنخوازانەی هەیە.
با لێرەدا ئەزموونێک بگەڕێمەوە. هەمووساڵێک لە نەورۆز خێزانەکەمان

سفرەی حەوتسین ڕادەخەن. بەزۆری کتێبەکەی حافز لە تەنیشت سەبزە وسونبڵ و هتد دادەنێین، دوو ساڵ لەمەوبەر میترای هاوسەرم وێنەی مێزی حەوتسینی لە سۆشیال میدیا بڵاوکردەوە. کۆمێنتی ڕەخنەگرانەی هاوڕێ چەپەکان دەستی پێکرد کە حەوتسین لەگەڵ حافز بوو؟! کەسێک نووسیبووی "ئەم ئازارە لەکوێ دەم دابنێم؟"
دواتر لە سۆشیال میدیا قسەیەکی ئەنگڵزم دۆزیەوە کە ستایشی حافزی دەکرد. ئەنگڵس لە یاداشتێکدا بۆ مارکس لە سەردەمێکدا کە فێری زمانی فارسی بوو، نووسیویەتی "خوێندنەوەی حافزی پیری خەرابات بە زمانی ئەسڵی خۆی چێژێکی وەهای هەیە هەر مەپرسە".
ویستم ئەمە لە وەڵامی هاوڕێکانمدا لە ژێر کۆمێنتەکانیاندا دابنێم؛ بەڵام وازم لەهێنا. لە دڵی خۆمدا گوتم، کەوتووینەتە چ ڕێژەکەوە کە دەبێ بۆ بەرگریکردن لە حافز قسەی گووتەی ئۆتۆریتەکانی مارکسیستی بهێنینەوە؛ دەبێت بە کەسانێک کە زمانی دایکیان فارسییە،جوانی و قووڵایی شیعرەکانی حافز بە هێنانەوەی گووتەی ئەنگڵس بسەلمێنین!
هەروەها لە مامەڵەکردنمان لەگەڵ فیردەوسیشدا ئەم هەڵوەستە مەکتەبیە دەبینین. چەپی مەکتەبی شانامە بە تەواوی بە ناسیۆنالیستی و کۆنەپەرستانە دەزانێت. شاهنامەش وه ک هەر شێعرێکی داستانی- ئه فسانه یی، چوارچێوەیەکی ناسیۆنالیستی هه یه ، به ڵام له ڕووی ده ڕبڕینی دژایه تیی نێوان چاکه و خراپه ، داستان و سۆز و کاره ساتی مرۆڤه کاندا بەرهەمێکی ده وڵه مه ند و به نرخه . بەرهەمێکی لەم جۆرە، کە هاوشێوەی ئیلیاد و ئۆدیسەی هۆمیرۆس، لەلایەن یونسکۆ و لەسەر ئاستی جیهانیدا وەک بەرهەمێکی بەنرخ لە میراتی کولتووری مرۆڤایەتیدا ناسێنراوە، بەرهەمێک کە لەلایەن زۆرێک لە زانا و ڕەخنەگرانی ئەدەبی بەناوبانگی جیهان، نووسەران و شاعیرانی وەک گۆتە و ڤیکتۆر هوگۆ، هاینریش هاینەی، شاعیری ڕۆمانتیکی ئەڵمانی کە مارکس لایەنگر وهاوڕێی ئەو بوو، شیعرێکی سۆزداری نووسیوە بۆ ستایشی ئەو، هەروەها شارەزایانی هونەری سەر شێقام (پۆپ کلتوری) بۆ بنەما و ئیلهامبەخشی چیرۆک و زنجیرە تەلەفزیۆنیەکانی وەک game of thrones و Lord of the rings ، ناتوانرێت و نابێت لە ژێر ناونیشانی ڕووبەڕووبوونەوەی ناسیۆنالیزم ڕەت بکرێتەوە! ئەمە ڕووبەڕووبوونەوەی ناسیۆنالیزم نییە، بەڵکو بەهەردوو دەست پێشکەشکردنی بەرهەمە ئەدەبییە بەنرخەکانی فارسییە بە ناسیۆنالیستەکان.
نموونەی ئەم بەرهەمە بەردەوامانەی لە ئەدەبیاتی جیهانیدا زۆرن کە لە ڕووی فۆرم و شێوازی دەربڕینەوە مامەڵە لەگەڵ ژیانی ئاغا و پاشاکان دەکەن؛ بەڵام ناوەڕۆکیان پرسگەلێکی بنەڕەتی و قووڵن کە

لە شێوەی چیرۆکی داستانی-ئەفسانەییدا، لە ڕاستیدا گوزارشت لە هەست و سۆز و هەست و دەروونناسی مرۆڤ، چاکە و ناشیرینی، چاکە و خراپە، سەربەرزی و ئیرەیی، خۆشەویستی و ڕق، بوێری و خۆنەویستی، بەها کۆمەڵایەتییەکان، یاسا و ڕێساکان و هتد.

نموونەیەکی دیار شکسپیرە. چیرۆکی هەموو شانۆنامەکانی شکسپیر باس لە پاشا و ئاغاکان دەکات و لە کۆشک و دەرباردا ڕوودەدات. لە ئۆتێلۆ و مەلیک لیرەوە تا ڕیچاردی سێیەم و ماکبێس و هاملێت (کە مارکس تەقریبەن ئەوانەی لەبەر بوو) و هتد. لێرەشدا بابەت و شێوەی دەربڕین دەربار و پاشاکانن؛ بەڵام نابێت ناوەڕۆک و ناواخن لەگەڵ فۆرمەکەدا تێکەڵ بکرێت.

مارکس سەرسامە بە شکسپیر و چەندین جار لە نووسینەکانیدا بە ستایش و سەرسامییەوە باسی شکسپیری کردووە وەک گەورەترین شاعیری گواستنەوە بە جیهانی بەرژوازی. هەروەها داستانە ئەفسانەییەکانی وەک ئیلیادە و ئۆدیسە بە ئەدەبیاتێکی بەنرخ دەزانێت و لە نووسینەکانیدا ئاماژە بەو بەرهەمانە و کارەکتەرەکانیان دەکات. هەرچەندە ئەم بەرهەمانە دەربڕین و ڕەنگدانەوەی بارودۆخی کۆمەڵایەتی و مێژوویی سەردەمی خۆیانن؛ گرنگییان لە سەردەمی خۆیان زیاترە. مارکس لەبارەی بەهای ئەدەبیاتی کلاسیکی یۆنانی لە نامەیەکدا بە لاسال دەنووسێت: "سەختی شاراوە لە تێگەیشتن لە هونەری یۆنانی لەوەدایە کە بۆچی سەرەڕای نزمی ئاستی گەشەسەندنی کۆمەڵگا، هونەر هێشتا چێژێکی جوانناسی لە ئێمەدا دروست دەکات و وەک نموونەیەکی بەرزی هونەر دەمێنێتەوە". بە بڕوای من ئەم قسەیە بۆ ئەدەبیاتی کلاسیکی فارسیش وەک شانامە و بەرهەمەکانی حافز و مەولەوی و سەعدی و خەیامیش بەتەواوی ڕاستە.

لێم ببورن کە جارێکی تر چوومە لای ئۆتۆریتەکانی مارکسیزم بۆ ڕوونکردنەوەی ئاشکراکان. بە پەیڕەوانی مەکتەبە ئایدیۆلۆژییەکان، تەنانەت بەنی خۆشی گوێی سوریش دەبێ بگێڕیتەوە بۆ ئەو ڕابەرو سەرچاوەی کەباوەڕیان پێیەتی تا بۆیان بسەلمێنیت!

لە مامەڵەکردنی چەپی مەکتەبی لەگەڵ چەمکی هونەر و ئەدەبدا، دەتوانرێت شوێنەواری ئەخلاقی ئایینی و نەریتییش ببینریت. لە زیندانی سەردەمی شادا، بەشێک لە چەپەکان گۆرانی ماچم بکە (مرا ببوس)یان وەک ئەوەی ئەو گۆرانیبێژە ئەم گۆرانییەی بە خوشکەکەی خۆی گوتبێتەوە، ڕوون دەکردەوە! بەخەیاڵی خۆیان دەیانویست ڕێگری لە لادانی ئەخلاقی گەنجەکان بکەن! لە ڕوانگەی هەمان ئەم چەپەوە، هیپیزم کە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی پێشکەوتنخوازی دژایەتی جەنگی ڤێتنام بوو، هەروەها ئەو مۆسیقا ناڕەزایەتییەی کە لەم بزووتنەوەیە سەریهەڵدابوو، وەک مۆسیقای بیتڵز، جۆن لێنۆن، بەب

دیلان و جۆن بایز، مۆسیقا و بزوتنەوەی لاوانی بەخەم و "بەرەبا" دادەنران و بە بەرژوازی و وردە بەرژوازی و کۆنەپەرست دادەنران.
لەم سالانەی دواییدا، ئەمە شاهیدی هەمان هەڵوێستی دواکەوتوانە بووین بەرامبەر بەو ناڕەزایەتی خۆوتکردنەوەی کە لەلایەن گروپێکی پێشکەوتنخوازی فێمێن ئەنجام دەدرا، و یان سەماکردن و خۆشی پێلکەزێڕینەکان لە ڕێپێوانەکانی پرايد لە وڵاتانی ڕۆژئاوا. ئەم حوکمە دواکەوتووانە دەرئەنجامی ڕوانگەیەکی ئایدیۆلۆژیی کۆنەپەرستانەیە، ئاکامی جۆرێک مامەڵەی ئایدیۆلۆژی کەڵەشەیی، ڕووکەش، نیمچە ئایینی، نیمچە تەقلیدییە بە چەمکی هونەر و دەربڕینی هونەری لە ناڕەزایەتییەکاندا.
هەر ئەم بۆچوونە بوو کە بووە هۆی قەدەغەکردنی کتێبەکانی دەستۆیڤسکی لە سەردەمی ستالیندا. تا سەردەمی خرۆشۆف، دەستۆیڤسکی، یەکێک لە زۆر بەلاحەکانی ئەدەبی جیهانی کە بەرهەمەکانی وەک تاوان و سزا، کە بەشێک بوون لە دەقەکانی سەرچاوەی بەش لە بواری دەروونناسییە، لە ڕووسیا قەدەغە کرا! شۆڕشی ڕۆشنبیری لە چین نموونەیەکی دیکەی بەمەکتەبی کردنی هونەر و ئەدەب لەلایەن حزبەکەوە کە بانگەشەی مارکسیزم دەکات.
به داخه وه ئه م جۆره داوەریکردنە مەکتەبیانەی بەرهەمه هونەری و ئەدەبییه کان به شێوه یه کی سەره کی به هەی ئه زموونی چین و ئه زموونی شکستخواردووی ڕووسیا و بلۆکی ڕۆژهه ڵاتەوە،لەبیروڕای گشتی جیهانیدا دەگه ڕێنەوه بۆ مارکسیزم ئەم وێنەیە دەبێت بشکێنرێت. دەبێت بە دونیا نیشان بدرێت، یەکەم، مارکسیستەکان چ لە ئۆپۆزسیۆن و چ بە تایبەتی لە حکومەتدا، پابەندن بە ئازادی بێ کەت و مەرجی هونەر و ئەدەبەوە، بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەوەی پێشکەوتنخوازن یان کۆنەپەرستانە، دووهەم: بە گونجانی خۆیان لەگەڵ بیروباوەڕ و مەکتەبەکانی خۆیاندا، بڕیار لەسەر کارە هونەری و ئەدەبییەکان نادەن. هونەر، وەک زانست و فەلسەفە، دەبێ لەسەر شایستەیی خۆی و سەربەخۆ لە بیروباوەڕی ڕەخنەگران هەڵسەنگێندرێت و داوەری و بڕیاری لەسەربدرێت.

ئەگەرەکانی پاش ڕووخانی کۆماری ئیسلامی و لە ئەستۆگرتنی سەرکەوتنی سۆسیالیزم

با بە دیاریکراوی باس لە مانای کردەیی ئەو خاڵانەی سەرەوە بکەین لە هەلومەرجی دوای ڕووخانی کۆماری ئیسلامی، جائەگەر حزبی ئێمە لە دەسەڵاتی نوێدا ئامادەیی هەبێت یان نا نەی بێت.
پێش هەموو شتێک، شتی سەرەکی کە دەبێت هەمیشە لەبەرچاو بگیرێت ئەوەیە کە دوای ڕووخانی کۆماری ئیسلامی، تەنانەت ئەگەر هەموو

دەسەڵات لە دەستی کەمەنیستەکاندا بێت (بە هەمان شێوەی شورایی)، ململانێی چینایەتی کۆتایی نایەت. لە کۆتاییدا ئەم خەباتە هەمووی دەگۆڕێتەوە بۆ، یەکەم، حکومەتی سۆسیالیستی تا چەند سەرکەوتوو بووە لە جێبەجێکردنی ئامانجە ئینسانییەکانیدا وەک ئەوەی کە لە بەرنامەی دنیایەکی باشتردا هاتووە، دووەم، تا چەند لەباس و مشتومڕ و گفتووگۆ و بەچوونەکانیدا لە ناو شوراکاندا توانیویەتی ڕەوایەتی خۆی بسەلمێنێت و شوراکان وجەماوەری خەڵک لەگەڵ خۆیدا هاوڕا بکات.

ئەگەر ئەمە لە دەسەڵاتدا نەبین، بەردەوام دەبین لە تێکۆشان بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی شۆڕش. ڕووخانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ شۆڕشدا ڕووی داوە و هەر حکومەتێک بێتە سەر دەسەڵات ناتوانێت بە ئاسانی دیکتاتۆریەت و سەرکوت ڕێکبخات. هاوسەنگی هێز لە دوای شۆڕش ڕێگە بەم شتە نادات. لەم جۆرە هەلومەرجەدا هەوڵ دەدەین سەرەتا بە درێژەدان بە خەباتی خەڵک و بە کۆکردنەوەی کۆمەڵگا لە دەوری داخوازی و سیاسەتەکانی خۆمان، حکومەتی نوێ ناچار بکەین ملکەچی داخوازییەکانی شۆڕش بێت و دووهەمیش بە ئەوەی جارێکی دیکە مەودای دیکتاتۆرییەت و سەرکوت فراوان نەکاتەوە. هەوڵ دەدەین زۆرترین شورا و ڕێکخراوی هاوشێوەی شورا لە کۆمەڵگادا دروست بکەین و داوای بەشداری لە حکومەت و ئیدارەی کۆمەڵگادا دەکەین. بە بۆچوونی ئێمە تا دەسەڵات لە دەستی ئەو کەسانەدا نەبێت کە لە ڕێکخراوەکانی هاوشێوەی شوراکاندا ڕێکخراون، هەر حکومەتێک بێتە سەر دەسەڵات کاتی دەبێت و دەبێت بخرێتەلاوە. ئەمە دەبێتە پرسی سەرەکی خەباتی چینایەتی لە دۆخێکدا کە کۆماری ئیسلامی کەوتبێتە خوارەوە؛ بەڵام حکومەتێک کە نوێنەری ڕاستەقینەی شۆڕش و ئامانجە شۆڕشگێڕییەکانی جەماوەر بکات هێشتا دروست نەبووە.

ئەگەرێکی تر ئەوەیە کە پارتی ئێمە لە دەسەڵاتدا بێت (واتە حیزب دەستی باڵای لە شوراکاندا هەیە) یان پشکی لە دەسەڵاتدا هەیە. لەم حاڵەتەدا خەباتی چینایەتی هەر بەردەوام دەبێت و بۆرژوازی هەوڵ دەدات وەک ئۆپۆزسیۆن لە بەرانبەر سیاسەت و هەنگاوەکردەییە سۆسیالیستییەکاندا بوەستێت. دەوڵەتی سۆسیالیستی دەبێت بەباس و پلمیک و مشتومڕی سیاسی و تیۆری ڕووبەڕوویان ببێتەوە، نەک لەگەڵ سەرکوتکردن و قەدەغەکردن و بەرتەسککردنەوەی مافی ڕادەربڕین و حزبایەتی. ڕوونە کە ئێمە وەک دەوڵەت ئیمکانات و سەکۆی زۆرمان دەبێت بۆ مشتومڕ و گفتوگۆ و هاندان و بەرەوپێشبردنی بۆچوون و بەرنامەی ئامانجەکانمان لە کۆمەڵگادا. هەروەها ئێمە لە وەسیلەی دەوڵەت بۆ بەرەوپێشبردنی ئامانجەکانی چینی کرێکار لە خەباتی چینایەتیدا کەڵک وەردەگرین، واتە بۆ دەرکردنی یاسای

پێشکەوتنخوازانە و مرۆڤدۆستانە، بە کردنی بڕگەکانی بەرنامەی دنیایەکی باشتر بە یاسا، و بە جێبەجێکردنی بەردەوامی ئەو یاسایانە، دژی ئەو هێزانەی دژایەتی سیستەمی سۆسیالیستی دەکەن، دەوەستینەوە. بۆرژوازی لە دەسەڵاتدا بە یاسا و دەسەڵاتی دادوەری و جێبەجێکردن و تەواوی ئامێرە دەوڵەتییەکەی بەرگری لە بەرژەوەندییەکانی خۆی دەکات و پرۆلیتاریاش لەهەمان وەسیلە بە ئاراستەی بەرژەوەندی و ئامانجە چینایەتییەکانیدا کەڵک وەردەگرێت، کە لە ڕاستیدا خزمەت بە بەرژەوەندی زۆرینەی ڕەهای کۆمەڵگا دەکات، بەو جیاوازییەی کە بە پێچەوانەی بۆرژوازییەوە هیچ سنووردارکردنێک بەسەر نەیارەکانیدا ناسەپێنێت.
گەرەنتیکردن و دابینکردنی ئازادییە بێ کەت و مەرجەکان، ڕێگەدان بە نەیارەکانمان بە ئەوەی ئازادانە کاربکەن و قسەی خۆیان بکەن، نەک هەر ڕێگری لە پرۆسەی بەدیهێنانی ئامانجە سۆسیالیستییەکانمان ناکات؛ بە پێچەوانەوە ئاسانکاری و خێراتری دەکات. ئەمە تاکە ڕێگایە. گرنگترین گەرەنتی ئەوەی کە لەدوای دامەزراندنی کۆماری سۆسیالیستی هێرشمان نەکرێتە سەر ئەوەیە کە ئەمە دەرگای کۆمەڵگا بکەینەوە، میدیا جیهانییەکان دەتوانن بێنە ئێران و هەر کەسیان بووێت چاوپێکەوتن لەگەڵ سازبکەن، کۆماری سۆسیالیستی کۆمەڵگەیەکی کراوە و شەفافە. سیستەمێک کە هەر لە سەرەتاوە سزای لەسێدارەدانی قەدەغە کردووە، پێشکەوتنخوازترین و ئینسانیترین پێوەرەکانی کردۆتە یاسا، سیکۆلارترین کۆمەڵگای جیهانە، چاودێری تەندروستی و پەروەردە و گواستنەوەی شارەکانی کردۆتە بێبەرامبەر و هتد و هتد، هێرشکردنە سەر کۆمەڵگەیەکی لەو جۆرە، چ لە دەرەوە بێت یان لە ناوەوە، کارێکی ئاسان نییە. ئەمەخەڵکی شەریف و ئازادیخواز و هەموو هێزە پێشکەوتنخوازەکانی جیهان لەگەڵمان دەبێت.
ئەمە کۆمەڵگایەکی کراوە و شەفافمان دەوێت و تا زیاتر ئەمە بێت، ئەگەری بەدیهێنانی سیاسەتی سۆسیالیستی زیاتر دەبێت. ڕێک بە پێچەوانەی ئەو وێنەیەی کە چەپی مەکتەبی هەیەتی لە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا.
پێویستە هێزە ئۆپۆزسیۆنەکان بتوانن گاڵتە بە حکومەت و بەرپرسانی حکومەتی سۆسیالیستی بکەن و نمایش بکەن و لە سۆشیال میدیا گاڵتەیان پێ بکەن و هتد.. لە ئینگلتەرا و فەرەنسا و ئەمریکا بەم شێوەیە. لە کۆمارێکی سۆسیالیستیدا دەبێ بە پلەی یەکەم بەم شێوەیە بێت. هیچ چەپێکی مەکتەبی بەرگەی ئەمە ناگرێت. بەڵام ئەمە تاکە ڕێگایە بۆ سەرکەوتنی کۆتایی و دامەزراندنی سۆسیالیزم.
بۆیە ئەگەر کەسێک پرسیاری ئەوە بکات کە ئینسان چۆن بە دامەزراندنی ئازادییە بێ کەت و مەرجەکان دەتوانێت بەرگری لە

سیاسەتە سۆسیالیستییەکان بکات، وەڵامەکەی ئەوەیە کە بە بەکارهێنانی ئازادییە بێ کۆت و مەرجەکان! بە سازکردنی کەشێکی گفتوگۆ و ئاڵوگۆڕی بیروڕا و مشتومڕ و مشتومڕی ئازاد. ئازادی سوودی بۆ ئەو کەسە هەیە کە گوزارشت لە ڕاستییەکان دەکات. با هەمووان قسەی خۆیان هەبێت. ئێمە لە حکومەتداین وئیمکاناتی زۆرمان هەیە و ئەو ئیمکاناتا□ ل□ خزم□ت ب□□اوکردنەوەی تێڕوانینی ئازادیخوازانە و مر□قد□ستانە و لە ڕەخنەگرتن لە بۆچوونە کۆنەپەرستانەکاندا بەکاردەهێنین. ئێمە هەمیشە گوتوومانە هەڵوێستی ئێمە لە سەر ئازادییەکان بێدەنگکردنی ئەوانی دیکە نییە. بەڵکو تەنها دەمانەوێت ئێمەی کۆمۆنیست بتوانین قسەی خۆمان بکەین. ئەوانی تر کە بە درێژایی مێژوو قسەی خۆیان کردووە. ئایین و ناسیۆنالیزم و تابۆ و داکۆکیکارانی پیرۆزی قەومی و نەژادی و جێندەری قەت سنووریان نەبووە. هەمیشە سۆسیالیست و کۆمۆنیست و ئاتەئیست و ڕەخنەگری پیرۆزی و تابۆی ئایینی-نەتەوەیی-میللی بووە کە زمانیان بڕیوون. بەڵام ئێمە نامانەوێت بە هەمان شێوە مامەڵە لەگەڵ نەیارەکانمان بکەین، بەڵکو دەمانەوێت کۆمۆنیست و هێزە پێشکەوتنخوازەکان بتوانن قسەی خۆیان بکەن. دیکتاتۆری پرۆلیتاریا ئازادی کەس سنووردار ناکات؛ بەڵکو گەرەنتی ئازادی کۆمۆنیست و بێدینەکان و تابۆ شکێنەکان و ڕەخنەگرانی پیرۆزییە ڕەگەزی و نەتەوەیی و ئایینییەکان دەکات کە بە درێژایی مێژوو هەمیشە زمانیان بڕاوە. بە واتایەکی تر بەرگریکردنمان لە ئازادییەکان ئیجابییە نەک نەرێنی. وەک چۆن خەڵکی ئایینی ئەمڕۆ لە مزگەوت و کڵێسا و کەنیسە و… خورافاتەکانیان لە کۆمەڵگادا ب□□اودەکەنەوە، ئێمەش لە سیستەمی سۆسیالیستیدا ڕاستییەکان دەبەینە ناو کۆمەڵگا. وەک چۆن ئەمڕۆ ڕادیۆ و تەلەفزیۆن و میدیا و ڕۆژنامە سەرەکییەکان باس لە سوودەکانی سەرمایەداری دەکەن، ئێمەش باسی سوودەکانی سۆسیالیزمیش دەکەین. ئێمە دەمانەوێت دەمی خۆمان بکەینەوە، نامانەوێت دەمی ئەوانی تر دابخەین. ئەگەر هەمووان بتوانن قسە بکەن، قسەکانمان باشتر دەڕوات. تەنیا بەم شێوەیە دەتوانین هەژموون بەدەست بهێنین. بەم شێوەیە دەتوانین دیوارێکی بەرگری دروست بکەین کە هیچ کۆنەپەرستێک نەتوانێت هێرش بکاتە سەرتان. بە بەرگریکردن لە ئینسان و ئینسانیەت لە فیکر و کرداردا، جیهان لە بەرگریکردنماندا کۆدەکەینەوە. ئەمە باشترین ڕێگایە بۆ بەرگریکردن لە سۆسیالیزم.

سەبارەت بە ڕێکخستنی ئابووری سۆسیالیستیش پێویستە ئاورێکیش لەم خاڵانە بدرێتەوە: ۱.

خاڵی یەکەم ئەوەیە کە وەرگرتنی دەسەڵاتی سیاسی لە بۆرژوازی بە شۆڕش و ڕاپەڕین ڕوودەدات؛ بەڵام لەسەندنەوەی ئابووری لە چینی سەرمایەدار بە یەکجار ڕوونادات؛ بەڵکو پرۆسەیەکە. سەقامگیری ئابووری سۆسیالیستی پرۆسەیەکی هەنگاو بە هەنگاوە. پێویستە وردە وردە کەرتەکانی بەرهەمهێنان لە ژێر کۆنترۆڵی سەرمایە دوور بخرێنەوە. کەرتەکانی وەک چاودێری تەندروستی، پەروەردە، گواستنەوەی شارەکان، تەنانەت خانووبەرە و هتد.. کۆنتڕۆڵکردن و بەڕێوەبردنی ئەو کەرتانە لەلایەن شوراکانەوە دەستیان بەسەردا دەگیرێت.
خاڵێکی دیکەی گرنگ ئەوەیە کە پڕۆسەی دەستکەتاکردنی تەواوی چینی سەرمایەداری لە ئێراندا دوای کۆماری ئیسلامی خێراتر دەبێت. ڕۆڵی باڵادەستی حکومەت و باندە مافیایە دەسەڵاتدارەکان وا دەکات کە دەستکەتاکردنی ئابووری چینی سەرمایەداری ڕووبەڕووی ڕەزامەندی گشتی جەماوەر ببێتەوە و زۆر ئاسان تری دەکات.
هەر ڕووخانی کۆماری ئیسلامی بە مانای بڕینی دەستی سەرمایەدارە گەورەکانی حکوومەت (لە خانەی ڕێبەری ئینقلابی ئیسلامیی ئێرانەوە تا فەرماندەکانی سپای پاسداران و بەسیج و تا یەکەتی بەرەی ماڵی بەگەردی قودس(کارتل آستان رضوی)ە و بارەگای جێبەجێکاری فەرمانی ئیمام و دامەزراوەی ستەملێکراوان و هتد) بەسەر زۆرینەی ئابووریدا دەبێت. ئەرکێکی سەرەکی کۆمۆنیستەکان لە سبەینەی دوای ڕووخانی کۆماری ئیسلامیدا بریتییە لە ڕێگریکردن لە سپاردنی خاوەندارێتی ئەم بەشە کە زیاتر لە سەدا ٨٠ی ناوەندەکانی بەرهەمهێنان و خزمەتگوزاری و سەرچاوەکانی بەرهەمهێنانی سامانی وەک کانزا و دارستان و ئاو و زەوی لەخۆدەگرێت بە کەرتی تایبەت و گشتی. نابێت ڕێگە بدەین سەرمایەدارە بۆینباخ لەمل و سەکۆلارەکان جێگەی ئایەتوڵڵا ملیاردێرەکان بگرنەوە. لەگەڵ ڕووخانی کۆماری ئیسلامیدا، هەوڵەکان بە پێکهێنان و فراوانکردنی شورا و ڕێکخراوە جەماوەرییەکانی چەشنی شورا و بەڕێوەبردنی ئابووری لە ڕێگەی ئەم دامەزراوانەوە دەبێتە بوارێکی سەرەکی و گرنگ بە درێژەدان بە خەباتی ئێمە وەک کۆمۆنیستەکان، لە ناو دەوڵەتدا یان لە دەرەوەی دەوڵەت، بە کۆتاییهێنان بە کۆیلایەتی کرێ.
ئەم شۆڕشە چارەنوس سازە تەنیا کاتێک دەتوانرێت سەرکەوێت کە کۆمەڵگا لە گەورەترین ئازادییە سیاسی و مەدەنییەکانی بەهرەمەند بێت.

پەیوەندی نێوخۆییە حزبەکان

کۆتا خاڵیش ڕەنگدانەوەی ئەم ڕوتەکردن و تێگەیشتنە لە مارکسیزمە

لە ڕێکخستن و بناغە تەشکیلاتیەکانی حیزبدا. بەزۆری، ناوەندگەرایی دیموکراسی بە بنەمای ڕێکخستنی حزبەکۆمۆنیستەکان دەزانن. واتە هەرەمێک لە گوێڕایەڵی لە سەرەوە بۆ خوارەوە کاتێک سەرەوە بە شێوەیەکی دیموکراسی هەڵدەبژێردرێت. هەڵبژاردنی ڕابەری و ئۆرگانەکانی حزب پرەنسیپی دروستە؛ بەڵام ل□ب□ری گوێڕایەڵی، پێویستە ڕازیکردن دابنرێت. لە حیزبی کۆمۆنیستیدا بنەمای شوێنکەوتنی ڕابەرایەتی حیزب، ڕازیکردنی ئەندام و کادرەکانە. حیزب ڕێکخستنی ئەو کەسانەیە کە خۆبەخشانە کار دەکەن و چەسپی ناوخۆیی حیزبیش هاوڕایی و هاو باو□□ی□.

هەروەها بنەمای قبوڵکردنی ئەرکێک لە حزبێکی کۆمۆنیستیدا، ڕازیکردن و قەناعەت پێکردنە.هەرئەوەندە بەسە کە هەر ئەندامێک هێڵی حزبی قبوڵ بکات و بە ئیرادە و دەستپێشخەری خۆی و لەو مەیدانەدا کار بکات کە خۆی دەیەوێت. ئەو ئەندامانەی کە لەگەڵ هەندێک لایەنی سیاسەتی حیزبدا ناکۆکن، مافی ئەوەیان هەیە بەشداری چالاکییەکانی بەرەو پێشبردنی ئەو سیاسەتانە نەکەن.

□ونە کە لە ڕووی تیۆری و جیهانبینییەوە بنەمای حیزبی کۆمۆنیست مارکسیزمە. ئەو مارکسیزمە زیندوو و دینامیکییەی کە لە سەرەو□ □ونم کردەوە. بەڵام باوەڕبوون بە مارکسیزم نابێت پیش مەرجی بێت بۆ ئەندامبوون لە حزبێکی کۆمۆنیستیدا. وەک یاسایەک، زۆربەی ئەوانەی دەچنە ناو حزبە کۆمۆنیستەکانەوە، خۆیان بە مارکسیست دەزانن (جا بە هەر ڕوونکردنەوەیەک کە هەیان ب□ی)؛ بەڵام ئەندامێتی دەبێت لەسەر بنەمای قبوڵکردن و خواستی بەرەنگاربوونەوەی هەریەکێک لەونەهامەتی و هەڵاواردنانە بێت کە سیستەمی سەرمایەداری دروستی کردووە. بۆ نموونه له حیزبی ئێمه دا هەر کەسێک له گه ڵ هه موو گۆشه یه کی بەرنامه ی حیزب و دنیایەکی باشتر و خه باتی هەر یه ک له بڕگه کانی هاوڕا بێت دەتوانێ ئه ندامی حیزبی ئێمە بێت. بۆ ئێمە پراکتیک و خەباتی تاکەکان یەکلاکەرەوەیە نەک بیروباوەڕەکانیان. بەتایبەت ئەوانەی لە ئێستادا لە مەیدانێکدا کار دەکەن و خەبات دەکەن لە دژی ئەو هەڵاواردن و نەهامەتیانەی بە هۆی سیستەمی سەرمایەدارییەوە دروست بووە، کاندیدی باشترن بۆ ئەندامبوون لە ناو حیزبدا. پێوەری سەرەکی ئێمە پراکتیکی ش□□گ□□انەیە بەرامبەر بە نەهامەتیەکانی سیستەمی سەرمایەداری، جا بۆ نزیکایەتی و ئەندامێتی لە حیزبدا بێت، یان لە خودی حیزب و لە خەباتی ڕێکخراوی حیزبیدا.

لایەنە زانستییەکان بە پێچەوانەوە ڕێککەوتنی ئایدیۆلۆژی دەکەنە پرەنسیپ. تەنانەت ناوی ئەم حزبانە، وەک ترۆتسکیست، ماوییست، مارکسیستی-لینینیست و هاوشێوەکانی، باوەڕی تیۆری دەکاتە مەرجی

پێشوەختە بە ئەندامەتی. ئەگەر کەسێک نەک تەنها دژایەتی مارکسیزم بە گشتی، بەڵکو تەنانەت لەگەڵ لێکدانەوەی تایبەتی مارکسیزم لەلایەن ئەم جۆرە حیزبانەوە دژایەتی بکات، ئەوا هیچ جێگایەکیان لەو حیزبانەدا نییە. بۆ پێناسە تەنیا ترۆتسکییەکان دەتوانن ببنە ئەندامی حزبە ترۆتسکیستەکان و ماوییەکان دەتوانن ببنە ئەندامی حزبە ماوییەکان و هتد.
خاڵێکی تر ئەوەیە کە لە پەیوەندی نێوان حیزبە مەکتەبییەکاندا، ئەو بیرۆکەیە هەیە کە ڕابەرایەتی حیزب هەموو شتێکزانە؛ لە هەموو کەسێک باشتر هەموو شتێک دەزانێت و لە هەموو کەسێک باشتر دەزانێت چۆن لە هەموو بوار و دۆخێکدا مامەڵە بکات. ئەم بیرۆکەیە ڕاست نییە. هەموو کەسێک هەموو شتێک دەکات. وەک نموونەیەکی دیاریکراو، لە حیزبەکەماندا ئەندام و کادیر هەن کە دەتوانن زۆر باشتر لە ڕابەرایەتی حزب کاری ڕێکخستن ئەنجام بدەن، کە دەتوانن پارە کۆبکەنەوە، کە دەتوانن کەمپین بەڕێبخەن، هەروەها دەبێت ڕابەرایەتی کاری خۆتدان بە حزب و پاراستنی یەکگرتوویی تیۆری و سیاسی حزب باشتر لەوانی دیکە ئەنجام بدات کە بۆ ڕابەرایەتی هەڵبژێردراون.
لەم لایەنەوە پرەنسیپێکی گرنگی ڕابەرایەتی حیزب ئەوەیە کە خۆت لە هەموو بوارەکاندا بە باڵاتر و بەتواناتر لە هەمووان نەزانێت، بەڵکو دانانی بە تواناکانی ئەندامان و ڕەچاوکردنیان لە ڕێکخستنی چالاکیی و پراکتیکەکانی حیزب لە بوارە جیاجیاکاندا.
حیزب واتە کۆمەڵە تواناکانمان و چالاکییە هاوبەشەکانمان بە هەماهەنگی لەگەڵ یەکتر. ئەوەی ئەندامان بەیەکەوە دەبەستێتەوە، سیاسەت و کۆدەنگی سیاسییە. لەوانەیە ئەندامەکان لەڕە و لەوە بومەڵەییەکیان لەگەڵ یەکدا هەبێت. پێویستە هەوبدەین تا ئەو جێگایەی کە دەتوانین هەماهەنگیەکە هەرچی زیاترو زیاتر لێک نزیکتر بکەینەوە؛ بەڵام هەموویان ئەندامی یەک ئۆرکێستران. بۆ نموونە حیزبی ئێمە کۆمەڵێک پڕۆژە و هەڵمەت و چالاکی بەرفراوانە لە ناوخۆ و دەرەوەی وڵات و دەتوانین بڵێین کە پێکهاتەکەی زیاتر هەماهەنگی و شەبەکەییە نەک هەرەمی و زنجیرەی پلەبەندکراو. ئێمە بە کردەوە بەم شێوەیە کار دەکەین؛ بەڵام هێشتا وەک تیۆری ڕێکخستنی حزبی وردبینی و کە نەکردووەتەوە. بە بۆچوونی من تیۆری ڕێکخستنی حیزب لەگەڵ پێشهاتە کۆمەڵایەتی و تەکنەلۆژییەکانی چەند دەیەی ڕابردوودا بگونجێندرێت. ئێمە شاهیدی ئەم جۆرە ڕێکخستنی تۆڕەکانی-هاوئاهەنگی لە کۆمەڵگادا لە ڕێکخراوەکانی چالاکانی کرێکاری، خوێندکار، ژنان، چالاکوانان و هتد.. بەتایبەت لە سەردەمی شۆڕش و بزووتنەوەی ژن ژیان ئازادیدا، زۆرێک لە ڕێکخراو و شورا و

ئەنجومەن و دەزگا و گروپی خەباتکاری ناڕەزایەتی لە ناوخۆ و دەرەوەی وڵات دروست بوون کە لە بنەڕەتدا وەک تۆڕێک کاردەکەن. لە ڕووی بابەتیانە و تەکنیکییەوە ئینتەرنێت و سۆشیال میدیا وایکردووە کە ڕێکخستنی تۆڕەکان بتوانرێت و ڕێکخستنی حزبی کۆمۆنیستیش دەتوانێت و پێویستە لەسەر ئەم بناغەیە بنیات بنرێت.
خاڵی دواتر، کرانەوە و شەفافیەتی پەیوەندی و گفتوگۆی نێو حزبەکانە. پێویستە کۆمەڵگا ئاگادار بکرێتەوە لە چۆنیەتی هەڵبژاردنی کۆمیتە و بەرپرسانی حزبی و گفتوگۆ و پرۆتۆکۆڵی کۆبوونەوەکانیان و چۆنیەتی بڕیاردان و کارکردنیان. پێویستە خەڵک بتوانن لە کۆنگرە و پلینۆم و سیمینارەکانی حزبدا بەشداری بکەن و ڤیدیۆی ئەو کۆبوونەوانەش لە بەردەستی کۆمەڵگادا بێت. کۆمۆنیستەکان گفتوگۆی سیاسی “ناوخۆیی”یان نییە. هەروەها پێویستە ئەندامانی حیزب لە کۆمەڵگادا بە دیدگا و بۆچوون و هەڵوێستەکانیان لەسەر ئەو پرسانەی کە لە حیزبدا باس دەکرێن بناسرێن و بناسرێن. ئەم کراوەیی و شەفافیەتەش باشترین نیشاندەری کراوەیی و ئازادی سیستەمی سۆسیالیستییە کە کۆمۆنیستەکان دەیانەوێت. حیزبێک کە خەبات بە کۆمەڵگایەکی کراوە و ئازاد و ئینسانی بکات، حیزبێک کە خوازیاری بەشداری هەموو خەڵکە لە کاروباری حکومەتدا و دژایەتی دیپلۆماسی نهێنی و ڕێککەوتنی پشت پەردە بکات، ناتوانێت لە ئۆپۆزسیۆندا حزبێکی نهێنی و دەرگاداخراو و هەرلەخۆیدا بێت. هەروەها سۆشیال میدیا لە جێبەجێکردنی سیاسەتی دەرگای کراوەدا چەندین ئاسانکاری و دەرفەتی ڕەخساندووە. پێویستە بە پشت بەستن بەم تەکنەلۆجیایە هەرچی زیاتر حزب بخەینە بەردەستی کۆمەڵگەوە.
خاڵێکی تر شێوازی مامەڵەکردنە لەگەڵ چالاکوانان و هەڵسوڕاوەکانە لە ناو حیزب و لە کۆمەڵگادا. لە مامەڵەکردن لەگەڵ چالاکوانانی ناحیزبی لە بوارە جیاجیاکانی خەباتدا، ئەبێت پراکتیک و کردارە خەباتکارانەکانیان بکەینە پێوەر. لە ڕووی بابەتییەوە ڕۆڵی تاکەکان لە خەباتی چینایەتیدا بە ئەدای ئەوان دیاری دەکرێت نەک بۆچوون و بیروباوەڕەکانیان؛ بۆیە لە هەڵسەنگاندنی چالاکوانان و دامەزراندنی پەیوەندی لەگەڵیان و هاوکاریکردن و یاوەریکردنیان لە خەباتەکاندا، پرەنسیپەکە پراکتیکی تاکەکان بێت.
لە مامەڵەکردن لەگەڵ ئەندامانی حیزبیشدا هەمان پرەنسیپ پەیڕەو بکرێت. پێوەرەکە دەبێت پراکتیکی ئەندامان بێت. حیزبێکی کۆمەڵایەتی بە پشتبەستن بە پێگەی خۆیان لە خەباتی کۆمەڵایەتیدا، ئەندامانی خۆی وەک چالاکوان لە مەیدانێکی خەباتی کۆمەڵایەتیدا دەبینێت و حوکمیان لەسەر دەدات. جا لە پێش گۆڕەپانەکەوە بن یان لە پشت گۆڕەپانەکەوە بن.

و لە کۆتاییدا لە ئاستێکی بنەڕەتیدا پێویستە جەخت لەوە بکرێتەوە کە کۆمۆنیزم بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتییە، بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی چینی کرێکارە بە دەستکۆتاکردنی سیاسی و ئابووری چینی سەرمایەداری و حزبی کۆمۆنیستی ڕاستەقینە پشت بەم بزووتنەوەیە دەبەستێت نەک بە سیستەمێکی تیۆری و عەقیدەیی. کەواتە شوناس و پرەنسیپی وجودی حیزبی کۆمۆنیستی و لە ئاکامدا پێوەرەکەی بە ئەندامەتی، پراکتیکی خەبات دژی سەرمایەداری و ئەو هەڵاواردن و ئازارانەیە کە لە ئاکامدا دێتە ئاراوە. مارکسیزم تیۆری و تیۆری ڕێنماییکاری ئەم پراکتیزەیە. ئەوانەی دەچنە ناو حزبێکی کۆمۆنیستەوە، ئەگەر ئاشنای مارکسیزمیش نەبن، لە پڕۆسەی خەباتی حزبییاندا ئاشنای دەبن و یەکێک لە ئەرکەکانی حیزب پەروەردەکردنی ئەندامەکانیەتی لەسەر مارکسیزم و بەرزکردنەوەی هۆشیاری مارکسیزم. تەیاربوون بە مارکسیزم و هەبوونی تێگەیشتنێکی قووڵ لەو بارەیەوە، دەرئەنجامی چالاکیی حیزبییە، نەک پێشمەرجەکەی.

ئەنجام

بەکورتی باسەکەی من ئەوە بوو کە مارکسیزم تیۆرێکی زانستییە و کەواتە لە گۆڕان و پەرەسەندندایە. مامەڵەکردن لەگەڵ مارکسیزم وەک مەکتەبێکی هزری-ئایدیۆلۆژی پێشوەختە دیاریکراو و نەگۆڕ، پێش هەموو شتێک دژایەتییە لەگەڵ مارکسیزمی ڕاستەقینەدا، لەگەڵ مارکسیزمی مارکسدا، لەگەڵ مارکسیزمی مانیفێستی کۆمۆنیستدا. تیۆرێک کە هەموو شتێک بە گۆڕان و پەرەسەندن دەبینێت، خۆی ناتوانێت جێگیر و چەق بەستوو بێت. تیۆرێک کە پراکتیکی شۆڕشگێڕانە، واتە خەبات بە گۆڕینی دونیا، وەک بنچینە دادەنێت، ناتوانرێت لە قەفەزی مەکتەب و باوەڕێکدا زیندانی بکرێت. ئەو هێزانەی مەکتەبێکی هزری لەو شێوەیان لە مارکسیزم دروست کردووە، بە بیانەوێت یان نەیانەوێت، لە پراکتیکدا بەدوای کار و ئامانجێکی چینایەتی دیکەدا دەگەڕێن.
ڕەخنەگرتن لەم مەکتەبە بە تایبەتی لەو لایەنەوە گرنگە، کە وێنەیەکی [illegible] و داخراو و بەستوو و ئایدیۆلۆژی لە سۆسیالیزم دەدات بەدەستەوە. ئەو دیکتاتۆریە تاک حزبیانەی کە بە ناوی سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمەوە دامەزراون، لە بنەڕەتدا لەسەر ئەم جۆرە “مارکسیزمە” دامەزراون. پێویستە ئەم وێنەیە بشکێنرێت و جەوهەری ئازادیخوازانە، مرۆڤدۆستانە، زیندوو و دینامیکی مارکسیزم بگەڕێتەوە. حیزبی ئێمە بە دروشمی “بنەمای سۆسیالیزم ئینسانە” هەنگاو بەم ئاراستەیە دەنێت. ڕوونە کە جۆرەکانی مارکسیزمی چینی و سۆڤیەت، دەست بەسەراگرتنی مانیفێستی کۆمۆنیستن لەلایەن بزووتنەوە

غەیرە کرێکارییەکانەوە. بەڵام ڕوونکردنەوە و کردنەوەی ئەم لایەنە چینایەتییە کۆمەڵایەتییە پێویستی بە سیمینارێکی دیکە هەیە. لەم سیمینارەدا ئامانجم تەنیا نیشاندانی ئەوە بوو کە دژایەتیی تیۆری ئەم بەلاڕێدا بردنە چینایەتییە لەگەڵ مارکسیزمدا بوو کە ڕایدەگەیەنێت “ڕادیکاڵ واتە ڕۆشتن بە ڕەگ و بۆ ئینسانیش ڕەگەکە خودی ئینسانە”.
هیوادارم توانیبێتم لەم لایەنەوە هەندێک خاڵ ڕوون بکەمەوە.

١١ی شەهریوەری ١٤٠٤ ٢ی سێپتەمبەری ٢٠٢٥

کتێب\ ئاوەزنامە.. نووسینی ئارون گاندی.. وەرگێڕانی: شەفیقی حاجی خدر

بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

ShafeqiHajiXedr_AwaznamaDownload

ژیان هەر بۆ ئەوە باشە لەناو لانکێک بیت و لەشوێنی خۆت بجولێی!.. رۆژگار خالید

بەیادی سەردەمی منداڵی و گەنجی و ئەزموونی ئێستای سەدان مرۆڤی خێرلەخۆ نەدیووی ئەم نیشتمانە .
خوێندنەوەیەک بۆ دیوانی شیعری ” پایزی زەعیم “
نووسینی ” تەلعەت تاهیر “
پایزی زەعیمێکی خەیاڵاوی و نیشتمانێکی لە کارتۆن دروستکراو و

سەدان مرۆڤی شەتکراو .
لەسەرەتادا دەمەوێت بڵێم
ئەو ژیانەی تێدا دەژین بەم شێوەیە بووە !
_ دیوێکی جوانە و دیوێکی ناشیرینە .
_ دیوێکی ڕووناک و دیوێکی تاریکە .
_ دیوێکی برسی و دیوێکی تێرە .
_ دیوێکی زانا و دیوێکی نەزانە .
_ دیوێکی بەپێکەنینە و دیوی دووەمی هەمیشە گریاوە .
_ دیوێکی لەڕابردوو دەڕوانێ و دیوێکی لەداهاتوویەکی نادیار .
_ دیوێکی کۆنەپەرست و ترساو لەداهاتووی ، وە دیوێکی سەرلێشێواوە .
_ دیوێکی کڕدراوە و دیوێکی فرۆشراوە .
لە سێوێکی سپی دەچێت دیوی ناوەوەی ڕەشهەڵگەڕاوە .
ئەگەر ژیان کۆد و ڕەمز و شتی نەبینراوی تێدا نەبوایە شتێکی ئەوتۆ نەدەما لەبارەیەوە چیرۆکی بۆ بگێڕینەوە یانیش شیعری بۆ باڵای بڵێن .
هەر بۆیە پێش ئەوەی قسە لەسەر دەقە شیعرەکانی ئەم دیوانە بکەم .
بەپێویستی دەزانم وورد ببمەوە و بزانم نهێنی تەڕامانی شاعیر لەکوێی دەقی ئەدەبیاتی کوردییە تاوەکو هەڵوەستەی لەسەر بکرێت !
چونکە دەقەکان بۆ لاواندنەوەی دڵی گەنجێک نییە یانیش ستایشی کچە شۆخێکی جوان نییە ، گریان و [illegible] نییە بۆ ساتێک یاخود ڕوودانی شتێک ، ووشەکان و نیشانەی پرسیار و سەرسوڕمانەکان و ماناکانی نێو هەر ڕستەیەک وادەکا تەڕامان و گەڕانەوەکان تووشی شۆکمان بکات ، بۆیە پێویستە دووجار وێنەکان ببینین جارێکیان سادە و جارێکیتر بەئاڵۆزی ، جارێک ڕقمان لێی بێت و جارێک بەتوندی لەباوەشی بگرین .
هەموو ئەو شتانەی لەبارەیەوە نووسیم :.
دەتوانم بڵێم نیوەی ڕاستیەکانی ژیانن و شتی لەبارەیەوە دەزانین کەچی ژیانی هەر یەکێکمان دیوێکی شاراوە هەیە پێویست دەکا هەستی پێبکەین ئەگەر هیچ شتێکی لەبارەیەوە نەڵێن .
کەواتە لەسەردەمێک دەژین هیلاکین و برسین و یانیش هەژارین و پیربووین و یادەوەرییەکان و هەموو ئەو شتانەی هەن و نابینرێن لەڕێی ئەم دەقەوە لێی تێدەگەین بۆچ شتێک لەم ژیانە ژیاوین !!
کەچی ئەو شتانەی لەپێش چاون و ئەو شتانەی ئیهمالکراون لەلای خەڵکی پرسیاری جددیان لەسەر ناکرێت شاعیر دەیکاتە پرسیار و دەیکات بەشیعر و یادەوەری !
ئاوەدانەوە لە ژیانی منداڵی و گەنجی و بیرەوەرییەکان لەگەڵ دایک

و باوک و گێڕانەوەی خەمەکان و هیلاکی ئێستای گەورەکان وادەکا لەیەککاتدا هەم ڕابردووی خۆشبووێت هەمیش ئیهمالی بکات .

شاعیر چەندە بەدوای ووشەی جوان دەگەڕێت هێندەش بەدوای ئەو شتانە دەگەڕێت مر□قی ئێمەی تێکشاندووە .

بۆیە هەندەکجار بەزمانی حەقیقەت دەدوێت ئەو حەقیقەتی وەک تونێلێکی تاریکە هەتا گوزەری تێدا نەکەی و لێوەی فێرنابی ، کەچی کاتەک فێردەبی ڕقت لەو ڕابردووە دەبێتەوە !

چونکە هەست دەکەی تەنیایی و ڕۆشتنی ئازیزان نیوەی خۆشیەکانی لێوەرگرتیەوە ، دڵڕەقی و بێدەنگی و توڕەیت وادەکات هەست بکەی ئەم ژیانە زوڵمی لەهەموو کەسێک کردووە .

بۆیە ناچارانە پێویستت بەڕوانینێکی جوانتر هەیە ، پەیامێکی جوانت هەبێت بۆ هەموو شتێک ، ئەم دیوانە دەتوانێت جوانییەکانی ژیان ببینی ، تێبینی و ووردبوونەوی جوانم بینی بەم شێوەی خوارەوە : .

" لەڕووی تەکنیکیەوە "

وەڵامی هەندێک پرسیاری دەداتەوە هیچ کاتێک بەخەیاڵمان نایەت شیعر بتوانێت وەڵاممان بداتەوە هەندێک شت هەیە لە ژیانمان دەیکاتە پرسیار و وادەکات خوێنەر خۆی لەژیانی ڕۆژانەیدا بەدوای وەڵامەکان بگەڕێت.

بۆ نموونە :.

زەعیم دروستکەری وەرزەکانە

بەقسەکانی بەهار دێنێ

بە کردەوەکانیشی پاییز ! " لاپ□□□ 39 " " [illegible] "

[illegible]

[illegible]

[illegible]

" 82 [illegible] " ! [illegible]

" ل□□ووی مر□قناسی "

خەمێک هەیە یاخود هەژارییەک هەیە مر□قایەتی گرتۆتەوە ئەو هەژارییە تەنها شاعیران دەتوانن هەستی پێبکەن و لەبارەی بدوێن و بینووسنەوە .

بۆ نموونە :.

کەس بیری نایە لەکەیەوە بۆتە زەعیم ؟

ئەوەی زانراوە کەسێکی ئاسایی نییە

دەتوانێ کانزاکانی ژێر زەوی بخوات

پێدەشت بەدارستانەوە بجوێت و

ڕووبار هەڵقورێنی و ئاسمان بخاتە باخەڵییەوە ،

نەوت دەخاتە گیرفانییەوە و ناڕژێ ! لاپەڕە " 17 _ 18 "

” لەووی هەستەوە “
بەدەگمەن ئەو شتانە دەبینین ژنان دەیکەنە قوربانی وەکو تەمەن و جوانی و لەشساغی و ئەو هێزە فیزیکیەی هەیانە لەپێناو ئەوەی ئەو دونیایە بەجوانی بمێنێتەوە لەکاتێکدا پیاوان هەموو شتێک دەشێوێنن.
بۆ نموونە :.
ئای لەباشی ژنەکان
مرۆڤ دروست دەکەن
چێشت و دوورمان و چاکردنەوەی دڵ دەزانن
ئێمەی نێرینەش چیمان کرد ؟
قامچیمان بەپشت ناساند و
هەندێک کلتورمان لەناوبرد و
ئەمەریکاشمان دەزییەوە …. ! ” لاپەڕە _ 115 “
” گەڕانەوەی سەردەمێک “
شیعر سەردەمێک دەگەڕێتەوە ئەو سەردەمی بووە بە مێژوویەکی تاڵ و ناخۆش ، سەرباری برسێتی و هەژاری و شەڕی براکوژیمان دیت .
لەم سروشتە جوانەی ئەمەدا
تاکەدار کەنەک مێژوو
کەنەک ئەدەب پایزیش دەرەقەتی نەیەت براکوژییە ! ” لاپەڕە _ 99 “
” کاتێک مردن نایەت “
لەچاوەڕوانی مردنێکی ڕەشدا کەچی مرۆڤەکان سەدان خەونی ڕەنگا و ڕەنگیان هەیە و کەچی مردن خاڵی ڕەشی هەموو شتێکە و چارەی هیچ ڕەنگێکی ناوێت .
لە ژیان ڕاهاتووین
خەمی ئەوەمانە بمرین
لێرە گۆڕستانیش دیواری هەیە ! ” لاپەڕە _ 103 “
” گەڕانەوەی ژیانی پادشاکان “
لەڕاستیدا شیعر ئەو دیوەی شتانەمان نیشان دەدا سەرکردە و پادشا و کوڕەکانیان ڕوانینێکی خەیاڵییانە و سەیر و سەمەرەیان هەیە بۆ ژیانی خەڵکی ئاسایی بەیە بەگشتی ئەو شتانە دەنووسنەوە خۆیان دەیانەوێت ، گرنگ نییە تۆ کێی و چۆن دەژی ، پێویستە گرنگی بەهەموو شتێک بدەیت پادشاکان دەیانەوێت .
زەعیم بۆ ئەوەی نووسەر بێت
دەمانخوێندەوە
زەعیم بۆ ئەوەی خوێنەر بێ
دەمانووسیەوە . ” لاپەڕە _ 133 “
” مرۆقی بەجوولە “

ژیانێکی مۆمیاکراو ئەو شێوە ژیانەیە هیچ جوولەیەکی جەستەیی و فکر و خەیاڵی تێدا نییە ، هەموو شتێک ڕەقبۆتەوە مۆمیا ناتوانێت بجوولێت چ بگاتە ئەوەی بیەوێت بژیت .

قاچی لەشوێن گیربووە

چاوەکانی لەزەمەن بێشومار مردنی دیت

ل□ پێخەفی یەک تەمەن . ” لاپەڕە _ 104 “

” زاڵمێکی شێت و خەلەفاو “

دڵی خۆشە مێژوویەکی ناشیرین دەنووسێتەوە و پێی وایە دەتوانێت هەموو شتێک بە جادووێک یانیش سحرێک بەتاڵ بکاتەوە و پێی وایە پاڵەوانە خەڵک دەبێت خۆشیان بوێت .

ئەم پشتە

بەرگەی چەند زاڵم بگرێ ؟

لەچاڵی گەروودا چەند گۆرانی بنێژین ؟

بۆچی مردن تەنها ماوە ؟!

لەجەستەی شوێندا تەنها قەبر و زیندان باوە ؟

پێمان بڵێ :

لە پۆشاکی زەمەندا چەند پینە ڕێگەپێدراوە ؟ ” لاپەڕە _ 105 “

کورسییەکی جێگیر و چاوێکی جووڵاو

موعجیزەیە

بەهۆی بیرکردنەوەی وەستاوەوە خەون غلۆر بێتەوە ! ” لاپەڕە _ 88 “

ئەوەی وایکرد بەم ڕۆژە بگەین

بەس تۆ نەبوویت … ئێمەش بووین

ئێمەش خاک و نەتەوەمان لە حوکمڕانی جوودا نەکردەوە .

” لاپەڕە _ 77 “

ئیتر بەسەرچوو ڕۆژگاری ئەو دڵانەی بەدروشمێک چاک دەبوونەوە !

بەسروودێک پاک دەبوونەوە !! ” لاپ□□□ *76* ” □□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□ *!* ” □□□□□□□ *_71* ” □□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□ *!!* ” □□□□□□□ 53 “

هەرکەسە و کۆیلەی ئاراستەی خۆیتی

ئەو کۆیلەی ئەو بیرۆکەیە بوو کە ئێمە بمێننەوە

ئێمەش کۆیلەی ئەو ئازادییە بووین کەڕۆژی دوای نەمانی ئەو چیمان بەسەر دێ ؟ ! ” لاپەڕە _ 131 “

چەند ووشەیەک بۆ کۆتایی ” کاریگەری ووشە “

دونیای شیعر و فکری شاعیر زۆر جیاوازە لەم ژیانەی تێدا دەژین !

بۆیە هەموو کاتێک خەیاڵ بەهێزترە لە حەقیقەت ، خەیاڵ جوانترە لە ڕاستییەکانی ژیان .

ئەگەر کاریگەری ووشە ئەوەندە بەهێز نەبوایە و مر□قی لەچاوەڕوانی ژیانێکی باشتر و جوانتر و دادپەروەرانەتر شێت دەبوو .
مر□ق ناتوانێت رووبەڕووی ئەم هەموو ستەم و زۆرداری و ناخۆشی ژیان و برسیەتی ژیان ببێتەوە ئەگەر بەخەیاڵ نەڕوانێت .
هەر ئەوەشە وادەکا مر□ق ب□رگەی ئەو ژیانە نەگرێت ئەگەر شیعری لێوەربگرینەوە !
بۆیە د□گ□□□ه□و□ بۆ نووسینی دەستپێکی کتێبەکە بەم شێوەیە نووسراوە :.
لەپەراوێزی ڕۆمانی ” پایزی پاتریکی _ گابرێل گارسیا مارکێزەوە ” .
تێبینی /
هەر کەسێک هەستی کرد ئەم دەقە ڕەفتارەکانی دەگرێتە خۆی ئەوا هەڵەی ئەم نووسینە و ڕۆمانی گابرێل گارسیا مارکێز نییە، بەڵکو هەڵەی کار و کردەوەکانی خۆیتی ، خۆ ئەگەر خۆیشی تێدا دۆزی□وە ئەوا پێش هەموو شتێک پێشکەشە بە ئەو .

کتێب\ جیاوازێکان.. گەنگەشەی فکری فرۆید

کتێبەکە بە ق□ب□ارەی ٢٤٥ لاپەرەیە و موناقەشەیەکی فکری فرۆیدە ماوەی سال و نیوێک هەفتانە موناقەشەی من و دکتۆر محمد تەها حوسێن بووە و دواتر لەلایەن دەزگای فێربونەوە چاپ کرا و لەبەردەستی خوێنەران دەبێ موناقەشەکە لەسەر فکری فرۆید و چەپی فرۆیدییە و زانیاتی بەسودی فکری تێدایە بەتایبەت بۆ خوێنەر و قوتابیانی بەشی سایکۆلۆژی زانکۆکسن باشە.

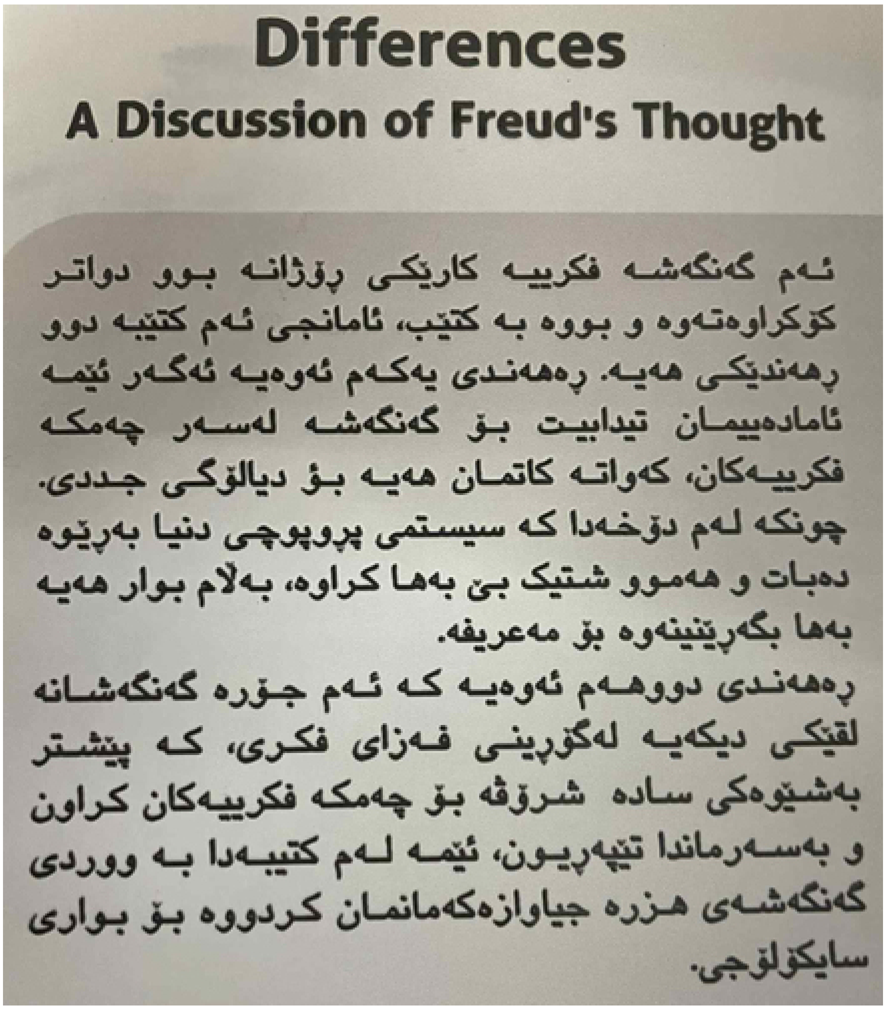

Differences

A Discussion of Freud's Thought

ئەم گەنگەشە فکرییە کاریکی ڕۆژانە بوو دواتر کۆکراوەتەوە و بووە بە کتێب، ئامانجی ئەم کتێبە دوو ڕەهەندیکی هەیە. ڕەهەندی یەکەم ئەوەیە ئەگەر ئێمە ئامادەییمان تیدابیت بۆ گەنگەشە لەسەر چەمکە فکرییەکان، کەواتە کاتمان هەیە بۆ دیالۆگی جددی. چونکە لەم دۆخەدا کە سیستمی پڕوپوچی دنیا بەڕێوە دەبات و هەموو شتیک بێ بەها کراوە، بەڵام بوار هەیە بەها بگەڕێنینەوە بۆ مەعریفە.

ڕەهەندی دووهەم ئەوەیە کە ئەم جۆرە گەنگەشانە لقێکی دیکەیە لەگۆڕینی فەزای فکری، کە پێشتر بەشێوەکی سادە شرۆڤە بۆ چەمکە فکرییەکان کراون و بەسەرماندا تێپەڕیون، ئێمە لەم کتێبەدا بە ووردی گەنگەشەی هزرە جیاوازەکەمانمان کردووە بۆ بواری سایکۆلۆجی.